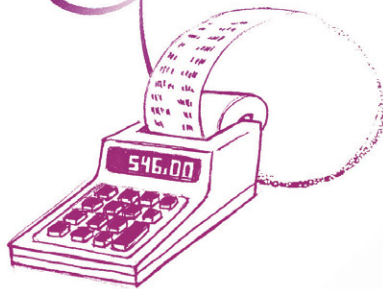




# Kauppa se on, joka kannattaa?

VAPAA VAIHDANTA SUOMALAISEN  
HYVINVOINNIN LÄHTEENÄ



**libera**

the 1990s, the number of people in the world who are illiterate has increased from 1.2 billion to 1.5 billion.

There are many reasons for this. One is that the population of the world is growing so fast that the number of children who are illiterate is increasing. Another reason is that the number of people who are illiterate is increasing in many countries, especially in the developing world. This is because many of these countries do not have enough schools or teachers to teach all the children who are of school age.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough money to go to school. In many countries, the cost of education is very high, and many families cannot afford it. This is especially true in the developing world, where the cost of education is often a significant portion of a family's income.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough time to go to school. In many countries, the school year is very short, and many children have to work to help support their families. This is especially true in the developing world, where many children are needed to help with the household or to work in the fields.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough interest in learning. In many countries, the education system is not very good, and many children do not like to go to school. This is especially true in the developing world, where the education system is often outdated and does not provide a good quality of education.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough access to education. In many countries, there are not enough schools or teachers, and many children do not have a chance to go to school. This is especially true in the developing world, where the education system is often very limited.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough resources to learn. In many countries, there are not enough books or other learning materials, and many children do not have a chance to learn.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough motivation to learn. In many countries, the education system is not very good, and many children do not see the value of learning.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough support from their families. In many countries, the families do not value education, and many children do not have a chance to go to school. This is especially true in the developing world, where many families are poor and do not have the resources to support their children's education.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough access to information. In many countries, there are not enough libraries or other sources of information, and many children do not have a chance to learn. This is especially true in the developing world, where the education system is often very limited.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough resources to learn. In many countries, there are not enough books or other learning materials, and many children do not have a chance to learn. This is especially true in the developing world, where the education system is often very limited.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough motivation to learn. In many countries, the education system is not very good, and many children do not see the value of learning. This is especially true in the developing world, where the education system is often very limited.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough support from their families. In many countries, the families do not value education, and many children do not have a chance to go to school. This is especially true in the developing world, where many families are poor and do not have the resources to support their children's education.

There are also many people who are illiterate because they do not have enough resources to learn. In many countries, there are not enough books or other learning materials, and many children do not have a chance to learn.

Thomas Taussi · Marko Juutinen  
Sakari Puisto · Anton Nikolenko

# Kauppa se on, joka kannattaa?

VAPAA VAIHDANTA SUOMALAISEN  
HYVINVOINNIN LÄHTEENÄ

**libera**

Copyright © 2014 Libera-säätiö

Libera-säätiö on vuonna 2011 perustettu itsenäinen ja puoluepoliittisesti sitoutumaton ajatuspaja, joka tukee ja edistää yksilönvapautta, vapaata yrittäjyyttä, vapaita markkinoita ja vapaata yhteiskuntaa. Sen toiminta koostuu tiedotus- ja julkaisutoiminnasta, tutkimustyöstä ja tapahtumien järjestämisestä. Libera on yksityisesti rahoitettu, toiminnallinen ja yleishyödyllinen säätiö.

Raportti on ladattavissa ilmaiseksi osoitteesta [www.libera.fi](http://www.libera.fi).

Liberan julkaisusarja

Joulukuu 2014

Ajatuspaja Libera

Sepänkatu 9, 00150 Helsinki

[www.libera.fi](http://www.libera.fi)

Julkaisija: Libera-säätiö

Design: Mikko Nilsson

Paino: InPrint, Riika, Latvia 2014

ISBN 978-952-280-039-8 (nid)

ISBN 978-952-280-040-4 (pdf)

# Sisällys

<b>Esipuhe</b>	5
<hr/>	
<i>RISTO E. J. PENTTÄ</i>	
<b>Vapaakaupan teoria</b>	7
<hr/>	
<i>THOMAS TAUSI</i>	
VAPAAKAUPAN JUURET	8
GLOBAALIT MARKKINAT	17
KESKUSTELUJA	21
<b>Euroopan unionin ja Yhdysvaltain välinen vapaakauppasopimus</b>	27
<hr/>	
<i>MARKO JUUTINEN</i>	
TAUSTA	27
”TOISEN SUKUPOLVEN” VAPAAKAUPPASOPIMUS	29
MIKSI KASVUA JA TYÖPAIKKOJA JUURI NYT?	33
ONKO TTIP RATKAISU?	36
VAPAAKAUPPA VAHVISTAA LÄNNEN TALOUDELLISTA JOHTAJUUTTA	41
LOPUKSI	43
<b>Kiinalaista kapitalismia</b>	44
<hr/>	
<i>SAKARI PUUSTO</i>	
KIINA TÄNÄÄN	44
PÄÄOMIEN VYÖRY	47
PITKÄ MARSSI MAAILMANMARKKINOILLE	50
KIINAN VUOSISATA?	52
<b>Suomen ja Venäjän välinen kauppa</b>	56
<hr/>	
<i>ANTON NIKOLENKO</i>	
VAPAAKAUPPASOPIMUSTEN HISTORIA JA TAVOITTEET	58
TAVARAKAUPAN NÄKYMÄT	60
PALVELUIDEN, MATKAILU JA TYÖVOIMAN VAPAAN LIIKKUMINEN	61
PÄÄOMIEN VAPAA LIIKKUMINEN JA INVESTOINNIT	63
JOHTOPÄÄTÖKSET	65
<b>Kirjoittajat</b>	68
<hr/>	



# Esipuhe

Maailmantaloudessa on meneillään sääntelyn megatrendi. Samaan aikaan ihmetellään, miksi talouskasvu on vaikeaa tai sitä ei ole laisinkaan. Voisiko näillä asioilla olla jotain tekemistä toistensa kanssa?

Tämä raportti on erittäin ajankohtainen. Globalisaatio on junnannut paikallaan vuodesta 2008 saakka (KOF-globalisaatioindeksin mukaan). Deflaatio uhkaa Eurooppaa. Vapaakauppaneuvottelut USA:n ja Euroopan välillä ovat ajautuneet vaikeuksiin. Pakotteet purevat sekä Venäjään että Eurooppaan. Jostain pitäisi saada lisää dynamiikkaa.

Adam Smith ja Anders Chydenius tiesivät, että köyhyys ja kurjuus johtuvat viime kädessä talouden sääntelystä. He kannattivat vapaakauppaa ja vapaita markkinoita siksi, että niiden avulla mahdollisimman moni pääsi parantamaan omaa elintasoaan. Molemmat uskoivat, että työ oman ja perheen aseman parantamiseksi vie koko yhteiskuntaa eteenpäin. Yksilön ja yhteisön etu voitiin heidän mukaansa yhdistää.

Anders Chydeniuksen pääteos Kansallinen voitto täyttää 250 vuotta vuonna 2015. Kirja siis julkaistiin yksitoista vuotta ennen Adam Smithin Kansojen varallisuus -teosta. Chydenius on tärkeä syy siihen, että Ruotsi ja Suomi ovat suhtautuneet vapaakauppaan myönteisemmin kuin monet muut maat. Chydenius ei ole kuitenkaan ollut suomalaisen talouspolitiikan kiistaton johtotähti. Tuo kunnia menee valitettavasti J.V. Snellmanille.

Chydenius ja Snellman olivat molemmat valistuksen lapsia. Heitä innoittivat 1700-luvun ajatukset järjenkäytöstä, vapaudesta ja auktoriteettien kyseenalaistamisesta. Mutta he olivat kovin erilaisia valistuksen perillisiä. Chydenius painotti talouden ja yksilön vapautta ja sijoittuu siten anglosaksiseen valitusperinteeseen. Snellmanin ajatusten lähteet olivat Saksassa, ja hän sijoittuikin luontevasti manneurooppalaiseen valistusperinteeseen.

Ajatus edistyksestä oli molemmille herroille keskeinen. Ja juuri tämän käsitteen kautta heidät voidaan jakaa kahteen eri koulukuntaan. Manner-Euroopassa edistys on Ranskan vallankumouksesta saakka nähty kollektiivisena marssina kohti poliittisesti sovittua päämäärää. Anglosaksisessa valitusperinteessä on uskottu, että edistys syntyy siitä kun jokainen yksilö pyrkii omaan onneensa. Anglosaksinen yhteiskunta-ajattelu on tämän jaottelun mukaisesti korostanut yksilön vapautta ja markkinataloutta, manneurooppalainen ajattelu on korostanut instituutioiden ja poliittisen ohjauksen merkitystä. Anglosaksisissa maissa kokemukset ovat ohjanneet toimintaa, Manner-Euroopassa teorioilla on aina ollut merkittävämpi asema. Suhtautuminen talouteen on myös ollut erilaista: anglosaksisissa maissa on suosittu riskinottoa ja yrittäjyyttä, Manner-Euroopassa taloutta on haluttu säädellä ja koordinoida.

Eurooppa on nyt samanlaisessa tilanteessa kuin se oli 1970-luvun lopussa ja 1980-luvun alussa. Tuolloin työmarkkinat eivät toimineet. Työttömyys oli korkea. Kasvua ei ollut havaittavissa. Puhuttiin eurosklerosiosta. Tuolloin dynamiikkaa saatiin tuomalla vapaakauppa ja markkinatalous takaisin Eurooppaan. Olisiko aika kokeilla samaa nyt?

Tämä raportti tarjoaa hienon katsauksen vapaakaupan teoriaan ja käytäntöön. On erittäin hyvä asia, että sekä Venäjä että Kiina ovat saaneet sijansa tässä teoksessa. Katsaus USA:n ja Euroopan Unionin välisiin TTIP-neuvotteluihin on sekä seikkaperäinen että helposti lähestyttävä. Kaiken kaikkiaan kädessäsi on erittäin onnistunut paketti, josta kiitos kirjoittajille ja Liberalle.

Sir Winston Churchill lausui aikoinaan, että amerikkalaiset valitsevat oikein kokeiltuaan ensin kaikkia muita vaihtoehtoja. Saman ajatuksen voisi toivorikkaasti siirtää Eurooppaan: eurooppalaiset kyllä valitsevat markkinatalouden ja vapaakaupan kokeiltuaan ensin kaikkia muita vaihtoehtoja. Täytyy vain toivoa, että oikea ratkaisu löytyy mahdollisimman nopeasti.

*Helsingissä 3.11.2014*

*Risto E. J. Penttilä*



# Vapaakaupan teoria

THOMAS TAUSI

Vapaakauppa on parhaillaan ajankohtainen aihe kansainvälisessä politiikassa. Vaihtelevat määritelmät ja värityneet mielikuvat leimaavat keskustelua tehden siitä vaikeaselkoisen. Joillekin sana tuo mieleen talousalueiden väliset sopimukset ja valtopoliittiset intressit. Toisille vapaakauppa taas tarkoittaa ennen kaikkea rajattomien markkinoiden ja kansainvälisen työnjaon potentiaalisia hyötyjä. Teoreettinen perusta ja suuren linjan tavoitteet sekoittuvat keskenään poliittisten käytännön ratkaisujen kanssa. Vapaakauppasopimusten yksityiskohdista käydyin keskustelun ja uutisoinnin perusteella voisi saada käsityksen, että taloudellinen vapaus itsessään olisi uhka maailman kansoille. On aika selvittää vapaakaupan perusteita. Se auttaa ymmärtämään talouselämän perimmäiset realiteetit ja hahmottamaan myös poliittista keskustelua käytännön ratkaisuista.

Globalisaatiota on nykyaikana helppo pitää itsestäänselvytenä. Sen merkittävänä ajurina toimii ideologia vapaudesta, valtiorajoja ylittävästä liikkuvuudesta niin ihmisille, pääomalle kuin hyödykkeillekin. Olemme oppineet ajattelemaan itseämme osana tuota ilmiötä, vaikka emme olisi perehtyneet vapauden filosofisiin ja talousteoreettisiin puoliin. Vapaakaupan ja globalisaation vaikutuksia tutkitaan jatkuvasti, ja niitä myös arvioidaan kriittisesti. Hyvin harvoin asiantuntijoiden ja vaikuttajien johtopäätöksenä on kuitenkaan ollut jyrkkä tuomio koko suurelle ilmiölle tai oikeastaan sitä tukevalle politiikalle. Kärkevää vastustusta esiintyy lähinnä marginaalisesti. Jopa äärimmäisen kriittisetkin puheenvuorot sijoittuvat lopulta vielä globalisaation viitekehyksen sisäpuolelle. Olisi kuitenkin virheellistä olettaa, ettei globalisaatio kansainvälisine markkinoineen olisi herkkä ja monijakoisen asia.

Pikaisen arvion pohjalta näyttäisi ensin siltä, että maailmamme olisi siis kehittyvässä suoraviivaisesti vapaammaksi tai ”globaalimmaksi”. Se saa nykyhetken näyttämään siltä, että käsillä olisi ennennäkemättömiä ja ainutlaatuisia älyllisiä haasteita. Keskustelut globalisaatiosta voivat myös hämätä ajattelemaan, että ennen muinoin maailma olisi ollut sisäänpäin kääntynyt, omavaraistalouden ihannetta noudattavien riitaisten alueiden kollaasi. Asia on kuitenkin kaikkea muuta kuin yksiselitteinen. Selvää puolestaan on se, että aikamme globalisaatio ja vapaakauppa tuovat esille ällistyttävän paljon samoja haasteita, joita kaupankäynnin ja taloustieteen edelläkävijät ovat kohdanneet jo vähintään 1700-luvulta lähtien.

Vapaakaupan taustalla ei ole koulukunnan kaltaista oppijärjestelmää, joka edellyttäisi erillistä ja yhtenäistä ajattelutapaa. Pikemminkin arkiset mikrotason teoriat yksilöiden välisestä kanssakäymisestä ja luottamuksesta muodostavat merkittävän voiman myös valtiorajoja ylittävän vaihdannan ymmärtämisessä. Tavoitteena on edistää lukijan käsitystä vapaakaupasta tyypillistä oppikirjamääritelmää pidemmälle. Tämän myötä huomaamme, ettei vapaakaupassa ole kyse yhdestä tietyistä mallista tai suunnitelmasta, vaan lukuisista tekijöistä, jotka voivat olla ole-

massa tai olematta riippumatta toisistaan. Sen jälkeen ymmärrämme myös nykyisen historiallisen ja poliittisen asemamme.

Vapaakaupan tai laajemmin globalisaation edistyminen ei ole osa väistämättöntä tulevaisuutta. Ihmiskunta on jatkuvan muutoksen tilassa, mitä tulee kaupankäyntiin ja liikkuvuuteen sekä yleisesti yksilönvapauteen. Muutos kohti avoimuutta ja vapautta tai vastaavasti eristymistä ja sulkeutumista tapahtuu valtiotasolla vähittäisten muutosten myötä. Kumpikin näistä kokonaisvaltaisista äärimalleista näyttää kaukaiselta ja jopa epätodelliselta. Onkin siirrettävä huomio niihin kokonaisuuden muodostaviin yksittäisiin kysymyksiin, joiden tasolla myös poliittiset päätökset käytännössä tehdään.

### Vapaakaupan juuret

---

*”Niin pian kuin ulkomaalaisia kerran on kutsuttu valtakuntaan, niin terve politiikka vaatii hankkimaan suurimman hyödyn heidän työstään, ja se tapahtuu kieltämättä sinä elinkeinossa, mikä parhaiten palkitsee harjoittajiaan, mutta ei suinkaan sellaisilla työaloilla, missä heitä on elätettävä valtion ja yleisön rasitukseksi.”*

– Anders Chydenius, 1765

Ensinnäkin vapaus on moraalinen arvo. Tämän johdosta vapaakauppa on osa laajempaa vapausajattelua, liberalismia. Sillä on vuosisatoja pitkät juuret varsinkin länsimaisessa kulttuuriperinteessä. Vapaakauppa tai oikeastaan vapaaehtoinen kanssakäyminen on myös toimintaa, jota voidaan ymmärtää taloustieteen logiikalla. Tarkemmin ajateltuna ei ole olemassa erillistä tai yhtenäistä vapaakaupan teoriaa. Monet toisiaan tukevat ja täydentävät teoreettiset oivallukset muodostavat laajan pohjan vapauden hyötyjen ymmärtämiseksi ja arvioimiseksi. Taloudesta puhuttaessa on myös tärkeää pitää mielessä, ettei kyse ole vain yritystoiminnasta, valtiontaloudesta tai ylipäätään mitattavista rahamääristä. Tarkastelun kohteena on kokonaisuudessaan ihmisen tarkoituksenmukainen toiminta niukassa maailmassa. Meillä 2000-luvun ihmisillä on etuoikeus oppia ymmärtämään vapaakauppaa ja globalisaatiota sellaisen talousajattelun voimalla, joka oli Adam Smithin aikana vasta hahmottumassa.

Koko taloudellisen ajattelun oppihistorian kannalta vapaakauppa on merkittävä aihe. Palatessamme historiassa aikaan, jolloin kansakuntien välistä kauppaa alettiin arvioimaan orastavien yhteiskuntatieteiden saralla, valistuksen aikakauden ajattelijat Adam Smith (1723–1790) ja David Ricardo (1772–1823) erottuvat oppiensä puolesta edelläkävijöinä. Suomalaisena ei myöskään sovi unohtaa kansallishahmo Anders Chydeniusta (1729–1803), jonka oivallukset ajoittuvat historiassa jopa Smithin ja Ricardon edelle. Heistä puhutaan usein taloustieteen isähahmoina. Tuntemme taloustiede varmistikin asemansa länsimaisessa ajattelussa valistuksen aikakauden ja mm. vapaakauppaa puolustaneen älyllisen kamppailun myötä. Taloudellisen hyötyajattelun lisäksi myös ideologinen vapauden ihanne nousi haas-

tamaan eturyhmiä suojelevaa sääntelyä ja sitä tukeneita yhteiskunnallisia rakenteita. Koska talousteoriat ovat alusta asti auttaneet selittämään vapaakaupan hyötyjä, useat varhaiset taloustieteilijät ovat jääneet historiaan myös klassisen liberalismin pioneereina. Taloustiedettä ei kuitenkaan pidä ymmärtää ideologiana.

### *Kansojen varallisuus*

Valistusajaksi kutsutun 1700-luvun Euroopan akateeminen ja poliittinen kenttä oli kaukana nykyisestä. Lisäksi akateeminen tutkimus ei ollut tarkoin rajattua ja erikoistunutta. Varsinkaan yhteiskuntatieteiden välillä ei vielä tuolloin ollut nykyisen kaltaista jaottelua. Itsenäinen taloustieteen ala oli vasta syntymässä. Ajattelijoita leimasi usein monialainen kiinnostus niin moraaliteorioita, taloustutkimusta, julkishallinnon kysymyksiä kuin henkilökohtaista poliittista vaikuttamistakin kohtaan. Vaikka mm. Smith jäikin historiaan talousteorian pioneerina, omana aikanaan hän oli pikemminkin moraalifilosofi. Akateemisella urallaan hän keskittyi retoriikkaan, kirjallisuuteen, etiikkaan ja oikeustieteeseen.<sup>1</sup> Hän toimi elämänsä aikana mm. luennoitsijana, kotiopettajana ja lisäksi vapaakaupan puolestapuhujalle hieman yllättävässä virassa, tullimiehenä.

Smithin tunnetuin teos on mittava järkäle, aikoinaan viidessä osassa julkaistu *Kansojen varallisuus*, alkujaan *An Inquiry into the Nature and Causes of the Wealth of Nations* (1776). Siinä tiivisty erityisesti edellä kuvattu valistusajan yhteiskuntatieteen rajattomuus. Talusteoria on rakennettu sanallisella päättelyllä ilman erikoisempia kaavioita. Myös taloushistoria sekä analyttinen yhteiskuntakuvaus ovat esillä kirjoittajan omakohtaisten kokemusten ja oppisisältöjen kautta. Ottaen huomioon, ettei Smithin aikana ollut merkittävää kysyntää akateemiselle kirjallisuudelle, teos oli enemmänkin suunnattu suurelle yleisölle.<sup>2</sup> Se ei kuitenkaan ollut taloustieteen isähahmon kenties tunnetuimman teorian, näkymättömän käden puolesta agitoiva pamfletti. Tiiliskiven paksuisessa kirjassa koko käsite on mainittu vain yhden kerran. Silti oivallus siitä, että altruismin sijaan juuri voittomotiivi ajaa yksilöt palvelemaan yhteisiä intressejä, tuottamaan toisilleen elintärkeitä tuotteita ja palveluja, oli omana aikanaan rohkea. Vielä tänäkin päivänä astuminen Smithin sanojen taakse julkisesti vaatii rohkeutta. Palaamme markkinatalouden hajautuneeseen järjestelmällisyyteen vielä myöhemmissä kappaleissa.

Vapaakaupan kannalta merkittävin anti Smithin kirjassa oli kriittinen analyysi hänen ajalleen tyypillistä ulkomaankauppa-ajattelua kohtaan. Eurooppalaisien valtioiden politiikan taustalla vaikutti vahvasti protektionistinen oppi, joka tunnetaan myös merkantilismina. Hallinnot kilpailivat niukoista luonnonvaroista ja ylijäämäisestä vaihtotaseesta pystyttämällä tullimuureja, edistämällä hyödykkeiden vientiä ja kassavirtaa sekä pyrkimällä omavaraisuuteen. Rakentavan yhteistyön sijaan kansakunnat nähtiin toisilleen ankarina vastustajina kansainvälisessä kamppailussa. Kaiken takana oli teoreettinen käsitys varallisuudesta ja arvosta resurssi-

---

1 Sandmo, Agnar. (2011). *Economics Evolving*. New Jersey: Princeton University Press. s.32

2 Sandmo, Agnar. (2011). *Economics Evolving*. New Jersey: Princeton University Press. s.34

hin kuten jalometalleihin sitoutuneena siirreltävänä ja säilöttävänä ominaisuutena. Maailman varallisuus käsitettiin enemmän vakioksi, mikä kuulostaa talouskasvun käsitteeseen tottuneesta nykyajan lukijasta hieman samalta kuin keskiaikaiset käsitykset maapallon pannukakkumaisesta muodosta. Inkvisition ja noitarovioiden sijaan seurauksena oli valtioiden välinen nollasummapele, jossa oman kansakunnan osuutta maailman rikkauksista pyrittiin turvaamaan ulkomaankauppaa tukahduttamalla.

Smith arvosteli ajatusta, että kansakunnan vaurautta voitaisiin mitata yksiselitteisesti varastoidun kullan ja hopean määrässä. Hän ehdotti, että vauraus olisi pikemminkin sitä, mitä rahalla on mahdollista ostaa. Selitys ei aivan tyydytä nykyaikaista taloustieteilijää, mutta se oli edistysaskel. Smithin ja monien muiden klassisten taloustieteilijöiden käsitykset arvon perustasta ja hinnan määräytymisestä eivät aivan vastanneet nykyisin vallalla olevaa, 1870-luvulta peräisin olevaa subjektiivista rajahyötyä, henkilökohtaista hyötynäkemyttä. Smith pikemminkin nojautui työnarvoteoriaan, jossa tuotteiden arvo määräytyisi niiden tuottamiseen vaadittavan työajan perusteella.<sup>3</sup> Vielä tunnetumpi klassisen taloustieteen työnarvoteorian soveltaja oli Karl Marx (1818–1883). Hinnan määräytymisen osalta tuotteilla käsitettiin olevan myös erilliset käyttö- ja vaihtoarvot. Esimerkiksi aavikolla vesi voi osoittautua timanttejakin arvokkaammaksi käyttötarkoituksensa ansiosta. Urbaaneissa olosuhteissa vedestä taas ei ole pulaa, ja timantit ovat korkealle hinnoiteltua ylellisyyttä. Tämä nk. vesi-timantti-paradoksi johti dualistiseen ajatteluun, jota nykyajan taloustieteen oppikirjoista ei enää löydy. Joka tapauksessa jo Smithin käsitykset arvosta olivat merkittävä edistysaskel, joka rohkaisi etsimään uusia selityksiä johtaen lopulta oivalluksiin talouskasvun ja plussummapelin mahdollisuuksista, yhteisen kakun kasvattamisesta.

Lisäksi Smith kritisoi vapaakaupan rajoituksia sillä, että ne estävät markkinoita toimimasta tehokkaasti ja altistavat kotimarkkinoita paikalliselle monopolille. Smithin logiikan mukaan, jos ulkomailta olisi mahdollista ostaa tiettyjä tuotteita edullisemmin kuin kotimarkkinoilta, ulkomaankaupan estäminen tarkoittaisi ylimääräisiä kustannuksia koko yhteiskunnalle.<sup>4</sup> Vapaakaupan estäminen siis vastavasti suojelisi niitä kotimaisia tuottajia, joiden kilpailukyky ei yllä ulkomaiselle tasolle. Johtopäätös on se, että kaupan rajoittaminen ajaa pienemmän eturyhmän intressejä. Nykyisissäkin sekatalouksissa työmarkkinajärjestöt ja suhteet julkiseen valtaan ovat merkittävässä roolissa. Voimme kuitenkin vain kuvitella, millainen teko eturyhmien vallan haastaminen oli 1700-luvun sääty-yhteiskunnassa.

### *Kansainvälinen työnjako*

Kenties olennaisin argumentti vapaiden markkinoiden puolesta niin valtiorajojen sisällä kuin niiden ulkopuolellakin liittyy vaihdannan ylivoimaisiin hyötyihin suhteessa omavaraisuuteen. Tämän teorian saralla erityisesti brittiläisen poliittisen

---

3 Sandmo, Agnar. (2011). *Economics Evolving*. New Jersey: Princeton University Press. s.36–37

4 Sandmo, Agnar. (2011). *Economics Evolving*. New Jersey: Princeton University Press. s.53–54

taloustieteilijän David Ricardon (1772–1823) nimi on jäänyt historiaan. Ricardo laati selkeän ja havainnollistavan matemaattisen mallin osoittaakseen, että työnjako, erikoistuminen ja kaupankäynti antavat puitteet suurempaan elintasoon. Erikoistuminen tarkoittaa sitä, että jokaisella yksilöllä tai kansakunnalla on oma suhteellinen etunsa aina jollakin tietyllä alalla. Ricardon malli on matemaattinen todistus siitä, että vaihto kannattaa jopa silloinkin, kun toisella maalla olisi absoluuttinen etu kaikessa toiseen kumppaniin nähden.

Otetaan esimerkki. Jos Ruotsissa olisi Suomea kilpailukykyisempää sekä valmistaa huonekaluja että painaa kirjoja, maiden kannattaisi tuolloinkin tehdä työnjako ja käydä kauppaa. Jos Ruotsissa huonekalujen valmistaminen olisi vaihtoehtoista kaikkein kilpailukykyisintä, Suomen suhteelliseksi eduksi jäisi tällöin kirjojen painaminen. Jos molemmat maat keskittyisivät lähinnä näihin suhteellisiin etuihinsa, ne tuottaisivat yhteensä enemmän huonekaluja ja kirjoja verrattuna siihen, että ne pyrkisivät omavaraisuuden hengessä kohdistamaan osan tuotannostaan myös suhteellisesti epädulliselle alalle. Kun molemmat maat tarvitsevat oletettavasti sekä huonekaluja että kirjoja, molempien on kannattavaa tasata tarpeensa käymällä kauppaa toistensa kanssa. Onhan kansakunnilla nyt yhteensä suuremmat resurssit vaihdantaa varten kuin ilman työnjakoa. Jos taas esimerkiksi Ruotsissa ei valmistettaisikaan täysillä huonekaluja, vaan huonekaluteollisuuden kustannuksella painettaisiin itse myös kirjoja, molempien kansakuntien yhteinen kokonaistuotanto ja potentiaalinen elintaso pienenisivät. Tässä ääriesimerkissä siis kummasakaan maassa ei olisi järkevää pitää sekä huonekalutehtaita että kirjapainoja, vaan erikoistua omaan suhteelliseen etuun.

Yksinkertaistettu esimerkki havainnollistaa siis tietyin oletuksin sen, että riittävän laajalti omaksuttu vapaakauppa johtaisi parempaan elintasoon silloinkin, kun yhdellä maalla olisi absoluuttinen etu ja parempi kilpailukyky useammilla aloilla. Myös absoluuttisesti tehottominkin tuottaja voi parantaa elintasoaan erikoistumisella ja vaihdannalla. Ricardon idea on niin voimakas ja keskeinen osa taloustiedettä, että opit löytyvät tuoreimmistakin alan oppikirjoista.

Mallia on helppo kritisoida yksinkertaisuutensa puolesta. Kahden maan ja kahden tuotteen analyysi ei voisi olla kauempana todellisuudesta. Jo pelkästään valtion sisällä on suuria ja alati vaihtelevia eroja valmistuskapasiteetissa ja kustannuksissa. Lisäksi ulkomaankaupassa kuljetuskustannukset ovat kriittinen erä. Arvioidtavia tuotteita on lukematon määrä, ja sekä innovaatiot että muutokset kysynnässä asettavat omat haasteensa. Mikään maa ei siis voi sataprosenttisesti erikoistua millekään tietylle alalle saati luottaa staattisiin olosuhteisiin. Maiden välillä saattaa olla jopa liikennettä hyvin samankaltaisista tuotteista. Mainitut näkökulmat eivät kuitenkaan kaada Ricardon olennaisinta oivallusta. Erikoistuminen ja vaihdanta tarjoavat eristäytymistä ja omavaraisuutta paremmat puitteet elintasoon hienojakoisessakin maailmassa. Ovathan jo samankin maan kansalaiset töissä mitä vaihtelevammassa ammateissa.

Vapaakaupan historiasta puhuttaessa olisi perusteltua esitellä ensin suomalainen valistusajan suurmielis Anders Chydenius, jonka edistykellisyttä oman aikansa merkkihenkilöihin nähden ei ole vielä kukaan ymmärretty saati tunnustettu. Hän oli myös kaukaisen skotlantilaisen aikalaisensa Smithin tapaan monialainen osaja. Kirjallisesti tuottelias pohjois-suomalainen Chydenius toimi mm. lääkärinä, kirkkoherrana ja vapaamielisenä poliitikkona ajamassa maakuntakansan etua Kustaa III:en hovissa Tukholmassa asti. Erilaiset tahot ovat pyrkineet kaappaamaan ja valjastamaan Chydeniuksen kunniakkaan nimen ja historian tulkitsemalla hänet jopa sosiaalidemokraatiksi. Päälinjaisena suomalaiset muistavat Chydeniuksen taistelleen hanakasti sosiaalisen oikeudenmukaisuuden ja heikompien oikeuksien puolesta. Sen sijaan vähemmälle huomiolle jää se, että käytännössä hänen ehdottamansa ratkaisut olivat työmarkkinoiden ja kaupankäynnin radikaali vapauttaminen. Viime vuosina Suomessakin yleistyneet sääntelylle kriittiset puheenvuorot ja klassinen liberalismi eivät siis ole juurettomia kansallisessa historiassa. On lisäksi aihetta suhtautua varauksella aika ajoin julkisessa keskustelussa esiintyviin pyrkimyksiin rinnastaa koko liberaalin ajattelun traditio mielivaltaisesti määritellyn ”uusliberalismiin”, elitistiseen provosointiin ja häikäilemättömyyteen.

Chydenius julkaisi tunnetuimman teoksensa Kansallinen voitto vuonna 1765, 11 vuotta ennen Adam Smithin Kansojen varallisuutta. Kirjojen sisältö muistuttaa monissa määrin toisiaan, eli aikakauteensa nähden niissä on kiistatta tehty taloustieteen ja länsimaisen ajattelun historiaa. Chydeniuksen julkaisu on pituudeltaan hyvin ohut murto-osa Smithin klassikko-opuksesta. Talousteoreettiselta sisällöltään Chydeniuksen selitysvoinaan voidaan tulkita läpäisevän ajan seula vähintäänkin Smithin veroisesti. Sekä Chydenius että Smith käsittelivät markkinoita kokonaisuutena, jolla oli tietyt selkeät loogiset perusteet. Kansallinen voitto piti sisällään ajatuksen näkyvämmän käden kaltaisesta voittomotiivista yleistä hyötyä ajavana mekanismina:

*”Itse kukin etsii parastaan. Tämä taipumus on niin luonnollinen ja tarpeellinen, että kaikki yhdyskunnat, jotka ovat koko maailmassa, perustuvat siihen; muuten ei edes olisi lakeja, rangaistuksia eikä palkintoja, ja koko ihmiskunta lyhyessä ajassa kokonaan häviäisi. Siitä työstä aina parhaiten maksetaan, jolla on suurin arvo, ja sitä mieluummin haetaan, mistä parhaiten maksetaan.”<sup>5</sup>*

Chydenius, jolla oli myös kirkollista vaikutusvaltaa, ei lähtenyt demonisoimaan itsekkäitä motiiveja ja voittoa. Hän näki, että ”oman parhaansa” tavoittelu on inhimillistä. Luonnollinen itsekkyyks ei ole ihmiselle pelkästään tavallista, vaan myös elintärkeä asenne koko ihmiskunnan olemassaolon kannalta. 1900-luvulla tätä ajattelua jalosti paljon kärkevemmän maineen omaava Ayn Rand (1905–1982) mm. kirjassaan *The Virtue of Selfishness* (1964). Chydenius perusteli elinkeinova-

---

5 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

pautta ja voitonteon moraalisuutta sillä, että niiden korvaaminen vääristäville kannustimilla tai pakkokeinoilla johtaisi tappion aiheutumiseen koko yhteiskunnalle:

*”Kun siis jonkun on pakko, tai häntä julkisilla palkinnoilla kehoitetaan tekemään työtä jonkin muun elinkeinon alalla, kuin missä hän ansaitsee suurimman voiton (sillä muuten se ei tapahdu, enempää kuin kauppias myy tavaransa alle sen, mitä hänelle tarjotaan), niin on ilmeistä, että se tapahtuu kansakunnan tappioksi.”<sup>6</sup>*

Lisäksi Chydenius oli tehnyt suhteellisen hyödyn teoriaksi ja kansainväliseksi työnjaoksi tulkittavia oivalluksia, jotka David Ricardo vuosikymmeniä myöhemmin muotoili ja jalosti osaksi taloustieteen perusteita:

*”Tarpeet ovat moninaisia, eikä ole ketään, joka ilman toisten apua on voinut hankkia itselleen edes välttämättömintä, ja tuskinpa kansakuntaakaan, joka ei ole tarvinnut toistaan.”<sup>7</sup>*

*”On siis kouraantuntuva, ettei jokin kansakunta voita sen avulla, että se askaroi monenlaisissa toimissa, vaan siten, että se toimii niissä elinkeinoissa, jotka parhaiten kannattavat, se on: joissa vähin määrä ihmisiä voi tuottaa tavaroita suurimmalla arvolla.”<sup>8</sup>*

Chydenius myös päätteli loogisen kritiikin vienninedistämispolitiikalle, keskusjohdoisesti kontrolloidulle ulkomaankaupalle sekä muullekin suunnitelmataloudelle:

*”Jos työmiehiä on kylliksi jossakin elinkeinossa, ja valmistuspalkkioita siitä huolimatta annetaan, vedetään siihen liian paljon väkeä muista elinkeinoista, tehdään se tavarain yltäkylläisyyden tähden vähemmän tuottavaksi ja aiheutetaan työmiesten puutetta muissa tuottavissa elinkeinoissa, ja valtiota raskautetaan muutamien erityisten kansalaisten rikastuttamiseksi. Jos kansa ei palkkiotta ryhdy tunnettua ammattia harjoittamaan, niin on selvää, että se on vähemmän kannattava kuin muut, joista työmiehiä ei puutu.”<sup>9</sup>*

*”Mutta vientipalkkioilla ei ole ainoastaan yllämainittuja haittoja, vaan sen ohessa paljoo tuntuvampia: tässä verotetaan kansalaisilta kaksin keroin suoritettu palkkiosumma, ja suuri osa siitä pistetään ulkomaalaisen kätehen, mikä ei saata olla huolestuttamatta itse kutakin, joka rakastaa isänmaatansa.”<sup>10</sup>*

---

6 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

7 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

8 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

9 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

10 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)

Maailmassa ja vielä jopa Suomessakin sovelletaan eräänlaisia vientitukia. Ne eivät välttämättä ole luonteeltaan yhtä yksinkertaisia kuin määriin perustuvat vientipalkkiot. Chydenius osoitti, että kyse on kyseenalaisista tulonsiirroista kilpailukyvyyn parantamisen sijaan. Viennin tukeminen yhteisistä varoista syrjäyttää markkinoiden koordinaatiota.

*”Osaakohan lainsäätäjät sanoa, kuinka monta tuhatta ihmistä nyt kykenee tekemään siinä työtä kansakunnan voitoksi ja että sama asetus niin ja niin monessa vuodessa on tuottava tarkoitetun tuloksen? Saattaahan hyvinkin helposti sattua, että kansa siirrettäisiin pois muista elinkeinoista ja tuottaisi tässä liiallisen määrän tavaroita, jotka sen johdosta voisivat menettää arvoansa ulkomailla, huomattavaksi kansalliseksi tappioksi.”<sup>11</sup>*

Perustelujen taustalta hahmottuu selvästi ymmärrys vaihtoehtoiskustannusajattelua ja informaation sekä hintajärjestelmän merkitystä kohtaan. Kesti lähes toista sataa vuotta kunnes edellä mainitut ajatukset tulivat perusteellisesti osaksi modernia taloustiedettä. On myös tulkittavissa, että Kansallisessa voitossa oli ymmärretty vähintään Adam Smithin veroisesti ja jopa laajemminkin moderni, vasta sata vuotta myöhemmin vallankumouksen tehnyt arvo- ja rajahyötyteoria. Chydenius kirjoitti tunnetun teoksensa 250 vuotta sitten. Monet hänen ajatuksistaan vapaasta kaupankäynnistä ovat tänäänkin rohkeita ja kaikkea muuta kuin itsestäänselvyyksiä suurelle yleisölle.

Smith, Ricardo ja Chydenius eivät suinkaan olleet aikansa ensimmäiset, viimeiset saati ainoat vapaakaupan ja talousajattelun uranuurtajat. He ovat jääneet historiaan monista eri syistä, myös henkilökohtaisen vaikuttavuuden, näkyvyyden ja monialaisuuden puolesta. Muita mainittavia valistusajan vapaakauppa-ajattelijoina olivat mm. Immanuel Kant (1724–1804), John Stuart Mill (1773–1836), Frédéric Bastiat (1801–1850) sekä myös vähemmän tunnettu suomalainen Peter Forsskål (1732–1763). Joka tapauksessa käsiteltyjen henkilöiden ideat ja elämäntyö mullistivat merkittävästi koko länsimaista ajattelua.

Aikaisempi yhteiskuntajärjestys oli saanut elinvoimansa merkantilistisista talouskäsitteistä, joita arvioitiin nyt voimakkaasti. Myös eturyhmät saivat osansa. Valistusajalla oivalletut talouden perusteet tarjosivat uudenlaisen selityksen arvon perustasta ja näin myös vaihdannan hyödyistä. Teorioilla oli mullistava henkinen merkitys koko ihmiskunnan kannalta. Ensimmäistä kertaa ihmisille tarjoutui mahdollisuus korvata nollasummapelin mentaliteetti plussummapelillä. Suomeksi ilmaistuna kansakuntien välinen kanssakäyminen voitiin kokea vihdoinkin kakun jakamisen ja omasta siivusta kamppailemisen sijaan sen leipomisena.

---

11 Chydenius, Anders. Kansallinen voitto. Noudettu osoitteesta Anders Chydenius Säätiö: [http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen\\_koko.asp](http://www.chydenius.net/historia/teokset/kansallinen_koko.asp)



Nykyaikana yleisesti jaettu perusajatus on, että hinnat määräytyvät kysynnän ja tarjonnan perusteella. Sekä tuotteiden niukkuus (tarjonta) että kuluttajien tarpeet ja mieltymykset (kysyntä) vaikuttavat hintaan. Yksilön mieltymykset ovat tapaus- ja henkilökohtaisia, siis subjektiivisia. Lisäksi yksittäisen tuotteen tai palvelun arvon on tapana laskea kerrallaan kulutettavan määrän myötä. Esimerkiksi janoinen matkaja on valmis maksamaan ensimmäisestä vesilasista enemmän kuin myöhemmin juotuaan jo riittävän monta lasillista janon sammuttamiseksi. Kyseistä ilmiötä kutsutaan laskevaksi rajahyödyksi. Tämä marginalismiksikin kutsuttu oppi murtaa Adam Smithin esittelemän vesi-timantti-paradoksin.

Kysynnän ja tarjonnan taustalla olevan rajahyötyajattelun läpimurto tapahtui vasta kauan Smithin jälkeen. Vaikka varhaisemmasta historiasta onkin löydettävissä enemmän tai vähemmän tulkinnanvaraisia oivalluksia subjektiivisesta arvoteoriasta, varsinainen vallankumous tapahtui 1870-luvulla Stanley Jevonsin (1835–1882), Leon Walrasin (1833–1910) ja itävaltalaisen taloustieteen isähahmon Carl Mengerin (1840–1921) myötä. Nämä kolme eri puolilla Eurooppaa toisistaan tietämättä työskennellyttä taloustieteilijää kehittivät nykyaikaista rajahyötyteoriaa samanaikaisesti<sup>12</sup>. Tätä pidetään usein jakolinjana klassisen ja nykyaikaisen taloustieteen välillä.

Mengerin seuraaja, Ludwig von Mises (1881–1973) havainnollisti subjektiivisen hyödyn teoriaa ajatuksella, että ihmisen toiminta on tarkoituksenmukaista keinojen hakemista henkilökohtaisille päämäärille<sup>13</sup>. Arvostus ei ole pohjimmiltaan jotain matemaattisesti mitattavaa, vaan asioiden laittamista tärkeysjärjestykseen. Ihminen kohtaa niukkuutta niin materiaalistien resurssien, älyllisen kapasiteetin, tiedon, tilan ja ajan suhteen. Niukassa maailmassa jokainen ihmisen valinta sulkee pois muita vaihtoehtoja. Toisin sanoen ihminen kohtaa vaihtoehtoiskustannuksia kaikessa, mitä hän tekee. Teorian juuret ulottuvat vapaakaupan puolestapuhujan Frédéric Bastiatin 1800-luvun kirjoituksiin. Mises sanoi selvästi sen, mikä usein hukkuu modernissa talouskirjallisuudessa. Taloudellisen analyysin ulottaminen jokaiselle elämän osa-alueelle ei välttämättä kuulosta mielekkäältä. Silti taloudessa on lopulta kyse kaikesta ihmisen tietoisesta toiminnasta – valinnoista niukassa maailmassa.

Maalaisjärjellä on nyt helpompi ymmärtää teoria laskevasta rajahyödystä. Henkilökohtainen arvostus vesilasillista kohtaan ei vain mystisesti lähde pieneneeseen joltain tietyltä tasolta jokaista lisävesilasillista kohden. Janon sammuttaminen on keino pysyä voimissaan omia korkeampia päämääriä ja arkisia välietappeja varten. Jos vesilasi jaettaisiin hyvin pieniin annoksiin, yksilön arvostus toista, kolmatta tai neljättä annosta kohtaan voisi olla jopa suurempi kuin ensimmäistä kohtaan. Tämä kumoaisi laskevan rajahyödyn ajatuksen. Misesin ajattelu päämääristä ja keinoista tarkoittaa esimerkissämme sitä, että vasta kun janoa on helpotettu, yksilö jatkaa niukkojen resurssiensa kuten ajan ja käteisen kohdistamista omien mieltymy-

12 Röpke, W. (1951). *Taloustieteen perusongelmia*. Helsinki: Otava. s.22

13 Mises, Ludwig, von. (1998). *Human Action*. Auburn: Ludwig von Mises Institute.

mystensä mukaan seuraavaksi miellyttävämpiin tai tarpeellisempiin asioihin. Arki-set yksiköt voivat johtaa harhaan, eikä niissä mitattuna laskeva rajahyöty ole mikään luonnonlaki. Vesilasi tai –annos ei ole esimerkissämme varsinainen analysoitava tuote, vaan janon sammuttaminen.

Vaihdanta perustuu samaan aikaan subjektiiviseen arvönäkemykseen että osapuolten väliseen rauhanomaiseen yhteisymmärrykseen vaihdannan ehtoista. Osapuolten ei siis tarvitse pyrkiä samoihin päämääriin, sillä vaihdanta on tapa hankkia parhaiksi arvioidut keinot omille yksilöllisille päämäärilleen. Asioiden arvo ei siis ole jotain objektiivista ja esineille tai palveluille sisäistä, vaan viime kädessä yksilön näkemys ja kokemus vaihdon päätöksenteon hetkellä. Mieltymyksillä ja tarpeilla on tapana muuttua jatkuvasti ajan ja olosuhteiden myötä. Subjektiivisiin hyötynäkemyksiin liittyy väkisinkin odotuksia epävarmasta tulevaisuudesta ja rajatusta tietämyksestä riippuen. Vaihdannassa molemmat osapuolet näkevät kuitenkin vastaanottavansa jotain arvokkaampaa kuin mistä he luopuvat.

Kaikki vapaa kaupankäynti niin valtiorajojen sisällä kuin rajojen ylikin perustuu vaihdon osapuolen subjektiiviseen näkemykseen arvosta. Tämä tarkoittaa myös sitä, ettei raha ole mitenkään verrattavissa fyysisiin suureisiin kuten energiaan tai etäisyyteen. Vaihdannasta koitua subjektiivinen hyöty ei näy myöskään kansantalouden tilinpidossa, bruttokansantuotteessa. Vapaakaupan kannalta radikaali huomio on se, ettei subjektiivinen ylijäämä myöskään näy kauppataseessa. Molemmat osapuolet hyöttyvät vaihdannasta. Yhtä kaikki, markkinoiden heilahtelut ovat viime kädessä seurausta lukemattomien yksilöiden subjektiivisista mieltymyksistä sekä odotuksista niihin liittyen. Rajojen asettaminen tällaiselle toiminnalle tarkoittaa, ettei vaihdannan osapuolilla ole mahdollisuutta valita parhaimmiksi näkemiään vaihtoehtoja.

Subjektiivinen arvo ja vaihdanta rakentavat suhteita toimijoiden välille valtiorajojen sisällä. Sillä on myös aivan yhtäläinen potentiaali luoda arvokkaita suhteita ja yhteisiä intressejä valtiorajojen yli. Pelkästään rajoja ylittävän kaupankäynnin tuomat uniikit kulutusvaihtoehdot ovat vaurautta, jolle ei ole yksiselitteistä mittaria. Nykyaikana varsinkin kansainvälisen politiikan parissa voi törmätä käsityksiin, joiden mukaan mm. julkisten instituutioiden ja valtioliittojen tärkeänä tehtävänä olisi olemassaolollaan edistää tätä rauhanomaista yhteistyötä. Subjektiivinen hyöty, vaihdannan kannattavuus ja työnjakoon osallistuminen ovat kuitenkin ruohonjuuritalta kumpuavia suoria asioita, joissa ei ole roolia kolmannelle osapuolelle. Mikään ulkopuolinen organisaatio tai valtioiden unioni ei voi tehdä rauhasta ja yhteistyöstä niin kestäväää kuin osapuolista itsestään lähtevä ymmärrys vapaan vaihdannan hyötyjä kohtaan.

*”Kansainvälisen työnjaon aikakaudella vapaakauppa on edellytys kansakuntien sovulle”*

*– Ludwig von Mises, 1944*

Saatamme usein luonnehtia hyvinvointivaltiomme talouselämää markkinataloudeksi. Yksilöllisellä vapaudella on oma tietty roolinsa sekataloudessa, joka tosiasiassa sijoittuu äärimallien välimaastoon. Valtio on merkittävä omistaja ja taloudellisten toimintavapauksien portinvartija. Tämä on tyypillistä lähes kaikille maailman valtioille. Markkinatalouden identiteettiä vahvistaa erityisesti osallisuutemme kansainvälisistä markkinoista. Suomalaiset voivat usein itsenäisesti vaihtaa tuotteita, osaamista ja pääomaa valtiorajojen yli jopa ilman välikäsiä. Vapaakauppa ja sen haasteet ovat kuitenkin hahmotettavissa helpommin, kun ymmärrämme markkinoiden rakentuvan pikemminkin paikallisesti alhaalta ylös, myös valtiorajojen yli.

Pelkästään jo vähemmänkin täydellinen oikeus yksityiseen omaisuuteen, pääoman kartuttamiseen sekä vapautteen sopia työn ja ideoiden vaihtamisesta johtavat markkinoiksi kutsuttuun työnjakoon. Edellisissä kappaleissa kävimme läpi syitä sille, miksi vaihdanta on kannattavaa sekä myös edellytys korkeammalle elintasolle. Lisäksi muistutimme, ettei arvo ole jotain asioille sisäsyntyistä tai edes ominaista, vaan viime kädessä ihmisen mieltymyksistä ja tarpeista riippuvaista. Yksilön toiminnalla hintajärjestelmän ja resurssien kohdistamisen olennaisena perustana on usein yltyöindividualistinen kaiku. Todellisuudessa se ei kuitenkaan tarkoita, etteikö myös ihmisryhmille ja kulttuureille ominaisilla piirteillä ja jaetuilla arvoilla olisi vahvaa vaikutusta ihmisten päämääriin ja keinoihin.

### *Hajautunut järjestys*

Markkinat voidaan nähdä hajautuneena järjestyksenä. Vanhassa kirjallisuudessa puhuttiin jopa ”järjestetystä anarkiasta”, mikä ei suinkaan ollut kriittinen ilmaisu<sup>14</sup>. Asiaa ei voisi enää tuoda todenperäisemmin ilmaista. Kyse on suorastaan anarkiasta, joka ei silti määritelmällisesti tarkoita kaaosta. Tuotannon ja vaihdannan kannalta olennaiset resurssit kuten raaka-aineet, koneet, ideat sekä vaihdettavissa oleva pääoma ovat normaalisti jakautuneet epätasaisesti eri päätöksentekijöiden, yksilöiden tai yhteisöjen omistukseen. Lisäksi ihmiset erikoistuvat, eli kehittävät itseään tiettyillä elämän osa-alueilla sulkemalla pois muita mahdollisuuksia. Lähtökohtaisesti minkäänlaista keskitettyä ylempää koordinaatiota ei ole. Hajautunut informaatio on pystyttävä hyödyntämään oikea-aikaisesti, jotta erilaisilla resursseilla voitaisiin palvella kiireisintä kysyntää. Jo Chydenius totesi, että siitä työstä aina parhaiten maksetaan, jolla on suurin arvo.

---

14 Röpke, W. (1951). Taloustieteen perusongelmia. Helsinki: Otava. s.7–12

Aikaisemmin käsittelemämme henkilökohtaiset mieltymykset pitävät siis yllä kysynnän ja tarjonnan hintajärjestelmää. Niukkojen ja kysytyjen resurssien hinta määräytyy korkeaksi, kun taas saatavuuden kasvu tai kysynnän väheneminen johtavat alhaisempaan hintaan. Koska ihmisen toiminta on tulevaisuuteen suuntautuvaa, myös odotuksilla on suuri merkitys vaihdannassa. Esimerkiksi olennaiset kaavoituspäätökset vaikuttavat paikallisella tasolla asuntojen hintoihin jo ennen kuin aloitettuja rakennushankkeita on ehditty saattamaan loppuun. Vastaavasti kansainvälisessä kaupassa ulkopoliittiset suhteet ja spekulatiot konfliktien eskaloitumisesta vaikuttavat mm. maakaasun ja raakaöljyn hintoihin. Kotimarkkinoilla ne vaikuttavat esimerkiksi siihen, miten suotuisiksi mitkäkin energiamuodot nähdään tulevaisuudessa. Aikaisemmin opimme vaihdannan jo osoittavan sen, että ostava osapuoli kokee kohteen arvon korkeammaksi kuin sen hinnan. Vaihdannan myötä hintoihin siis kiteytyy olennaista informaatiota, joka auttaa resurssien kohdistamisessa enemmän kuin ensin saattaisi uskoa.

Talousnobelisti Friedrich von Hayek (1899–1992) korosti, että vaikka yleistä tieteellistä tietämystä voisi kertyä ja jalostaa ymmärrykseksi, on olemassa myös poikkeavasti aikaan ja paikkaan sidottua spesifistä tietämystä<sup>15</sup>. Tämän erityisen ja harvinaisen tietämyksen hyödyntäminen oman edun tavoittelussa saattaa kuulostaa alkuun epärehelliseltä ja jopa haitalliselta toiminnalta. Mikä sitten on arvostetun innovaattorin ansaintalogiikka? Hyötyä uudesta tiedosta, jota muilla ei vielä ole. Emme voi olettaa tietämyksen olevan hajanaisesta luonteestaan johtuen yhdessä paikassa saati tasaisesti kaikkien saatavilla. Tiedon arvioiminen, valikoiminen, muotoileminen ja kommunikoiminen vievät myös aikaa ja voimavaroja. Ihmisten päätökset vaativat silti tuekseen tietämystä. Olennaisen tiedon keskiössä olevilla toimijoilla kuten raaka-aineiden toimittajilla ja tilaajilla tulisikin olla kannustimet välittää tietonsa yhteiskunnan hyödyksi. Hayek ehdottaa, että jos olennaisena taloudellisena haasteena pidetään nopeaa mukautumista tilannekohtaisiin muutoksiin ajan ja paikan suhteen, tulisi päättävältä resurssien kohdistamisesta jättää suoraan paikallisille toimijoille ilman byrokraattisessa hierarkiassa tapahtuvaa suunnittelua.

Ainutlaatuinen piirre vapaasti toimivalle hintajärjestelmälle on sen kyky välittää ainoastaan olennaista informaatiota niille, joita se koskee<sup>16</sup>. Markkinoilla ei siis ole ensisijaisesti tärkeää tietää syitä sille, miksi tietyn tuotteen kulutus muuttuu. Aluksi riittää lähinnä tieto siitä, paljonko esimerkiksi tuotetun tai tuotannossa käytetyn hyödykkeen markkinahinta tai oma menekki muuttuu. Tällöin oma tuotanto ja hinnoittelu voidaan sopeuttaa uuteen tilanteeseen. Samalla on mahdollista arvioida myös vaihtoehtoisten tuotannon tekijöiden ja kulutushyödykkeiden tarvetta. Hintojen myötä vaikutus leviää nopeasti koko talousjärjestelmään korvaavien tuotteiden, tuotannon tekijöiden valmistajien sekä toimitusketjujen myötä. Markkinoiden avulla toimijoiden paikalliset ja rajalliset näkökentät kytkeytyvät toisiinsa.

---

15 Hayek, F. A. von. 1945. The Use of Knowledge in Society, *American Economic Review* 35.4: 519–530.

16 Hayek, F. A. von. 1945. The Use of Knowledge in Society, *American Economic Review* 35.4: 519–530.

Ilman ylhäältä tapahtuvaa kontrollia ostajat ja myyjät toimivat välikäsinä koko talousjärjestelmän kattavalle informaatioketjulle<sup>17</sup>.

Vaihdannan määrä lisää markkina-arvon luotettavuutta, koska siihen kiteytyy tiuhempaan tahtiin enemmän informaatiota. Vapaakaupan myötä globaaleilla markkinoilla tämä informaatio on hyvinkin nopeaa. Samalla kansallisvaltioiden taloudet tulevat linkitetyksi maailmanlaajuiseen resurssien kohdistamisen informaatioketjuun. Tämän takia myös hehtisissä pörseissä vaihdetuilla osakkeilla on hankalaa tehdä markkinoista poikkeavia tuotteita hyödyntämällä yleisesti saatavilla olevaa informaatiota. Korkeampia tuotteita tavoittelevilla sijoittajilla onkin kannustimet siirtää huomionsa vähemmän vaihdettuihin arvopapereihin esimerkiksi kotimaiden pörseissä ja edistää sitä myötä yleisen informaation välittymistä myös globaalien markkinoiden kaukaisille reuna-alueillekin.

Markkinataloudessa voitot ja tappiot ohjaavat taloudellista toimintaa. Jos taas eläisimme utopiassa, jossa osaisimme ennustaa tulevan hetken täydellisen informaation avulla, ei syntyisi ollenkaan voittoja eikä tappioita<sup>18</sup>. Käytännössä olemme kuitenkin itse vastuussa resurssien kohdistamisesta epävarman tulevaisuuden edessä. Olennaista on ymmärtää, ettei arvon luominen tai tuhoaminen katoa, vaikka emme pitäisi niistä kirjaa. Yritystoiminnassa tappiot ovat merkki hetkellisesti kestämättömästä toiminnasta ja resurssien virheellisestä kohdistamisesta. Ne vähentävät välittömästi tappion tekijän käytössä olevia resursseja ja sitä kautta kannustavat toiminnan järjestämiseen kannattavammaksi. Voitot vastaavasti ovat palkkio arvon luomisesta, resurssien tarkoituksenmukaisesta kohdistamisesta. Nokian kaltaiset tapaukset ovat kuitenkin opettaneet, että jo valmiiksi kannattavan toiminnan jatkaminen vaatii nöyryyttä, mahdollisuuksien etsimistä ja jatkuvaa toiminnan parantamista.

Hajautuneen järjestyksen perusteella olisi kuitenkin väärin odottaa tuotannon tekijöiden kuten pääoman, työn ja materiaalien löytävän toisensa spontaanisti kuin itsestään. Vaikka luonnehtisimmekin markkinoita systeemiksi, sitä ohjaavat viime kädessä lukemattomat oma-aloitteiset ihmiset. Vaikka yrittäjyydestä puhutaan paljon jopa jonkinlaiseksi uuden sukupolven muodiksi asti, yrittäjän rooli jää usein kansantaloustieteilijöiden parissa pienemmälle huomiolle. Yrittäjä on toimija, jolla on aikaan ja paikkaan sidottu näkemys, kanavat sekä aloitekykyä. Ratkaisevinta on näkemys siitä, miten yhdistelemällä tiettyjä resursseja voi saada aikaan jotain, jota kuluttajat arvostavat pelkkää osiensa summaa enemmän. Voitto on kompensatio tuossa tehtävässä onnistumisesta.

Kysynnän ja tarjonnan järjestelmä ei ole yhteiskunnan kannalta joko tai – kysymys. Ensinnäkin se on altis lukemattomille vääristymille. Voittojen ja tappioiden syistä ja seurauksista käy ilmi, etteivät tappiot ole ilmiönä markkinatalouden tauti, vaan eräänlainen itseään korjaava, voittoa kohti kannustava mekanismi. Ihmisen elimistönsäkin on immuunijärjestelmä, joka puolustautuu haitallisia bakteereja vastaan aiheuttaen samalla kiusallisia oireita. Voitot ja tappiot muodostavatkin

---

17 Hayek, F. A. von. 1945. The Use of Knowledge in Society, *American Economic Review* 35.4: 519–530.

18 Mises, Ludwig. von. (1998). *Human Action*. Auburn: Ludwig von Mises Institute. s.291

eräänlaisen immuunijärjestelmän pitkäkestoista arvon tuhoamista vastaan. Eri asia on se, jos jokin estää talouden toimijoita korjaamasta tappioitaan voitoiksi.

Immuunijärjestelmän tavoin terveet markkinat korjaavat pitkälti itse itseään. Ongelmallisempi asia on puolustusjärjestelmän heikkeneminen esimerkiksi ulkoisten kannustimien ja rajoitusten takia. Markkinoilla vastataan tehokkaasti kannustimiin, mutta mikä suojelisi kannustimia mielivallalta? Julkinen valta saattaa asettua tukemaan kannattamatonta tai riskialtista yksityistä toimintaa. Markkinoilla rahoitus on ansaittava palvelemalla, vakuuttamalla, suostuttelemalla ja lunastamalla aikaisemmat lupaukset. Markkinoilla näkyvät oireet keräävät helposti huomiota, mutta kannustimiin liittyvät sairaudet jäävät monille näkymättömiksi.

Pohjimmiltaan markkinat ovat ilmiö, joka vastaa dynaamisesti elämän epätäydellisiin realiteetteihin. Epävarman tulevaisuuden edessä hajautunut tieto ja pirstaloituneet resurssit tulevat sovitetuiksi paikallisiin olosuhteisiin, henkilökohtaisiin tarpeisiin ja mieltymyksiin. Monet surullisen kuuluisat yhteiskunnat ovat perustuneet ja perustuvat vieläkin tämän asian kieltämiselle. Vaurailta teollisuusmailla ei kuitenkaan ole varaa ylpistyä. Markkinatalouden vahvuudet ja herkkyydet tulee ymmärtää myös harjoitetussa politiikassa, jos suunnitelmatalouden ja jo sekataloudenkin ongelmilta halutaan vältyä.

### *Luova tuho*

Markkinat eivät ole staattinen tila, vaan ajassa tapahtuva prosessi. Päätösten kannalta relevanssi ja oikea-aikaisuus ratkaisevat. Kilpailu on se elementti, joka antaa yrittäjille kannustimet toimia ripeästi. Jos myyjä ei saa ajoissa kuluttajan huomiota tai tee sopivaa tarjousta, asiakas voi kääntyä kilpailijoiden puoleen. Kansantalouden dynamiikkaa ja innovaatioita tutkinut itävaltalaisyntyinen taloustieteilijä Joseph Schumpeter (1883–1950) tunnisti markkinataloudesta piirteen, jota hän luonnehti luovaksi tuhoksi<sup>19</sup>. Kilpailullisessa taloudessa yritysten välillä ja myös sisällä veloo jatkuvasti luonnonvalinnan kaltainen prosessi. Uudet luovat tuotanto- ja markkinakokeilut voivat toimia edeltäjiään paremmin ja syrjäyttää ne. Samalla yrityksiä ja kokonaisia elinkeinoja voi vaipua historiaan. Vapaakaupan myötä paikalliset tuottajat voivat joutua kilpailemaan ulkomaalaisten kilpailijoiden kanssa, mutta heillä on myös yhtä lailla suuri mahdollisuus suunnata oman kylän tuotantoa ulkomaisillekin markkinoille. Viime kädessä kilpailu ei ole minkään ”uusliberaalin” auktoriteetin pakottama järjestys, vaan vapaata vaihtoehtojen arvioimista ja valitsemista avoimessa järjestelmässä.

Markkinoilla ihmiset kilpailevat asiakkaalle tuotetun arvon luomisesta ilman kirjaimellista taistelua. Ideat ottavat mittaa toisistaan. Niiden kamppailussa yritykset asettavat ajatuksia kilpailemaan keskenään. Tällaisia ovat esimerkiksi tuotantokeinot, tuoteominaisuudet, brändi tai tuotteiden markkinointistrategia. Kuten evoluutiossa, menestys on kiinni ajasta ja paikasta, voimasta vaikuttaa tai taidosta

---

<sup>19</sup> Schumpeter, Joseph. (2010). *Capitalism, Socialism and Democracy*. Abingdon: Routledge. s.73

sopeutua olosuhteisiin. Ideoiden soveltuvuus on viime kädessä kiinni kuluttajien suosiosta. Ihmiset eivät ole pysyvästi tuomittuja ideoidensa kohtaloon. Markkinoilla voitot ja tappiot ajavat automaation lailla ihmiset luopumaan tappiollisista toimintatavoistaan ja parantamaan sekä keksimään jotain aivan uutta. Ihminen voi omaksua uuden elämänsänteen, vaihtaa yksittäisiä näkemyksiään, muuttaa organisaation rakenteita, johtaa ihmisiä uudella tavalla, tarjota asiakkailleen uutta tai etsiä kokonaan uusia asiakkaita. Kestävä menestys markkinoilla edellyttää ennen kaikkea rauhanomaisten taitojen kehittämistä.

Kansainvälinen kilpailu haastaa yksittäiset kansakunnat pitämään huolta kilpailukyvyystään ja valmiudestaan vastata muutoksiin. Vastakkainen ajattelutapa taas olisi pitää kotimarkkinoita suojeltavana mukavuusalueena. Ainut keino ”suojella” menestystä on jo melkein määritelmällisestikin mukavuusalueelta poistuminen ja into vastata haasteisiin. Mukavuusalue tarkoittaa tässä vanhojen, ajastaan jälkeen jäävien rakenteiden ja toimintatapojen säilyttämistä, haluttomuutta arvioida itseään kriittisesti ja kyvyttömyyttä ottaa suuria askelia kohti uutta. Vaurastuminen ei ole mahdollista, mikäli tehokkaammat käytännöt ja keksinnöt hylättäisiin työpaikkojen menettämisen pelossa. Olipa valinta mikä tahansa, sen vääjäämättömiltä seurauksilta ei voi välttyä. Uudistumishaluton kansakuntakin tulee häviämään kilpailussa, menettämään mahdollisuutensa ja lopulta hupenevan vaurautensa. Se ei houkuttele pääomia, yrittäjiä, osaavinta työvoimaa eikä myöskään vaativia asiakkaita.

Vapaakauppa lisää painetta tavoitella parempaa, mutta ei vielä eri maissa itsessään johda yksiselitteisiin ratkaisuihin. Mitä varhaisemmassa vaiheessa yhteiskunnassa myönnetään kansainvälisen talouden realiteetit, sitä nopeammin on myös mahdollista toteuttaa tarvittavia uudistuksia. Käsittelemämme hajautuneen järjestyksen ja kilpailun olosuhteissa tämä tarkoittaa yhä enemmän sitä, että suuret yhteiskuntapoliittiset suunnitelmat ja rakenteet joutuvat antamaan tilaa markkinoiden joustaville ja eläville paikallistason ratkaisuille.

## Keskusteluja

---

*”Protektionismi opettaa meitä tekemään itsellemme rauhan aikana sitä, mitä viholliset pyrkivät tekemään meille sodassa.”*

*–Henry George, 1886*

Vapaakaupan talousteoriasta sekä käytännön vaikutuksista käytyä keskustelua ei voi tiivistää lyhyesti. Valistuksen ja teollisen vallankumouksen myötä vapaakauppa-ajattelu kohtasi myös kritiikkiä, joka sopii ensimmäiseksi käsiteltäväksi vertailukohdaksi. Lisäksi kansallisromantiikan ja nationalismin myötä myös ei-taloudelliset näkökulmat haastoivat vapaakaupan ihanteita. Sitä ei ole pidetty itsessään tyrmättävänä, mutta siitä on esitetty skeptisiä huomioita.

Merkantilistinen henki ei kadonnut valistusajalla kehittyneen kritiikin myötä. Protektionismina tunnettu suuntaus jatkoi elämäänsä eräänlaisena vastavoimana ja kritiikkinä vapaakaupalle. Adam Smithin teoreettisena vastaparina on usein nähty Friedrich List (1789–1846). Hän antoi voimaa protektionistisille argumenteille, vaikka ei suoraan tyrmännytkään vapaakauppaa. List esitteli perusteluja protektionismin tilannekohtaisista hyödyistä. Hänen mukaansa varhaisessa kehitysvaiheessa olevaa teollisuutta tulisi suojella ulkopuoliselta kilpailulta kunnes se pääsisi jaloilleen. Lisäksi kehittymättömillä talouksilla olisi ongelmana päätyä tuottamaan alhaisella jalostusarvolla ja pienellä marginaalilla tuotteita vailla investointeja kansantalouden kehitykseen. List jäi skeptiseksi kosmopoliittista liberalismia kohtaan korostamalla kansallisen identiteetin ja kansainvälisen valta-aseman merkitystä.<sup>20</sup>

Listin ajatukset kahden vuosisadan takaa tarjosivat omana aikanaan haastavampia kysymyksiä vapaakaupan puolestapuhujille kuin miltä ne näyttävät tänä päivänä. Toisin kuin teollisen vallankumouksen aikakaudella, nykyään pidämme jo selvänä, että vaurauden perusta on yhä enemmän teknologiassa ja informaation hyödyntämisessä. Vapaakaupan ansiosta teknologiset tiedot ja pääoma kulkevat rajojen yli. Kehittyäkseen tietoyhteiskunnaksi kehitysmaiden kansalaisten ei tarvitse itse säästää sekä panostaa tutkimukseen ja kehitykseen pyörän keksimiseksi uudelleen. Teollistumisen kehitysvaihetta ei tarvitse kokea yhtä hitaasti, sillä maailmassa on jo osaamista ja sijoittajien pääomaa. Onkin esitetty, että tieto- ja viestintäteknologia tarjoavat monille kehitysmaille ennennäkemättömän oikotien kuroa umpeen elintasoeroja vauraisiin teollisuusmaihin nähden<sup>21</sup>. Taloudet, joissa ei vielä ole tehokasta kilpailua, mutta henkiset peruspilarit niukkuuden voittamiseksi, omaavat sijoittajien silmissä suuren voittopotentialin.

Tiettyjen alojen suojeleminen ”kypsyttelyvaiheessa” pitää myös sisällään oletuksen, että julkisen vallan päättäjät ovat valinneet oikean alan suojeltavaksi. Lisäksi vaikutuksena on se, että kansalaiset joutuisivat kantamaan taloudellisen riskin päättäjien keskitetyistä näkemyksistä ja tukemaan suojeltavaa alaa. Vaihtoehtona olisi se, että yksityiset sijoittajat toimisivat itsenäisinä riskin kantajina. Yritystoimintaankin kuuluu eräänlainen kypsyttely. On oikeastaan normaalia, että yritys tekee alkutaipaleellaan tappiota. Se ei kuitenkaan ole historiassa estänyt sijoittajia rahoittamasta uutta toimintaa. Tietyn alan suojeleminen on pois muilta aloilta. Jos veronmaksajat joutuvat tukemaan tiettyä alaa, tai jos edullisempien ulkomaisten tuotteiden tuontia rajoitettaisiin, niitä tarvitsevat ihmiset ja teollisuuden alat joutuisivat maksamaan ylimääräistä.<sup>22</sup> Ydinajatus on siis sama kuin Chydeniuksella, jolla olisi ollut päteviä vasta-argumentteja jo vuosikausia ennen kuin List oli edes syntynyt.

Uudenlaiset epäluulot vapaakauppaa kohtaan liittyvät alkuperäisiksi miellettyjen paikallisten kulttuurien muuttumiseen ja häviämiseen. Ruotsalainen talous-

20 Ebeling, Richard. M. (1. 4 1994). The Ghost of Protectionism Past: The Return of Friedrich List. Noudettu osoitteesta The Future of Freedom Foundation: <http://fff.org/explore-freedom/article/ghost-protectionism-return-friedrich-list/>

21 Pohjola, Matti. (2008). Taloustieteen oppikirja. Helsinki: WSOY Oppimateriaalit. s.153

22 Cox, J. (2009). Ytimekäs opas talouteen. (P. Kajander, Käänt.) Tampere: Lumo Kustannus. s.82



historioitsija Johan Norberg luonnehtii asiaa luksusongelmaksi<sup>23</sup>. Julkiselta vallalta toivotaan usein tukea paikalliselle kulttuurille niin Suomessa kuin ulkomaillakin. Poliittiset päätökset kulttuurin suojelemiseksi edellyttäisivät yhdenmukaista määrittelyä oikeasta ja alkuperäisestä kulttuurista, mikä on mahdoton tehtävä. Kulttuuri on aina muuttunut ja ottanut ulkopuolisia vaikutteita. Kulttuurituonnin on jopa tunnustettu synnyttävän uusia kansallisia perinteitä<sup>24</sup>. Vapaakauppa tarkoittaa pikemminkin moniarvoisuutta, jossa erilaiset kulttuurit voivat yhdistää ihmisiä rajojen yli. Poliittisten päätösten sijaan vapaa kaupankäynti on luonteva keino antaa ihmisten itse päättää, mikä on heille arvokasta kulttuuria.

### *Kansallinen identiteetti*

Toinen vastakkainen esimerkki vapaakaupasta ja kansallisesta identiteetistä liittyy suomalaisille tuttuun hyvinvointivaltioon. Julkisen vallan vaikuttajat keräävät mielellään kunniaa kansalaistensa menestyksestä. Vapaan kaupankäynnin ja hajautuneen järjestyksen olennaispiirteet sekä yrittäjän rohkeus jäävät kunnioitusta vaille, kun päättäjät visioivat maamme tulevaisuutta ja laativat suuria suunnitelmia. Esimerkiksi Nokia nähtiin usein hyvinvointivaltion luomuksena, jossa julkiset panostukset koulutukseen ja infrastruktuuriin johtivat ikään kuin väijäämättä kansainväliseen kilpailukykyyn. Toinen katsontakanta on se, että Nokian kaltainen menestys perustui vahvasti myös tilannekohtaisiin tekijöihin ja onnistumiseen valtiojohtoisuudesta huolimatta. Jo Nokian loiston päivinä vuonna 2006 Risto E. J. Penttilä kyseenalaisti ensin kuvatun valtiojohtoisen katsontakannan huomauttamalla, että ilman maailmankaupan vapautumista suomalaisille tuotteille ei olisi löytynyt kysyntää. Lisäksi jos valtiojohtoinen menestystarinoiden kehittäminen olisi noin yksinkertaista, Suomessa olisi vuosien saatossa syntynyt useita Nokian kaltaisia tarinoita.<sup>25</sup>

Nyt lähes kokonaista vuosikymmentä myöhemmin ja ajan tuomaa jälkiviisautta rikkaampana on korkea aika kallistua jälkimmäiselle katsontakannalle. Nokiaa ja tietoyhteiskunnan identiteettiä on ollut helppo käyttää tekosyynä Suomen kilpailukykyyn kohdistetun skeptisyyden ja realisminkin torppaamiseksi. Kerran saavutettuun asemaan kansainvälisenä edelläkävijänä ja mm. PISA-tulosten kärkimaana on ollut mukava tuudittautua. Hallitukset eivät ole vuosikausiin ottaneet käsiteltäväksi aidosti merkittäviä uudistuksia, jotka helpottaisivat mukautumista rajoja ylittävään markkinatalouteen. Valtiojohtoisuudella on myös epäsuoria vaikutuksia, jotka luetaan usein virheellisesti markkinatalouden heikkouksiksi. Yhteiskuntapolitiikkaa korostavassa yhteiskunnassa on vaarana, että byrokraattinen ajattelutapa heijastuu yksityiselle sektorille ja elää kulttuurissa vielä pitkään. Kilpailukykyyn saavuttaminen ja säilyttäminen edellyttää politiikan vapautumisen lisäksi sitä, että myös yrityksissä omaksutaan kansainvälisillä markkinoilla vaadittava mentaliteetti.

23 Norberg, Johan. (2004). Globaalin kapitalismin puolustus (M. Hamilo, Käänt.) Jyväskylä: Gummerus s. 268

24 Norberg, Johan. (2004). Globaalin kapitalismin puolustus (M. Hamilo, Käänt.) Jyväskylä: Gummerus s. 268

25 Penttilä, Risto. E. J. (2006). Historian roolipeli. Keuruu: Otava. s.157

## *Uuden ajan innovaatiot*

Jotta liiketoiminta olisi markkinataloudessa kannattavaa, on jälleen luotava arvoa asiakkaalle. Edesmennyt bisnesajattelija C. K. Prahalad (1941–2010) tutki edistyksekkään ja voittoa tavoittelevan liiketoiminnan voimaa kehitysmaiden köyhyyden poistamisessa. Hän esitti, että uuden ajan innovaatiot edellyttävät parhaiden maailmanlaajuisten resurssien ja paikallisten kokemusten yhdistämistä. Prahalad korosti, että uuden ajan innovointi haastaa sekä liiketoimintaprosessien ja analyysimenetelmien joustavuuden kuin myös johtajien taidot sekä asenteet<sup>26</sup>.

Prahaladin ajatukset ovat suoraan kytkettävissä rakentamaamme kuvaan markkinataloudesta subjektiivisen arvon, spesifin tiedon ja pirstaloituneiden resurssien pohjalta nousevana järjestyksenä. Tavallisesti tuotannontekijät kuten pääoma, ideat ja työ nähdään irrallisina kategorioina. Muistakaamme spesifin tiedon merkitys, yrittäjän olennainen rooli kilpailullisten ja innovatiivisten markkinoiden liikuttajana sekä laajempi hajautunut järjestys. Todellisuudessa pääoman omistaja joutuu tekemään työtä kohdistaessaan varojaan, etsiessään mahdollisuuksia ja ohjatessaan omistamaansa liiketoimintaa. Tuossa tehtävässä tarvitaan ennen kaikkea erityisiä näkemyksiä ja tietoa. Onnistuneet päätökset edellyttävät hajautuneen, aikaan ja paikkaan sitoutuneen tiedon hyödyntämistä. Tämän vuoksi paikallistason ja mm. kansallisten erityispiirteiden sivuuttaminen ei takaa menestystä. Pelko siitä, että globalisaatio yksiselitteisesti tappaisi paikallisia kulttuureja ja pakottaisi ihmisiä vastentahtoisesti yhteen muottiin on siis kyseenalainen.

## *Ulko- ja turvallisuuspolitiikka*

Minkäänlainen materiaallinen tai inhimillinen tuho ei ole vapaakauppaa harjoittaville maille eduksi. Taloudellisessa toiminnassa ihmiset eivät pyri syrjäyttämään tai tuhoamaan toisiaan, vaan mahdollisimman monien ihmisten osallistuminen tuotantoon ja kuluttamiseen hyödyttää osapuolia mm. kulutusmahdollisuuksien ja työnjaon kautta. Tämän ymmärtäminen auttaa huomaamaan, mikä potentiaali vapaakaupalla on kansainvälisen rauhan rakentajana. Kun oma elintaso riippuu myös naapurikansan elintasosta, kannustimet sotatoimiin ja eristäytymiseen katoavat. Varsinkin suomalaisille olisi eduksi, että rajanaapureina olisi vauraita ja kaupankäyntiä arvostavia kansoja. Monissa määrin tämä ihanne toteutuu, mutta viime aikojen tapahtumat maailmalla ovat osoittaneet olosuhteiden herkkyyden. Ongelma onkin siinä, että vapaan markkinatalouden tosiasiallinen rooli on pienempi kuin yleiset poliittiset keskustelut antaisivat ymmärtää. Kansainvälinen politiikka on täynnä valtioiden välisiä intressiristiriitoja, valtakeskittymiä, tulosiirtoja ja rajoitteita. Vapaakauppa on silti helposti perusteltavissa varsinkin vakaassa tilassa ulkopoliittisten ongelmien ennaltaehkäisijänä. Taloudellisen yhteistyön myötä oma elintaso on kiinni toisen kansakunnan osaamisesta, ahkeruudesta ja maksuvalmiudesta.

---

26 Prahalad, C. K.;& Krishnan, M. S. (2011). *Innovaation uusi aika.* (M. Tillman, Käänt.) Tallinna: Tietosanoma. s.12–14

Yhteistyö edellyttää luottamusta. Peliteorian kehittäjä Robert Axelrod on korostanut, että erityisesti jatkuvuus kannustaa yhteistyöhön. Jos osapuolet odottavat tulevana tekemään yhteistyötä toistuvasti, ne voivat ajan saatossa etsiä parhaita käytäntöjä kokeilujen ja erehdysten kautta<sup>27</sup>. Tuolloin epäonnistuminen ja yhteistyöstä kieltäytyminen voivat tulla kalliiksi verrattuna potentiaaliin hyötyihin. Tämä ehto pätee erityisesti valtioiden ja paikallisen yritystoiminnan kohdalla. Ne ovat merkittävässä määrin paikkaan sidottuja. Lisäksi käsittelemämme suhteellisen edun periaate tarkoittaa, että vaihdannan ja työnjaon toteuttaminen olisi usein tavoiteltavin tila. Käytännössä osapuolille rakentuu toiminnan ja ajan myötä myös yhteistä historiaa, perinteitä ja intressejä, joilla on suuri merkitys teoreettisten mallien ulkopuolella.

Usein kotimaisen tuotannon turvaamista markkinoiden yli pidetään turvallisuuspoliittisena ratkaisuna. Kriisitilanteiden varalta on pyrkimyksenä saavuttaa omavaraisuus mm. elintarvikkeista. Varmuusvarastojen kartuttaminen on yksi keino, ja niitä voikin täydentää mm. ostamalla edullisilta ulkomaisilta toimittajilta suhteellisen edun periaatteiden mukaan. Sen sijaan korkeampien kustannusten takia bulkkituotanto on Suomessa vähiten taloudellinen vaihtoehto. Monelle suomalaiselle kotimaisuus tarkoittaa korkeaa laatua. Sen sijaan jos pelkkä kotimaisuus laadusta riippumatta merkitsee kuluttajalle paljon, se voi heikentää kansallista kilpailukykyä. Jos kotimaiset valmistajat eivät tule haastetuiksi erikoisuudella ja laadulla, niihin ei myöskään ole kannustimia panostaa. Ulkomailla taas pelkkä Suomen lippu ei takaa merkittävää kysyntää. Siksi puhdas isänmaallinen kuluttaminen voi jopa johtaa heikompaan kotimaiseen vientiin.

### *Johtopäätökset*

Kansainvälinen vapaa kaupankäynti laajentaa vapaan markkinatalouden hyödyt kansainvälisiksi. Yleisesti taloudellisen vapauden edistäjiä saatetaan kritisoida suurista lupauksista, joita sääntelyn purkamiseen liitetään. Eihän esteiden poistaminen mahdollisuuksien tieltä vielä tarkoita mahdollisuuksiin tarttumista. Menestystä ei tietenkään voi luvata, vaikka sitä lähemmäs olisi helppo päästä. Sääntelyn purkaminen on silti edellytys sujuvammalle kansainväliselle toiminnalle. Yhteiskunta tarvitsee lisäksi luottamuksen ilmapiirin, henkiset valmiudet muutoksia kohtaan sekä ymmärrystä vaurauden syntymistä kohtaan. Nämä menestyksen tekijät eivät voi kehittyä talouden perusteita sivuuttamalla. Olemme käsitelleet vapaakauppa-ajattelun historiaa, arvon ja vaihdannan perusteita sekä hajautunutta järjestystä. Sen pohjalta huomaamme, että julkisen vallan ja ylhäältä alas tapahtuvan yhteiskuntasuunnittelun mahdollisuudet ratkaista maailmanlaajuisia ongelmia ja luoda vaurautta ovat rajalliset. Viime kädessä onnistumisen on lähde alhaalta ylös.

Suomalaisten kansallinen hyvinvointi ja koko ihmiskunnan kehitys ovat monessa määrin vapaakaupan ansiota. Mahdollisuudet saada kansakuntia nouse-

---

27 Axelrod, Robert. The Evolution of Cooperation. Artikkelii tiivistetty kirjasta The Evolution of Cooperation. New York: Basic Books, 1984. Noudettu osoitteesta <http://www-ee.stanford.edu/~hellman/Breakthrough/book/pdfs/axelrod.pdf>

maan jaloilleen köyhyydestä eivät viime kädessä riipu tulonsiirtojen suuruudesta, vaan markkinoiden avoimuudesta ja esitettyjen realiteettien hyväksymisestä. Merkittävyydestään huolimatta vapaakaupan perusteet ovat usein vieraita ja edustavat häviävän pientä osuutta tietämyksestä, jota kutsumme yleissivistykseksi. Suurin osa käsittelemistämme argumenteista on oivallettu jo vuosikymmeniä ja jopa vuosisatoja sitten. Koulutuksessa ja yhteiskuntapolitiikassa ideoiden markkinat eivät aina toimi kaupallisiin innovaatioihin nähden yhtä käytännöllisesti ja yhteiskuntaa hyödyttäen. Siksi vapaakaupan tulevaisuus ei ole yksiselitteinen tai itsestään selvä asia.

### *Kynttilänvalmistajien vetoomus*

Frédéric Bastiat kirjoitti jo 1800-luvulla poliittisen satiirin, jossa kynttilänvalmistajat vetosivat lainsäätäjiin kotimaisen teollisuuden suojelemiseksi.

*”Kärsimme kestämättömästä ulkomaisesta kilpailusta kilpailijan taholta, joka ilmeisesti toimii valon tuotannossa meihin nähden ylivoimaisissa olosuhteissa. Hän täyttää kotimarkkinat uskomattoman halvoilla hinnoillaan. Heti hänen ilmaannuttuaan oma myyntimme pysähtyy. Kaikki kuluttajat kääntyvät hänen puoleensa jättäen osan kotimaista teollisuutta täyteen lamaanukseen lukemattomine seurauksineen.”<sup>28</sup>*

Tuo kilpailija on auringonvalo.

*”Jos sallitte, pyydämme teitä säätämään lain joka vaatii sulkemaan kaikki ikkunat, ovet, kattoikkunat, vinokattojen pystyikkunat, sisä- ja ulko-  
luukut, verhot, pimennysverhot, pyöröikkunat ja säleiköt. Lyhyesti, kaikki aukot, reiät, raot ja halkeamat, joiden kautta aurinko on päässyt taloihin aiheuttaen haittaa meille, ansiokkaille tavarantuottajille, jotka ylpeinä ylläpidämme maatamme – maata, joka pettämättä kiitollisuuttaan ei voi hylätä meitä näin epätasa-arvoisen taistelun keskellä.”<sup>29</sup>*

Bastiatin viihteellinen esimerkki osoittaa, miten kurjistavaa protektionismi on koko taloudelle, mutta siitä huolimatta aina tietyn ryhmän intresseissä. Suuri osa yhteiskunnan vastahakoisuudesta vapaakauppaa kohtaan onkin selitettävissä eturyhmäpolitiikalla ja valtiojohtoisuuden yliotteella markkinoista. Suomalaiselle lukijalle kynttilänvalmistajien vetoomus tuo myös helposti mieleen tarinan hölmöläisistä kantamassa valoa säkissä pimeään tupaan.

28 Bastiat, Frédéric. (2010). Kirjoituksia taloudesta. (P. Kajander, Käänt.) Riika: Basam Books. s.149–150

29 Bastiat, Frédéric. (2010). Kirjoituksia taloudesta. (P. Kajander, Käänt.) Riika: Basam Books. s.149–150

# Euroopan unionin ja Yhdysvaltain välinen vapaakauppasopimus

MARKO JUUTINEN

Tässä luvussa pohditaan vapaakauppaa käytännössä. Aiheena on vapaakaupan ajankohtainen tapaus, EU:n ja Yhdysvaltain välinen niin sanottu TTIP-sopimus. Se on herättänyt paljon keskustelua puolesta ja vastaan. Seuraavassa tarkastellaan, miten laajasta sopimuksesta nyt on kyse, millaisia seurauksia sen on arvioitu tuottavan EU:n taloudelle, ja ennen kaikkea, annetaan lukijalle välineet muodostaa oma käsityksensä sopimuksen hyödyistä ja haitoista. Luku vastaa seuraaviin kysymyksiin.

1. Mitkä ovat sopimuksen tavoitteet ja laajuus?
2. Miksi Euroopan komission kuvailemat sopimushyödyt olisivat niin tärkeitä juuri nyt, eli missä taloudellisessa kontekstissa neuvotteluja käydään?
3. Miten sopimus vastaa näihin odotuksiin, ja millaisia muita seurauksia se saattaa synnyttää?

Teksti pohjautuu ensisijaisesti Eurooppa-neuvoston komissiolle osoittamaan neuvottelumandaattiin ja Euroopan komission ulkopuoliselta tutkimuslaitokselta tilaamaan vaikutusanalyysiin. Tavoitteena on taustoittaa keskustelua TTIP-sopimuksen hyödyistä ja haitoista.

## Tausta

---

Heinäkuusta 2013 alkaen ovat EU ja Yhdysvallat neuvotelleet vapaakauppasopimuksesta Transatlantic Trade and Investment Partnership (TTIP). Sopimuksen tavoitteena on kasvun ja työpaikkojen luominen. Komission mukaan neuvottelut aloitettiin ”pääasiassa siitä syystä, että talouskriisi jatkuu edelleen ja monenväliset kauppaneuvottelut Maailman kauppajärjestössä (WTO) (ns. Dohan kehitysohjelma) polkevat paikallaan”. Komission teettämän vaikutusarvion mukaan taloudelliset hyödyt olisivat suuruusluokaltaan 546 euroa nelihenkiselle kotitaloudelle EU:ssa. Vaikutusarvion on laatinut lontoolainen talouspolitiikan tutkimuslaitos, Center for Economic Policy Research (CEPR).<sup>1</sup>

Joidenkin elinkeinojärjestöjen arviot sopimuksesta ovat tätä myönteisemmät. CEPR:n tutkimuksessa nimittäin ei juuri voitu ennustaa myönteisiä työllisyysvaikutuksia. Sen sijaan BusinessEuropen raportti Jobs and Growth through a Transatlantic Economic and Trade Partnership (2012) sisältää paitsi vahvat kasvuodotukset

---

<sup>1</sup> Eurooppa-neuvosto 2013: Directives for the negotiation on the Transatlantic Trade and Investment Partnership between the European Union and the United States of America, § 7. Saatavilla <http://data.consilium.europa.eu/doc/document/ST-11103-2013-DCL-1/en/pdf>; Euroopan komissio 2014a: Transatlanttinen kauppa- ja investointikumppanus EU:n ja Yhdysvaltojen välillä, s. 3. Saatavilla [http://ec.europa.eu/finland/pdf/usa\\_kumppanuusopimus\\_130614\\_fi\\_liite.pdf](http://ec.europa.eu/finland/pdf/usa_kumppanuusopimus_130614_fi_liite.pdf)

myös ennusteen vankasta työllisyysvaikutuksesta. Järjestön mukaan tullien ulko-  
puolisten kaupan esteiden lasku 10 prosentilla näkyisi noin 0,2 prosentin BTK:n  
kasvuna EU:ssa. Se tarkoittaisi 440 000 uutta työpaikkaa. Vahva sijoittajasuoja  
lisäisi kahdenvälisiä investointeja. BusinessEuropen mukaan vain yhden prosentin  
lisä investoinneissa toisi 180 000 uutta työpaikkaa molemmille puolille Atlanttia.<sup>2</sup>

Kansainväliset yritysjärjestöt ovat vahvasti transatlanttisen vapaakaupan kan-  
nalla. Jo yli vuosi ennen neuvottelujen käynnistymistä Business Roundtable (BRT),  
Euroopan teollisuusyrittäjien pyöreä pöytä (ERT) ja Transatlanttisen elinkeinoelä-  
män neuvosto (TABD) antoivat yhteisen julistuksen, Forging a Transatlantic Part-  
nership for the 21st Century, jossa ilmaisivat näkemyksensä laajan ja kattavan  
vapaakauppasopimuksen merkityksestä:

*The U.S.-EU relationship remains the foundation of the global economy  
and the essential underpinning of a strong, rules-based international eco-  
nomic order. [...] We are committed to working with U.S. and EU govern-  
ment leaders and others in the business community to create a new and  
more effective transatlantic partnership that supports economic growth and  
job creation.*<sup>3</sup>

Ajatus transatlanttisesta markkinapaikasta ei ole uusi. Transatlanttisesta yhteisöstä,  
poliittisesta, taloudellisesta ja sotilaallisesta integraatiosta, puhuivat jo 1960-luvun  
alussa eurooppalaisen integraation isähahmo Jean Monnet ja Yhdysvaltain presi-  
denti J. F. Kennedy. Konkreettisia aloitteita tehtiin useita kertoja 1990-luvulla,  
mutta tulokset jäivät laihoiksi.<sup>4</sup> Tulokset jäivät laihoiksi osaksi siitä syystä, että  
EU:lla ei vielä tuolloin ollut yhteistä kauppapolitiikkaa. Nykyään tämä poliittinen  
este on vähäisempi. Lissabonin sopimuksen jälkeen kauppapolitiikka kuuluu unio-  
nin toimivaltaan. Kauppapolitiikan harjoittamisesta vastaa komissio. Hallitustenvä-  
linen yhteistyö näkyy siinä, että komissio harjoittaa kauppapolitiikkaa Euroop-  
pa-neuvoston (eli jäsenmaiden) ohjauksessa.<sup>5</sup>

TTIP-neuvotteluissa komissio ei toimi avoimella mandaatilla, vaan Euroop-  
pa-neuvoston antaman neuvotteludirektiivin mukaisesti. Direktiivin mukaan komis-

2 BusinessEurope 2012: Jobs and Growth through a Transatlantic Economic and Trade Partnership, s. 5, 11. Saatavilla <http://www.businesseurope.eu/content/default.asp?PageID=568&DocID=30028>. Raportista ei ilmene, millä metodilla arvioon on päästy. EK on BusinessEuropen suomalainen jäsenjärjestö.

3 Business Roundtable & the TransAtlantic Business Dialogue & the European Round Table of Industrialists 2012: Forging a Transatlantic Partnership for the 21st Century, s. 5. Saatavilla [http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/jobs-growth/files/consultation/regulation/10b-br-tabd-ert-annex\\_en.pdf](http://ec.europa.eu/enterprise/policies/international/cooperating-governments/usa/jobs-growth/files/consultation/regulation/10b-br-tabd-ert-annex_en.pdf)

4 Kennedy, J.F. 4.7.1962: Declaration of Interdependence. Saatavilla <http://www.jfklibrary.org/Asset-Viewer/Rr-jaDhW5BOOYm2ZalbyPgg.aspx>; Monnet, Jean 1961: Peace Needs Quick Steps to Atlantic Union. Freedom and Union. Saatavilla <http://streitcouncil.org/uploads/PDF/F&U%201961%20July-Aug-%20Peace%20Needs%20Quick%20Steps%20to%20Atlantic%20Union-%20Monnet.pdf>. Näitä aloitteita olivat Transatlantic Declaration, 1990; New Transatlantic Agenda, 1995; Transatlantic Economic Partnership, 1998. Lähde: Meyer, Henning & Luennen, Chris (2008): Transatlantic Economic Cooperation: A Reader. Global Policy Institute – London Metropolitan University.

5 Sopimus Euroopan unionin toiminnasta, artikla 207.

sion tulee tavoitella kasvun ja työpaikkojen edistämistä kolmella alueella: markkinoillepääsy, sääntely ja tullin ulkopuoliset kaupan esteet, globaalit standardit.<sup>6</sup>

Markkinoillepääsy tarkoittaa markkinoiden avaamista uusilla aloilla ja uusille toimijoille. Sääntelyn yhdenmukaistaminen tarkoittaa esimerkiksi tarpeettomia kustannuksia aiheuttavien erojen poistamista Yhdysvaltain ja EU:n väliltä. Globaalit standardit viittaa siihen, että TTIP-sopimus voi vahvistaa avoimen talouden periaatteita monenvälisellä tasolla.<sup>7</sup>

Kasvua tavoitellaan ennen muuta tullin ulkopuolisia kaupan esteitä purkamalla. Näitä ns. NTB-esteitä (Non-Tariff Barriers) ovat epäyhtenäiset käytännöt ja säännöt kaupan eri sektoreilla. Esimerkiksi bioteknologisia (geenimuunneltuja) elintarvikkeita ja kemikaaleja koskevat säännöt ovat tiukemmat EU:ssa kuin Yhdysvalloissa. Tämä estää monien yhdysvaltalaisen tuotteiden markkinoillepääsyyn EU:n alueelle. Yhdysvalloissa puolestaan on voimassa Buy American Act, joka syrjii eurooppalaisia tuottajia julkisten hankintojen tarjouskilpailuissa.<sup>8</sup>

Sääntelyerot eivät johdu yksistään erilaisesta sääntelytasosta tai kotimaisen elinkeinoelämän tukemisesta. Tuotannon laatuksiteerit saattavat erota paljonkin tekniseltä sisällöltään, mutta tavoiteltu turvallisuustaso voi silti olla aivan yhtä korkealla, jolloin voidaan puhua turhista kaupan esteistä. Komission mukaan tällaisia tapauksia on esimerkiksi autoteollisuudessa.<sup>9</sup>

TTIP-sopimus on uuden sukupolven vapaakauppasopimus, koska ulottuu monenvälisiä kauppasopimuksia laajemmalle. Ensimmäinen tämän sarjan sopimus solmittiin Korean kanssa vuonna 2011. Seuraavaksi tarkastellaan, mitä nämä uuden sukupolven sopimukset pitävät sisällään eli esitellään TTIP-sopimuksen laajuutta.

### **”Toisen sukupolven” vapaakauppasopimus**

---

TTIP-sopimuksella EU ja Yhdysvallat tavoittelevat paljon Maailman kauppajärjestö WTO:n sopimuksia laajempaa agenda. WTO:n perustamissopimus allekirjoitettiin vuonna 1994, ja sekin oli hyvin kattava. Sen noin kolmessa kymmenessä sopimuksessa säädellään esimerkiksi tavaroiden (GATT), palveluiden (GATS) ja maatalouden vapaakauppaa (AOA), sijoittajasuojaa (TRIM), immateriaalioikeuksia (TRIPS), kaupan teknisiä esteitä (TBT) ja elintarviketurvallisuutta (SPS). Esimerkiksi palvelukauppaa koskevassa GATS-sopimuksessa on katettu kaikki palvelualat koulutus- ja terveydenhuoltopalveluista telekommunikaatioon ja rahoituspalveluihin.

Monella kaupan alalla WTO-sopimukset jäivät viitesopimuksiksi. Niissä asetettiin korkeat tavoitteet kaupan vapauttamiselle, mutta tosiasiallisesti kauppaa vapautettiin erillisten sitoumusten perusteella. Jokaisella WTO:n jäsenmaalla on omat ns. erityisten sitoumusten listansa. Vain 40 prosenttia jäsenmaista listasi sosi-

---

6 Eurooppa-neuvosto 2013, § 5.

7 Eurooppa-neuvosto 2013, § 5-7; Business Roundtable & the TransAtlantic Business Dialogue & the European Round Table of Industrialists 2012, 1.

8 Ks. esim. Kaitila, Ville & Kotilainen, Markku (2013): EU:n ja Yhdysvaltojen mahdollisen kauppa- ja investointikumppanuussopimuksen vaikutuksia suomalaiselle elinkeinoelämälle ja yhteiskunnalle. ETLA Raportit No 8, s. 10, 11.

9 Euroopan komissio 2013: Transatlanttinen kauppa ja investointikumppanuus. Sääntelyosa, s. 3. Saatavilla [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/october/tradoc\\_151807.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/october/tradoc_151807.pdf).

aali- ja terveystalvet. Sitä vastoin 90 prosenttia jäsenmaista sitoutui vapauttamaan viihdealan talvet ja turismin.<sup>10</sup> Erillisillä neuvottelukierroksilla oli tarkoitus laajentaa näitä sitoumuksia siten, että WTO-sopimukset astuisivat voimaan kokonaisuudessaan. Tässä on kuitenkin useista yrityksistä huolimatta epäonnistuttu.<sup>11</sup> Jos käynnissä olevat neuvottelut päättyvät haluttuun lopputulokseen, voidaan nämä ongelmat EU:n ja Yhdysvaltain välillä ohittaa<sup>12</sup>.

TTIP-sopimuksessa pyritään tullien poistamiseen ja tullien ulkopuolisten kaupan esteiden purkamiseen. Palvelujen kaupan vapauttamisen tavoitteena on laajat ja kattavat palvelumarkkinat. Sopimus kattaisi esimerkiksi koulutus- terveys, ja sosiaalipalvelut, rahoituspalvelut, tietoliikenne-, rahtipalvelut ja joukkoliikenteen. Siihen ei sisällytetä audiovisuaalisia palveluita. Lisäksi sillä ei vapauteta julkista valtaa käytettäessä tarjottavia palveluita, joita ei tuoteta kilpailussa muiden palveluntarjoajien kanssa.<sup>13</sup> Palvelujen kaupan vapauttaminen on kuitenkin herättänyt keskustelua julkisten palveluiden ja terveydenhuollon tulevaisuudesta<sup>14</sup>.

Sijoittajasuojat on toinen suurta julkista keskustelua herättänyt seikka. Neuvotteludirektiivin mukaan TTIP-sopimuksen tavoitteena on vahvistaa EU:n ja Yhdysvaltain välisiä sijoituksia, heikentää niihin kohdistuvia rajoitteita, ja sitoa sijoitukset riitojensovittelumenettelyyn, jossa yritykset voivat haastaa valtion Maailmanpankin alaiseen riitojensovittelutuomioistuimeen. Tarkoituksena olisi lisätä, helpottaa ja turvata kahdenvälisiä sijoituksia ja näin vahvistaa talouden toimintaedellytyksiä. Kaikkia sijoituksia ja sijoittajia tulisi kohdella samalla tavalla kuin kansallisia sijoituksia ja sijoittajia (kansallinen kohtelu). Pääomavarojen ja sijoittajien maksujen siirrot tulisi vapauttaa.<sup>15</sup> Viimeisin kohta voidaan tulkita transaktioveron mahdollisuuksia heikentävänä tekijänä.

Julkisissa hankinnoissa liikkuu paljon rahaa. Hankintamenojen kokoa kuvaa niiden osuus EU:n BKT:sta – noin 18 prosenttia. Julkisten hankintojen tarjouskilpailua rajoittavia tekijöitä ovat esimerkiksi kynnyksarvot, joilla määritellään tuleeko hankintakilpailu järjestää EU:n laajuisesti vai sovelletaanko sitä vain kansallisiin toimijoihin. Toinen tekijä ovat itse hankinnat, eli kysymys siitä, missä asioissa julkiset palvelut pitäisi tuottaa ostopalveluna, ja missä tilanteessa viranomaisen voi itse vastata palveluntuotannosta yksityisiä yrityksiä syrjimättä. EU on hiljattain avannut

10 Adlung, Rudolf & Carzaniga, Antonia 2001: Health services under the General Agreement on Trade in Services. Bulletin of the World Health Organization, 79 (4): s. 253.

11 WTO 2014: GATS-sopimuksen artikla XIX. Saatavilla <http://www.wto.org/>.

12 Eurooppa-neuvosto 2013, § 15–18; High Level Working Group on Jobs and Growth 2013: Final Report, 3. Saatavilla [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc\\_150519.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/february/tradoc_150519.pdf).

13 Eurooppa-neuvosto 2013, § 15–21.

14 Esim. Davies, P. 2013: Trade Agreement Could Lock National Health System into Competitive Market, Campaign Groups Say. British Medical Journal, Vol. 347: 4529; Watson, Rory 2013: Trade talks won't affect countries' health policies, say EU officials. British Medical Journal, Vol. 347: 7918; Sreenivasan, Gopal 2005: Does the GATS Undermine Democratic Control Over Health? The Journal of Ethics 9: 269–281; Krajewski, Markus 2003: National Regulation and Trade Liberalization in Services. The Legal Impact of the General Agreement on Trade in Services (GATS) on National Regulatory Autonomy. London, Kluwer Law International.

15 Eurooppa-neuvosto 2013, § 22, 23.



ja laajentanut näitä markkinoita, ja TTIP-sopimuksella niitä voidaan avata lisää. Sopimuksen tavoitteena on vapauttaa julkiset hankinnat kaikilla hallinnan tasoilla.<sup>16</sup>

Sääntelyä yhtenäistämällä voidaan avata uusia markkinoita tai laajentaa vanhoja. Eräs esimerkki on elintarvikkeiden kaupasta. EU:ssa geenimuunneltujen elintarvikkeiden kauppa on vähäistä, kun bioteknologiset elintarvikkeet Yhdysvalloissa ovat yleisiä. TTIP-sopimuksella pyritään luomaan yhteinen kehys elintarviketurvallisuuksiin koskevalle päätöksenteolle ja samalla avaamaan markkinoita.<sup>17</sup> Kysymys elintarviketurvallisuuksista on ollut EU:n ja Yhdysvaltain välinen kauppapoliittinen ongelma jo pitkään huolimatta siitä, että molemmat osapuolet ovat allekirjoittaneet WTO:n SPS-sopimuksen, jossa näitä asioita säädelletään. Geenitekniikan tarpeellisuutta maataloudessa on perusteltu viljelypinta-alan supistumisella, väestönkasvulla ja ilmastonmuutoksen aiheuttamalla viljelyolosuhteiden heikentymisellä.<sup>18</sup>

Kemikaaliturvallisuus on toinen ongelmallinen sääntelykysymys. EU:ssa kemikaalien turvallisuusvaatimukset ovat korkeat, mikä aiheuttaa kustannuksia alan yrityksille ja vähentää tuontia Yhdysvalloista. EU:ssa kaikki kemikaalit on rekisteröitävä, ja kemikaalien turvallisuutta valvotaan ennalta varautumisen periaatteen mukaisesti. Yritysten on itse annettava Euroopan sääntelyviranomaiselle selvitys tuotteensa turvallisuudesta: ilman tietoja ei ole asiaa markkinoille. Yhdysvalloissa etukäteisvalvontaa ei ole muuten kuin sellaisten tuotteiden kohdalla, jotka on listattu vaarallisten aineiden joukkoon. TTIP-sopimuksella EU tavoittelee turvallisuusvaatimuksia koskevien käytäntöjen yhtenäistämistä ja päällekkäisten testausmenettelyjen poistamista.<sup>19</sup> Tämä on herättänyt kritiikkiä paitsi kemikaaliturvallisuuksista myös demokraattisesti vastuunalaisesta hallinnasta.<sup>20</sup>

Immateriaalioikeudet eli henkisen omaisuuden suoja merkitsee elinkeinoa tai voittoja lääkefirmoille, levyttäjille ja ohjelmistovalmistajille. Vuonna 2008 immateriaalioikeuksien loukkausten on arvioitu johtaneen noin 10 miljardin euron menetyksiin ja 185 000 työpaikan häviämiseen EU:ssa. Pääosa näistä loukkauksista johtui nettipiratismista, elokuvien, tv-sarjojen, musiikin ja ohjelmistojen laittomasta käytöstä ja lataamisesta.<sup>21</sup> Immateriaalioikeuksien ja verkonvalvonnan tiivistämisen avulla tätä ilmiötä pyritään heikentämään.<sup>22</sup> Kääntöpuolena on yksityisyyden suoja.

16 Eurooppa-neuvosto 2013, § 24; Europa 2014: Julkiset hankinnat. Saatavilla <http://europa.eu/youreurope/business/public-tenders/rules-procedures/index.fi.htm>; Financial Times 15.01.2014: EU opens up £450bn public sector procurement market. Saatavilla <http://www.ft.com/intl/cms/s/0/346194f6-7dcc-11e3-b409-00144feabdc0.html#axzz3HCvmG5jQ>.

17 Eurooppa-neuvosto 2013, § 25.

18 BIO 2013: Transatlantic Trade and Investment Partnership. Comments Submitted by: Biotechnology Industry Organization (BIO), s. 13–15. Saatavilla <http://www.bio.org/sites/default/files/BIO%20TTIP%20submission%20May%202013%20final%205%2010%2013.pdf>; Kauppa- ja teollisuusministeriö: Bioteknologia 2020 – hyvinvointia suomalaisille. Saatavilla [https://www.tem.fi/files/24697/bioteknologia\\_final\\_0909.pdf](https://www.tem.fi/files/24697/bioteknologia_final_0909.pdf)

19 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus N:o 1907/2006, art. 1, 5; US Code 2014: Control of Toxic Substances, § 2601, 2603, 2604; Eurooppa-neuvosto 2013, § 25; Euroopan komissio 2013, 3, 4.

20 Center for International Environmental Law 2014: Toxic partnership A critique of the ACC-CEPIC proposal for trans-Atlantic cooperation on chemicals. Saatavilla [http://www.ciel.org/Publications/ToxicPartnership\\_Mar2014.pdf](http://www.ciel.org/Publications/ToxicPartnership_Mar2014.pdf).

21 De Micco, Pasquale 2013: Does Acta Still Matter? Protecting intellectual property rights in international trade. Directorate-General for External Policies of the Union, s. 26. Saatavilla [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing\\_note/join/2013/491469/IPOL-INTA\\_SP\(2013\)491469\\_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/briefing_note/join/2013/491469/IPOL-INTA_SP(2013)491469_EN.pdf)

22 Eurooppa-neuvosto 2013, § 28–30.

On mahdollista, että TTIP-sopimus vahvistaa lääketeollisuuden patenttioikeuksia. Se voi nostaa lääkkeiden kuluttajahintoja (tai KELA-maksuja). Tuoreessa yhdysvaltalaisen lääketeollisuuden selvityksessä Suomen nykyinen käytäntö sai moitteita kauppaa vääristävistä ja henkisen omaisuuden suojaa rikkovista käytännöistä viiden liuskan verran. Erityisiä moitteita sai Suomen viitehintajärjestelmä ja rinnakkaisvalmisteiden myynti.<sup>23</sup> Nämä ovat kuluttajan kannalta hyödyllisiä ratkaisuja, mutta lääketeollisuuden näkökulmasta haitallisia.

Energiapolitiikan ja raaka-aineiden kaupan alalla neuvotteluosapuolien yhteisenä tavoitteena on vientirajoitusten purkaminen<sup>24</sup>. Energiapolitiikassa tämä viittaa erityisesti Yhdysvaltoihin, jolla olisi mahdollisuus öljyn ja nesteytetyn maakaasun vientiin. EU:ssa kulutetusta maakaasusta 66 prosenttia on ulkomaista tuontia. Öljyn osalta tuontiriippuvaisuus on vielä suurempi, 88 prosenttia. EU:n maakaasusta 32 prosenttia tulee Venäjältä, öljystä 34 prosenttia. Norjasta maakaasua saadaan 31 prosenttia ja öljystä 11 prosenttia. Maakaasu Venäjältä tulee maakaasutputkia pitkin.<sup>25</sup> Yhdysvaltain vientirajoitusten purkaminen tarkoittaisi, että EU voisi korvata ainakin osan energiariippuvuudestaan transatlanttisella kaupalla. Tämä on EU:n tavoite.<sup>26</sup>

Näiden lisäksi TTIP-sopimuksella luodaan uusia instituutiota. Eurooppa-neuvoston direktiivissä ei määritellä niiden toimivaltuuksia, suhdetta parlamentaariseen valvontaan tai jäsenten valintaprosessia. Niistä todetaan vain, että niiden tehtävänä on sopimuksen tehokkaan toteutumisen valvonta. Teoriassa tämä voi tarkoittaa uusien, ylikansallisten instituutioiden luomista ja askelta kohti transatlanttista hyvää hallintaa. Se voi myös tarkoittaa hallinnan teknokratisoitumista.<sup>27</sup>

TTIP-sopimus on laaja ja kattava vapaakauppasopimus, joka arvioiden mukaan vahvistaa elinkeinoelämän toimintaedellytyksiä ja voi tällä tavalla luoda kasvua ja työpaikkoja. Sopimuksen hyödyistä 80 prosenttia tulisi juuri sääntelyn purkamisesta ja yhtenäistämisestä.<sup>28</sup> Budjettivallan ohella sääntely on toinen julkisen vallankäytön muoto. TTIP-sopimus voi siis vaikuttaa kansallisen ja unionin tasoisen sääntelyvallan käyttöön. TTIP-sopimuksen myötä kauppaoikeus on nyt saavuttamassa sellaisen alueen, jolla käy vaikeaksi erottaa taloudellisia hyötyjä esimerkiksi kuluttajan tai ympäristönsuojelusta, koska ne useissa nyt neuvottelujen

23 Pharma (2014): Special 301 Submission 2014. Pharmaceutical Research and Manufacturers of America, s. 152–156. Saatavilla: <http://www.phrma.org/sites/default/files/pdf/2014-special-301-submission.pdf>.

24 High Level Working Group on Jobs and Growth 2013, 6.

25 Eurostat 2014a: Energy dependency rate, EU-28, 2002–12. Saatavilla [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/File:Energy\\_dependency\\_rate\\_EU-28\\_2002%E2%80%9312\\_\(%25\\_of\\_net\\_imports\\_in\\_gross\\_inland\\_consumption\\_and\\_bunkers\\_based\\_on\\_tonnes\\_of\\_oil\\_equivalent\)\\_YB14.png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Energy_dependency_rate_EU-28_2002%E2%80%9312_(%25_of_net_imports_in_gross_inland_consumption_and_bunkers_based_on_tonnes_of_oil_equivalent)_YB14.png). Eurostat 2014b: Main origin of primary energy imports, EU-28, 2002–12. Saatavilla [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/File:Main\\_origin\\_of\\_primary\\_energy\\_imports\\_EU-28\\_2002%E2%80%9312\\_\(%25\\_of\\_extra\\_EU-28\\_imports\)\\_YB14.png](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/File:Main_origin_of_primary_energy_imports_EU-28_2002%E2%80%9312_(%25_of_extra_EU-28_imports)_YB14.png).

26 Eurooppa-neuvosto (2014): Non-paper on a Chapter on Energy and Raw Materials in TTIP. Saatavilla <https://www.scribd.com/doc/233022558/EU-Energy-Non-paper>

27 Eurooppa-neuvosto 2013, § 43; Ks. Teivainen, Teivo 2002: Enter Economism, Exit Politics: Experts, economic policy and the damage to democracy. London: Zed Books; Tiihonen, Seppo 2004: Maailmanpankin hyvä hallinta. Hallinnon tutkimus 1/2004.

28 Francois, J. & Manchin, M. & Norberg, H. & Pindyak, O. & Tomberger, P. (2013): Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment: An Economic Assessment. Centre for Economic Policy Research, London, commissioned for European Commission, s. 47, 96. Saatavilla [http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc\\_150737.pdf](http://trade.ec.europa.eu/doclib/docs/2013/march/tradoc_150737.pdf).

kohteena olevassa asiassa ovat osa samaa kokonaisuutta. Tämä korostaa hallinnan käytäntöjen merkitystä.

TTIP-sopimus voi johtaa transatlanttisen hallinnan kehittymiseen ikäänkuin vapaakaupan sivutuotteena. Transatlanttisen hallinnan tulevaisuus riippuu siitä, millaisia yhteisiä tai ylikansallisia instituutioita sopimuksella luodaan, millaisia toimivaltuuksia niille annetaan ja millä tavalla niillä edistetään hyvän hallinnan käytäntöjä.

### Miksi kasvua ja työpaikkoja juuri nyt?

Jos TTIP-sopimuksella on mahdollista luoda kasvua ja työpaikkoja, juuri nyt on sen aika. Tälle on kolme syytä: heikko talouskasvu, korkea työttömyys ja velkakriisi. Wall Streetillä vuonna 2008 alkanut kriisi levisi kansainvälisten rahoitusmarkkinoiden kautta hyvin nopeasti ympäri läntistä maailmaa. Sen seuraukset EU:n talouteen ovat olleet hurjat. Ensimmäinen seuraus oli luonnollisesti talouskasvun kääntyminen negatiiviseksi. Pahempi seuraus ja nyt oleellisempi huomio on, että kasvu pysyi heikkona myös kriisin jälkeen. EU:n alueella kasvu on ollut niin heikkoa, että olemme vieläkin vuoden 2013 aineiston perusteella 1,3 prosenttia kriisiä edeltänyttä aikaa alhaisemmalla bruttokansantuotteen tasolla<sup>29</sup>. Vuoden 2009 suuresta pudotuksesta ei ole vielä edes toivuttu. Taulukko 1. kuvaa reaalisen bruttokansantuotteen kasvua viimeisen kymmenen vuoden kuluessa.

TAULUKKO 1

#### Reaalisen bruttokansantuotteen (BKT) kasvu, 2003–2013

(% muutos edelliseen vuoteen verrattuna)

	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU-28	1,5	2,6	2,2	3,4	3,2	0,4	-4,5	2	1,6	-0,4	0,1
Euromaat (EA-18)	0,7	2,2	1,7	3,3	3	0,4	-4,5	1,9	1,6	-0,7	-0,4
Japani	1,7	2,4	1,3	1,7	2,2	-1	-5,5	4,7	-0,5	1,4	1,6
USA	2,8	3,8	3,4	2,7	1,8	-0,3	-2,8	2,5	1,8	2,3	1,9

Lähde: Eurostat 2014

Euromaita kriisi on kohdellut vielä pahemmin. Euromaissa keskimääräinen BKT on 1,2 prosenttia vuoden 2008 tasoa alempana. Kaikkein pahimmin kriisi on iskenyt Portugaliin, Italiaan, Kreikkaan ja Espanjaan eli ns. PIGS-maihin. Esimerkiksi Kreikan BKT oli vuoden 2014 alussa kokonaiset 23,5 prosenttia vuoden 2008 tasoa

<sup>29</sup> EU:n BKT vuonna 2013 suhteessa vuoteen 2008 saadaan laskemalla vuosittainen muutos 2008 tasoon nähdén: BKTEU2008 \* 0,955 \* 1,02 \* 1,016 \* 0,996 \* 1,001 = 0,987 \* BKTEU 2008 => 1,3 % laskua. Reaaliossa BKT:ssa on huomioitu inflaatio. Eurostat 2014c: National accounts and GDP. Saatavilla [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/National\\_accounts\\_and\\_GDP](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_and_GDP)

alempana<sup>30</sup>. Kuva 1 havainnollistaa PIGS-maiden reaalisen BKT:n karmivaa kehitystä kriisin jälkeen. Laskusuhdanne on karmiva meidänkin näkökulmastamme, koska velkamaita pidetään pystyssä muiden euromaiden tuella.

Toinen ongelma on Taulukon 2 havainnollistama korkea työttömyysaste. Vuonna 2008 työttömiä oli 7 prosenttia työvoimasta. Vuonna 2013 työttömyysaste oli melkein 11 prosenttia: se oli kasvanut yli puolitoistakertaiseksi. Euromaissa työttömyysaste oli liki 12 prosenttia puhumattakaan Kreikasta ja Espanjasta, joissa useampi kuin joka neljäs työvoimasta oli vuonna 2013 työtä vailla. Verrattain hyvä tilanne oli vain Saksassa ja Itävallassa, joissa työttömiä oli 5,3 ja 4,9 prosenttia työvoimasta.<sup>31</sup>

TAULUKKO 2

**Työttömyysaste**

	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
EU 28	9,3	9	8,2	7,2	7	9	9,6	9,6	10,4	10,8
Euromaat	9,2	9,1	8,4	7,5	7,6	9,6	10,1	10,1	11,3	11,9
Suomi	8,8	8,4	7,7	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2
Ranska	8,9	8,9	8,8	8	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3
Saksa	10,5	11,3	10,3	8,7	7,5	7,8	7,1	5,9	5,5	5,3
Kreikka	10,6	10	9	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5
Espanja	11	9,2	8,5	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1
Italia	8	7,7	6,8	6,1	6,7	7,8	8,4	8,4	10,7	12,2
Portugali	7,5	8,5	8,6	8,9	8,5	10,6	12	12,9	15,8	16,4
Japani	4,7	4,4	4,1	3,9	4	5,1	5,1	4,6	4,3	4
USA	5,5	5,1	4,6	4,6	5,8	9,3	9,6	8,9	8,1	7,4

Lähde: Eurostat 2014

Kolmas suuri ongelma on julkinen velkaantuminen euroalueella. Velkaantumisen moottoreita ovat PIGS-maat, mutta ongelma ei rajoitu niihin. Mitä suuremmaksi esimerkiksi Kreikan velka kasvaa, sitä suuremmaksi käyvät muiden euromaiden vakuudet, koska euroa pidetään pystyssä yhteisvoimin Euroopan vakausmekanismin avulla. Taloustieteilijä Yanis Varoufakiksen mukaan tämä velkakriisin ratkaisumalli voi johtaa dominoefektiin<sup>32</sup>. Tällä hetkellä julkisen velan osuus euroalueen BKT:sta

30 Kreikan BKT vuoden 2014 alussa:  $BKT_{Kreikka\ 2008} * 0,969 * 0,951 * 0,929 * 0,93 * 0,961 = 0,765 * BKT_{Kreikka\ 2008}$ ;  $(1-0,765)*100 = 23,49\% \Rightarrow$  Kreikan BKT:n lasku vuodesta 2008 on 23,5 prosenttia.

Eurostat 2014: National accounts and GDP. Saatavilla [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/National\\_accounts\\_and\\_GDP](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/National_accounts_and_GDP)

31 Eurostat 2014d: Unemployment statistics. Saatavilla [http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics\\_explained/index.php/Unemployment\\_statistics](http://epp.eurostat.ec.europa.eu/statistics_explained/index.php/Unemployment_statistics)

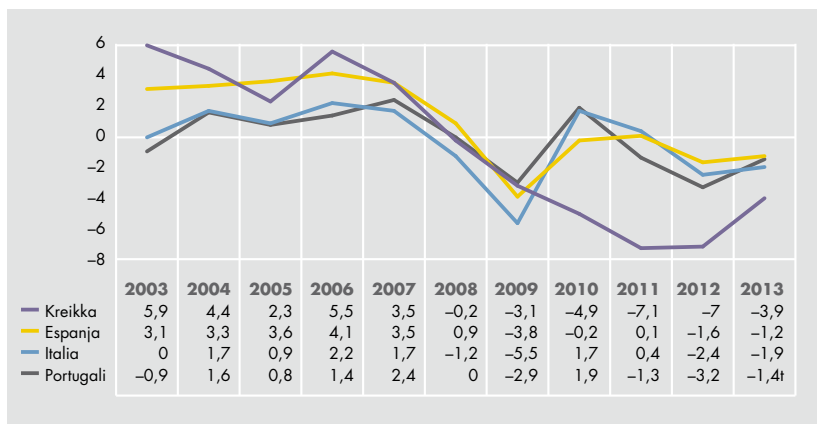
32 Varoufakis, Yanis 2014: *Maailmantalouden minotauros*. Tampere: Vastapaino, s. 227. Myös Kanninen, Vesa (toim.) 2014: Euron tulevaisuus. Helsinki: Libera, s. 108.

KUVA 1

## PIGS-maiden reaalisen BKT:n kasvu (03–13)

Reaalisen bruttokansantuotteen (BKT) kasvu PIGS-maissa, 2003–2013

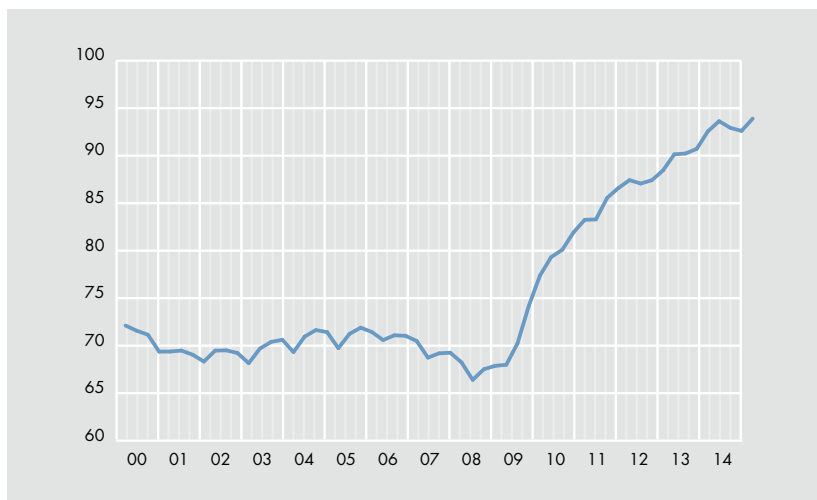
(% muutos edelliseen vuoteen verrattuna)



Lähde: Eurostat 2014

KUVA 2

## Julkisen velan osuus BKT:sta euroalueella



Lähde: European Central Bank 2014

on lähes 100 prosenttia, vaikka Euroopan vakaus- ja kasvusopimuksessa asetettu raja on 60 prosenttia<sup>33</sup>. Kuva 2 havainnollistaa julkisen velan kehitystä euroalueella.

Kuvassa vuoden 2008 kohdalla näkyvä jyrkkä nousu selittyy osaksi kasvun hiipumisella. Kun talouskasvu hidastuu, velan osuus BKT:sta kasvaa, vaikka sen määrä pysyisi samana. Toinen nousua selittävä tekijä on pankkien pelastuspaketit, joita tehtiin sekä Euroopassa että Yhdysvalloissa. Joseph Stiglitzin mukaan tässä oli kyse yksityisen velan kansallistamista eli vauraan vähemmistön hyväksi harjoitusta politiikasta.<sup>34</sup>

Eurooppa kärsii nyt voimakkaasta taloudellisesta ahdingosta. Yhteiskunnan resurssit ovat vajaakäytössä, ja ne pitäisi saada liikkeelle. Tarvitaan talouskasvua ja työpaikkoja. Onko TTIP-sopimus ratkaisu ongelmiimme?

### Onko TTIP ratkaisu?

---

Euroopan komissio on TTIP-sopimuksen vankkumaton kannattaja. Komission ilmoittamat luvut sopimuksen hyödyistä perustuvat lontoolaisen tutkimuslaitoksen (CEPR) vaikutusarvioon, Reducing Transatlantic Barriers to Trade and Investment. An Economic Assessment (2013)<sup>35</sup>.

Vaikutusarviossaan CEPR:in tutkijat selvittivät, miten kaupan esteiden purkaminen vaikuttaisi talouskasvuun ja työpaikkoihin. Tähän he tarvitsivat taloudellisen mallin. Tutkimuksessa käytettyä mallia kutsutaan yleisen tasapainon malliksi. Sen perusoletus on, että kaikki tuotantovoimat ovat täydessä käytössä eli että markkinat ovat tasapainossa. Sopimuksen vaikutukset on laskettu vertaamalla markkinoiden tasapainotilannetta ennen kaupan esteiden purkamista uuteen markkinatasapainoon, kun kaupan esteet on purettu. Mallin mukaan esteiden purkaminen tehostaisi tuotantovoimien käyttöä suhteellisen edun mukaisesti. Kun kaikkia resursseja käytetään tehokkaammin, häviäjiä ei ole – kaupan vapauttaminen hyödyttäisi kaikkia.<sup>36</sup>

Bruttokansantuotteessa mitatut kasvuvaikutukset olisivat CEPR:n mukaan 0,48 prosenttia EU:ssa ja 0,39 Yhdysvalloissa. Rahamääräisesti tämä vastaa 119 miljardia euroa vuodessa. Jos tuo summa jaettaisiin tasan kaikkien kesken, jokainen EU-kansalainen saisi 136 euroa ja 25 senttiä lisää vuodessa. Yhdysvallat hyötyisi 95 miljardin euron arvosta.<sup>37</sup>

---

33 Euroopan parlamentin ja neuvoston asetus (EU) N:o 1175/2011, artikla 5. Vakaus- ja kasvusopimus koostuu neuvoston asetuksista N:o 1466/97, N:o 1467/97 ja Eurooppa-neuvoston päätöslauselmasta vakaus- ja kasvusopimuksesta. Vakaus- ja kasvusopimusta koskevat muutokset, ns. six pack, astuivat voimaan 13.12.2011.

34 Stiglitz, Joseph 2010: Freefall. Free Markets and the Sinking of the Global Economy. London: Allen Lane, s. 131.

35 Francois ym. 2013.

36 Francois, ym. 2013, 23, 25; Erixon, Fredrik & Bauer, Matthias (2010): *A Transatlantic Zero Agreement: Estimating the Gains from Transatlantic Free Trade in Goods*. ECIPE Occasional Paper, No. 4/2010, s. 10; Kaitila & Kotilainen 2013, 23–24.

37 Francois, ym. 2013, 46, 47.

## Rahoitusmarkkinat ja politiikka

Joseph Stiglitzin mukaan kriisiä edeltänyt ja 1980-luvulla alkanut rahoitusmarkkinoiden vapauttaminen toteutettiin tiiviissä yhteistyössä valvottavien toimijoiden eli rahoituslaitosten kanssa. Seurauksena oli suuri joukko uusia ja nerokkaita velkainstrumentteja, joiden tehokkuutta tuki Yhdysvaltain keskuspankin harjoittama alhaisen koron politiikka.<sup>38</sup> Rahoitusmarkkinat hyötivät vankasti. Vuonna 2002 rahoitussektorin osuus yrityssektorin voitoista oli yli 42 prosenttia Yhdysvalloissa. Vuodesta 2009 alkaen voitto-osuus on vaihdellut 32 ja 28 prosentin välillä.<sup>39</sup> Kriisin taustalla oli siis politiikka ja rahoitussektorin erityisintressit.

Rahoitussektori ei kuitenkaan pakottanut Yhdysvaltain sääntelyviranomaisia oman tahtonsa lakejoiksi. Rahoitusmarkkinoiden etu voidaan nimittäin nähdä osana Yhdysvaltain ulkopoliittisia intressejä.

Toisen maailmansodan jälkeinen kansainvälinen järjestelmä rakennettiin juuri Yhdysvaltain johdolla ja tämä johtajuus, sen vahvistaminen ja sen säilyttäminen, oli maan ulkopoliittikan ohjenuorana<sup>40</sup>. 1970-luvulla johtajuus alkoi rakoilla. Yhdysvaltain ulkomaankaupan vaihtosuhte kääntyi punaiselle ja 1980-luvulla valtiontaloutta alkoivat vaivat krooniset alijäämät<sup>41</sup>. Tämä ei johtanut konkurssiin, koska ulkopoliittisen intressit kävivät yhteen rahoitussektorin intressien kanssa. Oli Yhdysvaltain johtoaseman kannalta edullista, että rahaa virtasi muualta maailmasta Wall Streetin korkeiden tuottojen houkuttelemana. Niinpä korkeita odotuksia oli kannattavaa tukea.<sup>42</sup>

Politiikka kantoi hedelmää aina vuoteen 2008 asti: Yhdysvallat säilytti asemansa kansainvälisen järjestelmän johtajana ja rahoitussektori voi hyvin. Samalla syntyi valtavat määrät arvottomia velkakirjoja ja ympäri (läntistä) maailmaa levinnyt kriisi. Pelastuspakettien kautta tappiot sosialisoituihin. Maksumiehiksi pääsivät enemmistöt Yhdysvalloissa ja Euroopassa, Kreikassa ja muissa PIGS-maissa.

Rahoitusmarkkinoihin ja pankkitoimintaan liittyvä politiikka ei ole pelkästään tämän vuosisadan ongelma. Jo vuonna 1823 Yhdysvaltain presidentti Andrew Jackson hyökkäsi keskuspankkialoitetta vastaan. Jacksonin mukaan se olisi tarjonnut yksityisille pankeille suuren poliittisen vallan ja mahdollisuuden hyödyntää keskuspankkia oman vaurautensa kasvattamiseen – ilman vastaavan hyödyn tuottamista muille kansalaisille:

*In the full enjoyment of the gifts of Heaven and the fruits of superior industry, economy, and virtue, every man is equally entitled to protection by law; but when the laws undertake to add to these natural and just advantages artificial distinctions, to grant titles, gratuities, and exclusive privileges, to make the rich richer and the potent more powerful, the humble members of society—the farmers, mechanics, and laborers—who have neither the time nor the means of securing like favors to themselves, have a right to complain of the injustice of their Government. There are no necessary evils in government. Its evils exist only in its abuses. If it would confine itself to equal protection, and, as Heaven does its rains, shower its favors alike on the high and the low, the rich and the poor, it would be an unqualified blessing. In the act before me there seems to be a wide and unnecessary departure from these just principles.*<sup>43</sup>

Keskuspankki kuitenkin luotiin 1900-luvun alussa. Murray Rothbard kuvailee sitä rahoituseliittien kartelliiksi, jolla on valtion hyväksymä oikeus alentaa rahan ostovoimaa. Rothbardin mukaan inflaatio on poliittista, koska rahan määrän kasvu ei toteudu Milton Friedmanın helikopterivertauksen mukaisesti: lisää rahaa tulee ensin keskuspankille, jonka taseesta se ostetaan esimerkiksi Yhdysvaltain velkakirjoilla.<sup>44</sup>

38 Stiglitz 2010, 13, 24, 42, 47, 85–89, 167, 188; myös Kanninen 2014, 31, 32.

39 Bureau of Economic Analysis 2014: Table 6.16D. Corporate Profits by Industry (A) (Q). Saatavilla <http://www.bea.gov/iTable/iTable.cfm?ReqID=9&step=1#reqid=9&step=1&isuri=1>

40 Kissinger, Henry 1981: For the Record. Boston: Little, Brown and Company, s. 72–75; Brzezinski, Zbigniew 1997: A Geostategy for Eurasia. Foreign Affairs. vol 76 (5): 51, 51.

41 Esim. Suominen, Kati 2012: Peerless and Periled. The Paradox of American Leadership in the World Economic Order. Stanford: Stanford University Press, s. 53; Gilpin, Robert 2000: The Challenge of Global Capitalism. Princeton: Princeton University Press, s. 229; Varoufakis 2014, 129

42 Esim. Varoufakis 2014.

43 Jackson, Andrew 10.07.1832: Veto Message Regarding the Bank of the United States. Saatavilla <http://www.presidentialrhetoric.com/historicpeeches/jackson/bankveto.html>

44 Rothbard, Murray N. 1999: Origins of the Federal Reserve. Quarterly Journal of Austrian Economics 2 (3): 50; Friedman, Milton 1979: Free to Choose. A Personal Statement. London: Harcourt, s. 262–267. Ks. myös Friedman, Milton 1969: The Optimum Quantity of Money. New York: Macmillan.

Arvio perustuu kunnianhimoiseen ja kokonaisvaltaiseen sopimukseen. Kokonaisvaltaisella sopimuksella CEPR tarkoittaa sellaista sopimusta, joka vapauttaa tavaroiden, palveluiden ja julkisten hankintojen kaupan. Kunnianhimoisella sopimuksella CEPR-tutkijat viittaavat siihen, miten laajasti esteitä purettaisiin. Kunnianhimoisen sopimus poistaisi tullit melkein kokonaan (98 prosenttia tulleista) ja laskisi merkittävästi tullin ulkopuolisia kaupan esteitä eli jo mainittuja NTB-esteitä. Tavaroiden ja palveluiden osalta kunnianhimoisen sopimus laskisi NTB-esteitä 25 prosenttia, julkisten hankintojen osalta 50 prosenttia. Vähemmän kunnianhimoisen mutta kuitenkin kaikki osa-alueet kattava sopimus vähentäisi tulleista 98 prosenttia ja NTB-esteistä 10–25 prosenttia. BKT:n kasvuennusteen se pudotaisi 0,27 prosenttiin EU:ssa.<sup>45</sup>

CEPR:n tutkimuksen yksi ongelma on, että siinä on käsitelty EU:ta yhtenäisenä talousalueena. Alueiden ja maiden välisiä eroja ei ole huomioitu. Huolimatta siitä, että Euroopan yhtenäisasiakirja (SEA) tuli voimaan jo vuonna 1987, ja sen yhtenä keskeisenä tavoitteena oli yhteismarkkinoiden luominen, ei EU ole yhtenäinen talousalue.<sup>46</sup> Tuotantovoimat eivät liiku esteettä kansallisten rajojen yli samantapaisella näppäryydellä kuin Yhdysvalloissa. Suomessa on omat työmarkkinansa, Saksassa omansa ja Kreikassa omansa. Jos tutkimuksen hyödyt on laskettu EU:n keskiarvolle, voivat kaupan vapauttamisen seuraukset iskeä rankasti niihin jäsenmaihin ja niille talouden sektoreille, joissa kilpailukyky on keskiarvon alapuolella. Tämä havainto voi asettaa TTIP-sopimuksen kyseenalaiseen valoon. Kysymys on siitä, miten kilpailukykyisiä suomalaiset yritykset ja työmarkkinat ovat?

Entä miten TTIP-sopimus vaikuttaisi työpaikkoihin? CEPR:n tutkimuksen mukaan ei juuri mitenkään. Työllisyysvaikutukset kohdistuisivat korkeintaan puoleen prosenttiin työvoimasta (0,2–0,5 prosenttiin), ja kyse olisi siirtymävaikutuksista, kun työpanoksia kohdennettaisiin vähemmän tuottavasta työstä suhteellisesti tuottavampaan. Esimerkiksi EU:n metalliteollisuus voi menettää työpaikkoja autoteollisuuden hyväksi.<sup>47</sup> Suomen kannalta tämä voisi olla negatiivinen seuraus, koska Suomessa ei ole autoteollisuutta, eikä voida olettaa, että suomalaiset metallimiehet muuttaisivat Saksaan, saisivat autoteollisuuden vaatiman koulutuksen ja pääsisivät töihin saksalaisiin firmoihin. CEPR:n tutkimuksessa työllistämisaikutuksista kirjoitetaan muun muassa seuraavalla tavalla:

*It should be stressed that the model is a long-run model, where sources of employment and unemployment are “structural” (rather than cyclical).<sup>48</sup>*

45 Francois. ym. 2013, 27–28, 33, 46.

46 Francois. ym. 2013, 25. Europa 2014: Tiivistelmät EU:n lainsäädännöstä. Saatavilla [http://europa.eu/legislation\\_summaries/institutional\\_affairs/treaties/treaties\\_singleact\\_fi.htm](http://europa.eu/legislation_summaries/institutional_affairs/treaties/treaties_singleact_fi.htm)

47 Francois. ym. 2013, 96.

48 Francois. ym. 2013, 71.



Jotakuinkin samalla tavalla kirjoittavat Ville Kaitila ja Markku Kotilainen Elinkeinoelämän tutkimuslaitos ETLA:n raportissa TTIP-sopimuksesta:

*Koska talous on tasapainossa, näissä malleissa [yleisen tasapainon malleissa] talouden resurssit, mm. työvoima, ovat normaalisti täyskäytössä. Kaupan vapauttamisen seurauksena työvoima siirtyy toimialojen välillä ja tuotantorakenne muuttuu. Koska taloudessa ei ole suhdannetyöttömyyttä, kokonaistyöttömyys ei muutu.*

*Toki on niin, että jos taloudessa on kauppaa vapautettaessa suhdanneluonteista työttömyyttä, toimenpiteellä voi käytännössä ole lyhyellä aikavälillä positiivisia työllisyysvaikutuksia. Tällaisia tuloksia saadaan OECD:n (2011) tutkimuksessa, missä taloudet eivät aluksi ole täystyöllisyystilanteissa, vaan osa työttömyydestä on suhdanneluonteista.<sup>49</sup>*

Kansainväliseen kauppaan sovellettu yleisen tasapainon malli ei edes pyri selittämään työllisyyttä tai työttömyyttä, koska siihen ei vapaakaupan teoriakaan pyri. Tätä ns. suhteellisen edun teoriaa kehittänyt David Ricardo pohti nimittäin työvoiman ja muiden tuotantovoimien parempaa käyttöä.<sup>50</sup> Työttömyyttä tai työllisyyttä voidaan selittää markkinoiden yleisen teorian avulla. Jos markkinat toimivat täydellisesti, työttömyyttä ei ole. Jos ne taas eivät toimi täydellisesti, työttömyytäkkin voi esiintyä. Tästä Keynesin kritisoinnista näkökulmasta työttömyys on rakenteellinen ilmiö<sup>51</sup>.

Markkinoiden (tai uusklassisen talousteorian) näkökulmasta työttömyyttä aiheuttavia rakenteita ovat joustamattomat työmarkkinat ja liian korkeat palkat. Yhdysvalloissa palkat ovat EU:ta joustavampia, ja työttömyyttä on siellä vähemmän. Samoin Saksassa. Saksassa oli korkea työttömyysaste vielä talouskriisin alkuun asti, mutta kriisin aikana ja sen jälkeen työttömyysaste on laskenut. Tätä selittävät saksalaisten ammattiliittojen myöntyminen palkka-aleen ja ns. Hartz-reformit. Niillä aktivoitiin työnhakua (esim. kiristettiin oikeutta työttömyyskorvaukseen, vähennettiin sen kestoja ja vaikeutettiin mahdollisuutta työtarjojen hylkäämiseen) ja lisättiin työmarkkinoiden joustavuutta (irtisanomissuojan, vuokratyön ja määräaikais-työn muutoksilla).<sup>52</sup>

49 Kaitila & Kotilainen 2013, 41.

50 Ricardo, David 2001 [1817]: *On the Principles of Political Economy and Taxation*. Kitchener: Batoche Books, s. 87; Pugel, Thomas 2012: *International Economics*. New York: McGraw-Hill, s. 37–41.

51 Keynes, John Maynard 1964 [1936]: *The General Theory of Employment, Interest, and Money*. London: Harcourt, s. 3, 5–7; Quiggin, John 2014: *Zombitalous*. Tampere: Vastapaino, s. 136–137.

52 Kauhanen, Antti 2012: Saksan työttömyysihme. Ajankohtaista taloudessa ja tutkimuksessa. Vol. 1/2012: ETLA, s. 2.

Reformoja on kritisoitu palkansaajien aseman huonontamisesta. Niiden seurauksena Saksan työttömyysaste on kuitenkin vain 5 prosenttia, alle puolet EU:n keskiarvosta. ETLA:n julkaisusarjassa ilmestyneessä kirjoituksessaan Antti Kauhanen toteaa:

*... nämä muutokset ovat auttaneet satoja tuhansia ihmisiä työllistymään edes jonkinlaiseen työsuhteeseen – joko työvoiman ulkopuolelta tai pitkäaikaistyöttömyydestä. Näille yksilöille muutos on ollut myönteinen, sillä työllisenä heillä on pienempi köyhyysriski.<sup>53</sup>*

Kasvu ja työpaikat ovat TTIP-sopimuksen tavoitteina, mutta taloudellisen ahdingon ratkaisuun sopimus ei riitä. Puolen prosentin kasvuvaikutukset jäävät nykyisessä tilanteessa helposti näkymättä. Toiseksi, mahdolliset kasvuvaikutukset eivät suoraan ilmene 500 euron lisänä jokaisen EU:n kotitalouden vuosituloissa, koska kaupan esteiden purkaminen parantaa ensin yritysten kannattavuutta, ja näkyy muiden ihmisten elämässä vasta sen jälkeen. Missä suhteessa mahdollinen 500 euron lisä jakautuu, riippuu siis yhtäältä siitä, millä tavalla markkinat euroja jakavat ja toiseksi siitä, millä tavalla valtio pyrkii niitä levittämään.

Heikko tai negatiivinen talouskasvu yhdistettynä velkakriisiin merkitsee heikkoja verotuloja, eli huonoja näkymiä hyvinvointipolitiikalle. Jos taloudellista ahdingkoa ei korjata, talouspolitiikkaa määrittävät myös tulevaisuudessa vaatimus kestävyysvajeen korjaamiseksi. Tämä vaatimus on unionin tasolla vahvistettu. Välineinä ovat mm. vuonna 2011 voimaan astuneet kuusi lisäystä (six pack) EU:n vakaus- ja kasvusopimukseen, vuonna 2013 voimaan astunut sopimus talous- ja rahaliiton vakaudesta, yhteensovittamisesta sekä ohjauksesta ja hallinnasta sekä samana vuonna voimaan astunut uusi budjettikuripaketti (two pack).<sup>54</sup> Näin ollen TTIP-sopimuksen ennustetut kasvuvaikutukset näkyvät ennen muuta kilpailukykyisissä yrityksissä. Kokonaistaloudelliset vaikutukset voivat peittyä taloudellisen ahdingon varjoon. Tässä tilanteessa transatlantisen markkinapaikan mukanaan tuoma kasvava kilpailu voi vahvistaa painetta rankkoihin rakenneuudistuksiin EU:n jäsenmaissa myös työmarkkinoilla.

---

53 Kauhanen 2012, 4.

54 Euroopan komissio 2014b: EU Economic Governance. Saatavilla [http://ec.europa.eu/economy\\_finance/economic\\_governance/sgp/index\\_en.htm](http://ec.europa.eu/economy_finance/economic_governance/sgp/index_en.htm).

TTIP-sopimus, työmarkkinauudistukset ja julkisen talouden leikkaaminen eivät kuitenkaan riitä poistamaan velkakriisiä. Tämä ongelma pysyy niin kauan, kun raha ei liiku, sillä kun raha ei liiku, ovat myös ihmiset paikallaan. (Tämä pätee rahataloudessa, mutta Koskelan Jussia ja hänen kaltaisiaan se ei koske.)

*Finanssimarkkinat ovat [...] kanava, jonka kautta pääoma virtaa alalta toiselle etsiessään jatkuvasti mahdollisimman hyvää tuottoa ja matalaa riskiä. Taloudellisen menestyksen tärkeimpiä tekijöitä on se, miten hyvin ja edullisesti tämä kanava toimii.<sup>55</sup>*

### Vapaakauppa vahvistaa lännen taloudellista johtajuutta

---

TTIP-sopimusta voidaan markkinoida välineenä tuottaa kasvua ja työpaikkoja, mutta vastuullinen markkinointi näillä väittämillä ei ehkä ole helppoa. Kansainvälisen järjestelmän kannalta TTIP-sopimuksen tulkinta on helpompaa. TTIP-sopimus voi vahvistaa liberaalin talousjärjestyksen asemaa maailmassa sekä vahvistaa Yhdysvaltain ja EU:n asemaa maailman taloushallinnassa. Tämän tulkinnan teki vuonna 2013 Bertelsmann säätiön transatlanttisten suhteiden johtaja Tyson Barker Foreign Affairsissa julkaistussa artikkelissaan.<sup>56</sup> Tulkinnan puolesta voidaan argumentoida tarkastelemissa vapaakauppasopimuksia bruttokansantuotteen avulla.

TTIP-sopimuksella luotavan talusalueen yhteenlaskettu bruttokansantuote olisi 45 prosenttia koko maailman BKT:sta vuoden 2013 suuruusluokassa. Venäjän ja Intian yhteenlaskettu BKT on vain noin viisi prosenttia maailman BKT:sta. Kiinan osuus on tällä hetkellä noin 12 prosentin luokkaa.<sup>57</sup> Vaikka Kiinasta tulisi maailman suurin talusalue muutaman lähivuoden kuluessa, eli sen osuus maailman BKT:sta nousisi yli 20 prosenttiin, olisi se silti puolet vähemmän kuin transatlanttisen talusliiton yhteenlaskettu BKT.

Transatlanttisen sopimuksen lisäksi Yhdysvallat neuvottelee vapaakauppasopimuksesta useiden Aasian ja Tyynenmeren valtioiden kanssa. Trans-Pasific Partnership -sopimuksesta neuvottelee Yhdysvaltain kumppanina 11 Aasian ja Tyynenmeren valtiota: Australia, Brunei Darussalam, Kanada, Chile, Japani, Malesia, Meksiko, Uusi Seelanti, Peru, Singapore ja Vietnam. Näistä maista neljä, Australia, Japani, Uusi Seelanti ovat NATO:n globaaleja kumppaneita. Neljä neuvotteluosapuolta kuuluvat Kaakkois-Aasian liittoon (ASEAN). Kaakkois-Aasian liitossa on yhteensä 10 jäsentä, joilla on keskinäinen voimassaoleva vapaakauppasopimus. TPP sopimus vahvistaa Yhdysvaltain taloudellista asemaa Tyynenmeren valtana ja Kiinan reuna-alueilla. Tällä tavalla sopimus voi asettaa kaupankäynnin normeja Kiinan valtiopiirissä ja näin sitoa Kiinaa vahvemmin liberalistiseen talousjärjestelmään.

---

55 Wahlroos, Björn 2012: Markkinat ja demokratia. Loppu enemmistön tyrannialle. Helsinki: Otava, s. 134.

56 Barker, Tyson 26.02.2013: For Transatlantic Trade, This Time Is Different. Why the Latest U.S.-EU Trade Talks Are Likely to Succeed. Foreign Affairs. Saatavilla <http://www.foreignaffairs.com/articles/139027/tyson-barker/for-transatlantic-trade-this-time-is-different>.

57 Maailmanpankki 2014: Taloudellisia indikaattoreita, BKT. Saatavilla <http://data.worldbank.org/indicator/NY.GDP.MKTP.CD/countries>

TPP-sopimus kattaa lisäksi koko Pohjois-Amerikan eli NAFTA:n jäsenmaat, Meksikon ja Kanadan, ja ulottuu Etelä-Amerikan kasvuvaltioihin, Peruun ja Chileen. Näin ollen sillä voi olla tasapainottava vaikutus suhteessa latinalaisen Amerikan suurvaltaan, Brasiliaan. Taulukko 3 havainnollistaa liberalistisen talousalueen voimaa suhteessa kansainvälisen taloushallinnan potentiaaliin haastajiin.

TAULUKKO 3

**Bruttokansantuotteen vertailu**

TTIP ja TPP (BKT 2013)		BRIC (BKT 2013)	
Australia	2,1 %	Brazilia	3,0 %
Brunei Darussalam	0,0 %	Intia	2,5 %
Kanada	2,4 %	Kiina	12,3 %
Chile	0,4 %	Venäjä	2,8 %
Euroopan Unioni	23,2 %		
Japani	6,5 %		
Mexiko	1,7 %		
Malesia	0,4 %		
Peru	0,3 %		
Singapore	0,4 %		
Thaimaa	0,5 %		
Yhdysvallat	22,4 %		
Vietnam	0,2 %		
Yhteensä	60,6 %		20,7 %

Lähde: Eurostat 2014

Voidaan siis pitää todennäköisenä, että kauppasopimukset vahvistavat kansainvälisen kaupan standardeja globaalisti. Tämä huomio saattaa perustella sitä, miksi kansainväliset yritysjärjestöt ovat niin vahvasti sopimusten kannalla: monikansalliset jäsenyritykset hyötyisivät esimerkiksi siitä, että kiinalainen patenttikäytäntö ja lainvalvonta tehostuisivat. Kiina on mukana Maailman kauppajärjestön henkisen omaisuuden suojaa koskevassa TRIPS-sopimuksessa, mutta se ei ole toistaiseksi taannut vahvaa omaisuuden suojaa käytännössä<sup>58</sup>.

58 Yueh, Linda 2010: The Economy of China. Cheltenham: Edward Elgar, s. 159, 171; Rapoza, Kenneth 22.07.2012: In China, Why Piracy Is Here To Stay. Forbes. Saatavilla <http://www.forbes.com/sites/ken-rapoza/2012/07/22/in-china-why-piracy-is-here-to-stay/>.

## Lopuksi

---

Euroopan komission tavoitteena on kasvun ja työpaikkojen luominen. TTIP-sopimus olisi tämän väline. Nämä väittämät eivät vaikuta täysin vastaavan sopimuksen seurauksia kolmesta syystä:

- a) Sopimus ei ilmeisesti loisi uusia työpaikkoja.
- b) Sopimus voisi arvion mukaan luoda uutta kasvua, mutta arvioissa ei ole tutkittu eroja EU-maiden kilpailukyvyssä : esimerkiksi Suomessa sopimus voi johtaa työpaikkojen menettämiseen metalliteollisuudessa saksalaisten autotehtaiden hyväksi.
- c) Sopimus voi johtaa rankkoihin rakenneuudistuksiin: se lisäisi kilpailua tilanteessa, jossa EU:n talous ei kasva ja taloushallinta on sidottu kuripolitiikkaan, eli voisi entisestään vahvistaa tarvetta työmarkkinauudistuksille ja rakennemuutoksilla (ja enemmän niissä EU-maissa, joissa kilpailukyky on keskimääräistä heikompi). Oikeampi tapa markkinoida TTIP-sopimuksen seurauksia olisi luvata kansalaisille hikeä, verta ja kyyneleitä: rankkoja uudistuksia. Velkakriisin ratkaisuna TTIP-sopimusta ei tulisi esittää.

TTIP-sopimus voi myös johtaa uusien hallinnan instituutioiden kehittymiseen transatlanttiselle tasolle. Tämä voi olla askeleena kohti syvempää taloudellista ja poliittista integraatiota. Federatiivinen lähestymistapa transatlantisiin suhteisiin (ja EU:n talousahdinkoon) puolestaan saattaisi antaa välineitä myös velkakriisin ratkaisulle ja hyvän hallinnan kehittämiseksi.

Kolmanneksi, TTIP-sopimus voi olla merkittävä kansainvälisen talousjärjestelmän kannalta. Monenväliset kauppaneuvottelut ovat jo useiden vuosien ajan olleet umpikujassa. Tämä tilanne voi muuttua, kun TTIP-sopimuksella sekä Aasian ja Tyynenmeren valtioiden välisellä TPP-sopimus asetetaan yhteiset standardit alueella, jonka bruttokansantuote on yli 60 prosenttia koko maailman BKT:sta.

Jos luodaan katse pitkälle tulevaisuuteen, voidaan transatlanttinen integraatio nähdä globaalin hallinnan yhtenä vaiheena kehityksessä, jonka loppupäässä on globaali järjestys. Niinpä, vaikka TTIP-sopimus allekirjoitettaisiin, tulee se vahvistamaan asemaansa erilaisten poliittisten ambitoiden kohteena vielä pitkään.

Globaalin hallinnan historia on vasta alkamassa.

# Kiinalaista kapitalismia

SAKARI PUUSTO

Kiina on maailman toiseksi suurin talous Yhdysvaltain jälkeen bruttokansantuotteella mitattuna. Ostovoimakorjatulla bruttokansantuotteella mitattuna Kiina on ehkä jo suurin. Kiina on myös Suomelle tärkeä ulkomaankaupan kumppani. Tarkastellen EU-maita erikseen Kiina on Suomen seitsemänneksi suurin vientimaa ja neljänneksi tärkein tuontimaa<sup>1, 2</sup>. Suomalaisia yrityksiä toimii Kiinassa yli 300 ja suomalaiset ovat investoineet Kiinaan tähän mennessä yhteensä yli 10 miljardia euroa. Kiinalaisia yrityksiä on Suomessa tosin vain kourallinen. Myös kiinalaisten sijoitukset Suomeen ovat olleet vähäisiä.

Kiinan talouskehitys ja nopeasti muuttuva liiketoimintaympäristö vaikuttavat suomalaisten yritysten toimintaedellytyksiin Kiinassa monin tavoin. Kiinan talouskasvu vaikuttaa myös yhä laajemmin maailmantaloudessa ja tuo mukanaan kauaskantoisia vaikutuksia joiden suhteen on syytä pysyä kartalla. Siksi on oleellisinta tarkastella Kiinassa tapahtuvaa muodonmuutosta tarkemmin ja pohtia sen vaikutuksia maailmankaupan rakenteeseen pintaa syvemältä. Tämän kirjoituksen tarkoituksena on informatiivisen annin lisäksi herättää ajatuksia ja luonnehtia mitä muutokset saattavat tuoda tullessaan.

## Kiina tänään

---

Deng Xiao Ping aloitti Kiinan talousuudistukset 1970-luvun lopulla mallinaan Hongkong ja Singapore. Deng Xiao Pingin visio oli rakentaa Kiinaan lukuisia vastaavia kaupunkeja vapauttamalla kiinalaisten potentiaali ja halu vaurastua. Muun muassa yksityisen omistusoikeuden perusteita on vahvistettu, hintasääntelyä purettu ja tariffeja laskettu. Kaupankäynnin esteitä on poistettu. Talouskasvun nopeuttamiseksi sekä ulkomaalaisten investointien houkuttelemiseksi Kiinaan on perustettu erityistalousalueita ja vapaakauppa-alueita. Esimerkiksi niistä ensimmäinen, vuonna 1979 perustettu Shenzhenin erityistalousalue, on kasvanut riisipellosta 15 miljoonan asukkaan kaupungiksi. Nykyään Kiina tarjoaa huikat mahdollisuudet vaurastua. Yrittäjyyden esteet ovat pitkälti poissa vaikka markkinat ovat kiinalaisitainkin usein vaikeat ja vähän läpinäkyvät.

Näin Kiina on ponnistanut ylös lähes täydestä köyhyydestä ja nostanut satojen miljoonien ihmisten elintasoja huomattavasti vajaan neljän vuosikymmenen aikana. Kehitys on ollut huimaa ja tapahtuu lukuisilla rintamilla. Ajan tasalla on vaikea pysyä jo muutoksen vauhdin ja kokonaisvaltaisuuden vuoksi. Kiinan kulttuuri ja toimintalogiikka poikkeaa oleellisesti länsimaista, mikä tuo omat haasteensa. Kun mittakaava liikkuu sadoissa miljoonissa ihmisissä, muutokset Kiinassa voivat olla

---

1 Tullin maatilastoja, [http://www.tulli.fi/fi/suomen\\_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastoja/maatilastoja/index.jsp](http://www.tulli.fi/fi/suomen_tulli/ulkomaankauppatilastot/tilastoja/maatilastoja/index.jsp)  
2 Elinkeinoelämän keskusliitto EK, <http://ek.fi/mita-temme/kauppapolitiikka/kiina/>, <http://ek.fi/mita-temme/talous/perusfietoja-suomen-taloudesta/ulkomaankauppa/>

dramaattisia ja vaikuttaa laajemmin maailmantalouden kehitykseen. Ei tule tuuditautua siihen, että jatkossa maailmantalouden pelisääntöjä johdetaan enää ainoastaan länsimaiden tahtipuikolla.

Talousmurroksen suuri voittaja on Kiinan uusi kuluttava keskiluokka, jonka ostovoima ja taloudellinen asema ovat kasvaneet silmissä. Kiinalaisten säästöaste on länsimaihin verrattuna korkea, jopa 40 prosenttia. Kohtuullisen menestyksekään työuran tehneellä kiinalaisella voi olla nelikymppisenä hyvin mittavat säästöt länsimaisella mittapuulla arvioituna. Erityisesti manageritason asema Kiinassa on kohentunut huikasti ja yritykset joutuvat tosissaan kilpailemaan osajista. Nyt valmistuvien opiskelijoiden näkyvät ovat aivan toisenlaiset kuin vielä esimerkiksi viisitoista vuotta sitten. Kuluttavan keskiluokan suuruus liikkuu määritelmästä riippuen jo sadoissa miljoonissa ihmisissä. Vahvistuva kotimarkkinoiden kysyntä tarjoaa myös hyvät lähtökohdat yrityksille ponnistaa ja menestyä. Vaikka poliittiset muutokset ovat olleet Kiinassa taloudellisia harppauksia verkkaisempia, on selvää, että kiinalaisten vapausasteet elämässä ovat lisääntyneet radikaalisti. Kiinan kehityneimmissä kaupungeissa matkaavan länsimaalaisen mielessä ei välttämättä käy usein edes ajatus, että kyseessä on kommunistinen valtio.

Kiinalaisessa liikekulttuurissa opportunisti, bisnesvaisto ja jatkuva yrittäminen korvaavat usein liiketoiminnan ennalta käsin tapahtuvan ylenmääräisen suunnittelun. Koulutusta pidetään tärkeänä, mutta keskeisintä on kuitenkin mitä kukin tekee osaamisella. Onnistuminen mitataan rahassa, liiaksikin. Nyky-Kiinan arvo maailma on korostuneen materialistinen, vaikka tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä että muut arvot puuttuisivat. Kiina nojautuu pitkiin perinteisiin ja ottaa vaikutteita hanakasti myös ulkomailta.

Jo pelkkä vierailu Kiinassa on talousasioista kiinnostuneelle matkailijalle silmiä avaava. Ja paluu Suomeen tai muualle Eurooppaan saattaa tulla jopa järkytyksenä. Ero Kiinan dynaamisuuden ja tämän hetken Suomen pysähtyneisyyden välillä on hyytävä. Elintasoa mitattaessa Suomi tai Länsi-Eurooppa on toki Kiinaa edellä, mutta on ilmiselvää että Suomen taloudessa on aivan liian vähän virtaa. Kiinassa tapahtumat vaikuttavat etenevän ikään kuin pikakelauksella. Talouden ja yrittäjyyden ilmapiiri on tyystin toisenlainen, kuten myös mittakaava. Esimerkiksi taiwanilainen elektroniikkavalmistaja Foxconn on haastatellut viime aikoina pari tuhatta työnhakijaa päivittäin. Jo pelkästään iPhone 6 -mallin valmistusta varten Zhengzhoussa sijaitsevaan tehtaaseen palkataan muutamassa kuukaudessa ylimääräiset 100 000 työntekijää<sup>3</sup>.

Kiinan haasteet ovat kuitenkin valtavat ja jää nähtäväksi missä määrin Kiina pystyy niitä ratkaisemaan. Riski mahalaskusta on olemassa ja suuremman romahduksen seuraukset olisivat katastrofaalisia. Uhkakuvat ovat kansallisessa muistissa. Qing-dynastian heikettyä 1800-luvulla, Kiina oli pitkään sekasortoisissa olosuhteissa ja pääsi kunnolla jaloilleen vasta Deng Xiao Pingin valtakauden aikana. Tätä

---

3 China Daily: Foxconn on a Hiring Spree, 11.9.2014.

taustaa vasten Kiinan johdon tiukka linja saattaa käydä ymmärrettävämmäksi länsimaalaiselle: otetta ei saa menettää.

Taloukasvu kytkeytyy kaupungistumiseen, joka on maailmanhistorian suurin muuttoliike. Ennusteiden mukaan jopa 350 miljoonaa kiinalaista muuttaa kaupunkeihin vuosien 2010–2025 aikana. Vuonna 2030 Kiinassa arvioidaan olevan jopa miljardi kaupunkilaista<sup>4</sup>. Kaupungistuminen on nopeinta Kiinan suurimmissa kasvukeskuksissa. Monet vähemmän kehittyneet kaupungit ovat usein jo ohittaneet vauraimpien kaupunkien kasvun. Nykyään keskushallinnon suosima kehityksen painopiste ja kovin taloukasvu on sisämaassa – muun muassa Chengdun, Chongqingin ja Xi’Anin kaupungeissa.

Chengdu on tulisesta ruuasta tunnetun Sichuanin maakunnan pääkaupunki Tiibetin rajalla – ja Kiinan tietotekniikan ja elektroniikan keskus<sup>5</sup>. Kaupungissa on myös monia kansainvälisiä yrityksiä. Kustannustaso on alhaisempi kuin esimerkiksi Pekingissä tai Shanghaissa, mutta liiketoiminnan edellytykset ovat muuten suotuisat. Kaupunki on moniin muihin paikkoihin verrattuna myös viihtyisä. Chengduun rakennetaan vilkkaan Shuangliun kansainvälisen lentokentän lisäksi uutta kenttää, josta kaavaillaan yhtä maailman vilkkainta. Kaupunkiin on rakenteilla myös kooltaan maailman suurin rakennus ja useita metrolinjoja. Kaupungin eteläpuolelle laajennetaan uutta satelliittikaupunkia, jonka bruttokansantuotteen kaavaillaan nousevan parissa kymmenessä vuodessa Suomen nykyisen BKT:n tasolle.

Kahden tunnin nopean junayhteyden päässä Chengdusta on Chongqingin itsehallinnollinen kunta, jossa asuu 30 miljoonaa ihmistä. Chongqing kilpailee sijoituksista ja alueen dynaamisimman talouden statuksesta<sup>6</sup>. Molemmista kaupungeista harva Euroopassa on edes kuullutkaan. Terrakottasotilaistaan tunnettu Xi’An on maan vanha pääkaupunki ja uudestaan parrasvaloissa yhtenä Keski-Kiinan kasvun keskipisteenä. Vauraus leviää sisämaahan yrittäjyyden – ja keskusjohdon suunnitelman mukaan.

Finanssikriisin myötä Kiinan suhteellinen asema maailmantaloudessa on vahvistunut. Jää nähtäväksi, tuleeko historiaa kirjoittaessa nykyinen finanssikriisi olemaan yksi keskeinen vedenjakaja lännen ja idän voimasuhteiden muuttuessa. Kysyntä länsimaissa on vähentynyt, mikä on heikentänyt Kiinan vientiä ulkomaille. Kasvu Kiinassa on nyt jonkin verran hitaampaa ja liikevoitot tiukemmassa kuin aikaisemmin. On kuitenkin selvää, että Kiinassa menee lujaa. Kiinalaisten itsetunto on noussut kohisten.

Kiinan investoinnit infrastruktuuriin ovat olleet todella mittavia. Maahan on rakennettu tuliteriä teitä, satamia ja bisneskeskuksia. Keskushallinnon näkökulmasta paikallistason keskenään kilpailevat sijoitukset ovat menneet liian pitkälle. Investointikysyntää tuskin kannattaa, tai edes pystyy pitämään yhtä korkealla tasolla enää. Panostus kotimarkkinoiden kulutuskysyntään on selvä kehitystrendi.

---

4 Jonathan Woetzel et al.: Preparing for China’s Urban Billion, McKinsey Global Institute, 2009

5 European Chamber: Chengdu, European Business in China Position Paper 2013/2014.

6 European Chamber: Chongqing, European Business in China Position Paper 2013/2014.



On myös huomattava, että liiketoiminnan prosessien ja sosiaalisten innovaatioiden<sup>7</sup> saralla on valtava kehityspotentiaali, mistä on nähty ehkä vasta ensimmäiset isomat sysäykset. Nämä “pehmeän infran” kehitysmahdollisuudet tarjoavat polttoainetta, joka voi viedä Kiinan taloutta eteenpäin pitkän aikaa.

Länsimaissa käsitys Kiinasta on kuitenkin rajoittunut. Kiinaan suhtaudutaan yleisesti yhä tuotantopaikkana, joka tarjoaa tyydyttävää laatua hyvällä hinnalla, mutta jolla ei ole kykyä nousta tältä tasolta ylöspäin. On korkea aika uudelleen arvioida tämä näkemys. Kiinalaiset yritykset ovat kirineet kiinni eroa länsimaiisiin yrityksiin nopeasti ja kilpailu Kiinassa on kiristynyt. On odotettavissa, että Kiinan vaikutus tulee lisääntymään maailmantaloudessa. Kaksi varsin mahdollista kehitysnäkymää ovat kiinalaisten pääomien vyöry maailmalle sekä kiinalaisten yritysten, brändien ja tuotteiden läpimurto kansainvälisille markkinoille.

## Pääomien vyöry

---

Kiina on suurin ulkomaisten investointien kohde maailmassa<sup>8</sup>. Kiinan omat investoinnit ulkomaille ovat kasvaneet nopeasti ja Kiina on jo maailman kolmanneksi suurin investointien lähde. Kiinan vuosittaiset suorat investoinnit Yhdysvaltoihin ovat ohittaneet jo Yhdysvaltojen investoinnit Kiinaan<sup>9</sup>. Vuonna 2017 Kiinasta tulee arvioiden mukaan nettoinvestoija. Parhaillaan Kiina neuvottelee kahdenvälisistä investointisopimuksista sekä Yhdysvaltojen että EU:n kanssa. Näin Kiinan omien intressien kehitys vaikuttaa sen kauppapoliittisiin näkemyksiin, ja toisaalta tarjoaa myös mahdollisuuden sopia vastavuoroisista käytännöistä Kiinan ja länsimaiden välillä.

Ylijäämäisen ulkomaankaupan myötä Kiina on kerryttänyt mittavat pääomavarannot. 4000 miljardin dollarin arvoisilla valuuttavarannoilla Kiinasta on tullut keskeinen toimija maailman sijoitusmarkkinoilla<sup>10</sup>. Kiina on muun muassa Yhdysvaltojen velkakirjojen suurin ulkomainen haltija<sup>11</sup>. Yksityiset sijoittajat ovat hankkineet kiinteistöjä ja muuta omaisuutta ulkomailta. Kiinalaiset suuryritykset ovat valmiita maailmanluokan yrityskauppoihin. Aikaisemmin valtiojohtoiset tahot ovat tehneet valtaosan investoinneista ulkomaille, mutta viime vuosina yksityiset yritykset ja pääomasijoitusrahastot ovat kasvattaneet osuuttaan merkittävästi. Vuonna 2013 Kiinan investoinnit ulkomaille olivat 108 miljardia dollaria, mikä on silti vähän verrattuna kiinalaisten pääomien kokonaismäärään. Suurin osa ulkomaille sijoittaneista kiinalaisista ennakoi lisäävänsä sijoituksia ulkomaille tulevaisuudessa<sup>12</sup>.

---

7 Sosiaalinen innovaatio: uusi tai uutena pidetty malli, joka muuttaa vallitsevia käytäntöjä, minkä seurauksena on kohennut suoritus- ja toimintakyky yhteisössä. (Sosiaaliset innovaatiot ja yhteiskunnan uudistumiskyky, Timo J. Hämäläinen, Risto Heiskala, EDITA, 2004, sivu 46.)

8 Foreign Direct Investment (FDI). OECD: FDI in Figures, April 2013. <http://www.oecd.org/daf/inv/FDI%20in%20figures.pdf>

9 AmCham China: Challenges and Opportunities in China's Investment Environment 2014, Policy Spotlight Series, September 2014.

10 <http://www.tradingeconomics.com/china/foreign-exchange-reserves>

11 <http://www.treasury.gov/ticdata/Publish/mfh.txt>

12 The Financial Times, Chinese Investors Surged into the EU at Height of Debt Crisis, 6.10.2014. <http://www.ft.com/cms/s/2/53b7a268-44a6-11e4-ab0c-00144feabd0.html#axzz3GPxhAK7>

Viime vuosina Kiinan toimet Afrikassa ovat herättäneet paljon huomiota. Kiinalaiset hankkivat ensin strategiset raaka-aineresurssit ja sen jälkeen muut kiinalaisyrietykset ottavat haltuun suuret infrastruktuurihankkeet ja keskeiset palvelusektorit. Samalla paikallisten toimijoiden on vaikea saada jalansijaa kiinalaisyrietysten valtaamalla markkinoilla. Kiinalaisten sanotaan voittavan “win-win-tilanteet” kahdesti. Kiinalaiset ovat kuin kotonaan vaikeilla ja vähän läpinäkyvillä markkinoilla. Viime aikoina Kiinan toimet ovat herättäneet protesteja monissa kehitysmaissa.

Toiminnassa on mukana vahvasti myös Kiinan kehityspankki (China Development Bank), jonka väitetään rikkovan markkinaperiaatteita, ja Maailman kauppajärjestön WTO:n sääntöjä, myöntämällä lainoja kiinalaisyhtiöille alle markkinatason<sup>13</sup>.

Vaikka toimet Afrikassa ovat olleet enemmän esillä, Kiina on lisännyt läsnäoloaan vahvasti myös Latinalaisessa Amerikassa. Keskeisiä aloja kiinalaisyrietyksille ovat mm. maatalous, telekommunikaatio ja turismi. Kiinan presidentti Xi Jinping korosti vierailullaan heinäkuussa 2014 että tärkeitä yhteistyökohteita ovat lisäksi luonnonvarat, infrastruktuuri, valmistus ja teknologinen innovaatio. Kiinalaisinwestoinnit alueelle on tarkoitus kolminkertaistaa seuraavan kymmenen vuoden aikana<sup>14</sup>.

Eurokriisin myötä kiinalaiset ovat suunnanneet katseensa yhä enemmän myös Eurooppaan. Kiina on tarjonnut apua Välimeren kriisimaille ja tehnyt valtioiden kanssa kahdenkeskisiä sopimuksia. Kiinalaiset kontrolloivat muun muassa osaa Kreikan Pireuksen satamasta ja ovat ostaneet Lontoon Heathrown lentokentästä vähemmistöosuuden. Kiinalaiset yritykset ovat tehneet aktiivisesti yritysostoja ja yhteistyösopimuksia muun muassa Saksassa.

Tähän mennessä Kiina on sijoittanut varsin vaatimattomasti Suomeen. Kiinalaiset investoinnit Suomessa ovat ainoastaan 100 miljoonan euron suuruusluokassa. Kiinalaisen televiestintälaitteita valmistavan Huawei:n investointi tosin nostaa tätä lukemaa kertaheitolla. Huawei ilmoitti joulukuussa 2012 uuden tutkimuskeskuseen perustamisesta Espooseen. Investoinnin arvo on 70 miljoonaa euroa viiden vuoden aikana<sup>15</sup>. Kiinalaiset ovat sijoittaneet kuitenkin esimerkiksi Ruotsiin kymmenkertaisesti enemmän. Suomalaisen investoinnit Kiinaan ovat olleet myös huomattavasti suuremmat.

Suomen markkinat ovat pienet. Kiinalaisia kiinnostaa sen sijaan Suomessa erityisesti teknologiaosaaminen. Muun muassa laivojen suunnittelua tekevä Deltamarin sai kiinalaisen pääomistajan ja ohjelmistoyhtiö Neusoft on kiinalainen. Huawei on rekrytoinut uuteen teknologiakeskukseen entisiä Nokian työntekijöitä. Kiinalaisia kiinnostavat Suomessa mitä ilmeisimmin myös kaivosmineraalit ja arktinen osaaminen. On hyvin mahdollista, että tulevaisuudessa kiinalaiset tähyilevät Suomessa enemmän myös nk. strategisia sijoituksia. Kiinalaisinwestointien vähyyttä

---

13 Henry Sanderson, Michael Forsythe: China's Superbank – How China Development Bank is Re-Writing the Rules of Finance, John Wiley & Sons, 2013.

14 China Daily: Latin America Set to Play Bigger Role for Chinese Firms, 11.9.2014.

15 <http://pr.huawei.com/en/news/hw-198560-helsinki/finland.htm#VDeQf1lcRdg>

selittää osaltaan se, että Suomi on kiinalaisten näköhorisontin laitamilla ja toisaalta Suomen mittakaava on pieni suhteessa kiinalaisten etsimiin kokonaisratkaisuihin. Puutteita on ollut myös markkinoinnissa, tosin asiaan on panostettu viime vuosina<sup>16</sup>.

Kiinalaisten sijoitusfilosofiassa yhdistyvät sekä poliittiset että kaupalliset näkökohdat. Sijoituskohteiden valinnassa vaikuttavat strategiset ja liiketaloudelliset intressit. Valtio on usein mukana toiminnassa, joko suoraan tai kulissien takana, varsinkin sektoreilla jotka tukevat Kiinan painottamia kehityssuuntia. Eräs tällainen sektori on uusiutuva energia, jota Kiinan keskushallinto on tukenut vahvasti. Tuet kiinalaisyrittäjille ovat toisaalta aiheuttaneet vaikeuksia alalla toimiville länsimaisille yhtiöille. Kiinalaisten aikaperspektiivi on usein pitempi kuin länsimaalaisten, tosin kiinalaisessa liikekulttuurissa pitkän aikavälin suunnitteluun vaikuttaa vahvasti lyhyen tähtäimen opportunisti. Kiinan oma vaikutusvalta on keskeinen ajuri myös maan kehitysapuohjelmissa, joita voi olla vaikea erottaa sijoitustoi-minnasta.

Yritystoissa törmää kaksi erilaista liikekulttuuria. Vaikeuksia on odotettavissa yrityskaupan jälkeisessä integraatiossa. Tulevaisuudessa sellaiset yritykset saattavat olla etulyöntiasemassa, jotka pystyvät yhdistämään erilaiset liikekulttuurit myönteisin tuloksin. Tavoite on kaikkea muuta kuin helppo.

Viime vuosina kiinalaiset valtiojohtoiset pankit ovat kasvaneet maailman suurimmiksi. Neljän suuren ryhmän muodostavat Industrial and Commercial Bank of China (ICBC), Bank of China (BoC), Agricultural Bank of China (ABC) ja China Construction Bank (CCB). ICBC on maailman suurin pankki, jonka varat olivat 2440 miljardia euroa (18 917 miljardia juania) vuoden 2013 lopussa ja nettotulos 34 miljardia euroa (263 miljardia juania) vuonna 2013<sup>17, 18</sup>. Työntekijöitä pankilla on yli 400 000. ICBC oli ensimmäisenä kiinalaisena pankkina ensimmäisellä sijalla The Banker's -lehden Top 1 000 World Banks -luokituksessa vuonna 2013<sup>19</sup>. Jo pelkällä vuosittaisella liikevoitolla pankki voisi ostaa kookkaita länsimaisia pankkeja. Muun muassa vuonna 2007 ICBC hankki 20 prosentin osuuden eteläafrikkalaisesta pankista (The Standard Bank) ja vahvisti asemiaan näin samalla useissa Afrikan maissa. Varsinkin ICBC ja BoC toimivat lukuisissa suurissa kaupungeissa ulkomailla. Kiinalaiset pankit kansainvälistyvät parasta aikaa voimakkaasti.

Kiinan rahoitusmarkkinoita avataan asteittain, keskeinen näkökohta on välttää riskejä ja säilyttää tasapaino. Varsinkin Kiinan valuutan renminbin kansainvälistyminen on kuuma puheenaihe. Kyseessä on pitkän ajan suunnitelma, jota toteutetaan askel kerrallaan. Renminbi oli pitkään keinovaltuuden heikko valuutta, mutta sen on annettu vahvistua jo useiden vuosien ajan. Muutos on ollut merkittävä. Vielä kymmenen vuotta sitten kiinteä vaihtokurssi dollariin oli 8,28 CNY per 1 USD. Nykykurssi on jo 6,13 CNY per 1 USD. Myös renminbin ulkomaisia joukkovelka-

---

16 Mm. China Finland Golden Bridge Innovation Center: <http://www.goldenbridge.fi/about-us/>

17 Industrial and Commercial Bank of China Ltd, Annual Report 2013

18 Kiinan valuutan nimi on Renminbi ja sen perusyksikön nimi on juan. Renminbin virallinen lyhenne on CNY.

19 <http://www.thebanker.com/Top-1000-World-Banks>

kirjamarkkinoita kehitetään<sup>20</sup>. Lontoo, Frankfurt ja Pariisi kilpailevat renminbi – finanssituotteiden kaupankäyntikeskuksen statuksesta Euroopassa. Vaikuttaa mahdolliselta, että renminbi on nousemassa yhdeksi maailmanvaluutaksi muiden joukkoon. Silti yhä vain murto-osa maailman valuuttakaupasta käydään renminbillä.

Viime aikoina Shanghain uusi kansainvälinen kultapörssi on saanut merkittävästi uutistilaa. Renminbillä käytävän fyysisen kullan kaupankäynti avattiin syyskuun lopussa ja kauppaa saavat käydä myös järjestelmään rekisteröityneet ulkomaiset pankit<sup>21, 22</sup>. Pitkällä aikavälillä kauppapaikka antaa Kiinalle mahdollisuuden vaikuttaa tapaan jolla kullan maailmanmarkkinahinta määräytyy. Fyysisen kullan kysyntä on noussut Kiinassa ja myös Kiinan valtio on kehottanut kansalaisiaan ostamaan kultaa. Valtiollisilla tahoilla lienee kultaa huomattavasti enemmän kuin virallisesti ilmoitettu määrä 1054,1 tonnia<sup>23</sup>. Eräiden arvioiden mukaan Kiinan kultavarannot ovat jopa moninkertaiset.

### **Pitkä marssi maailmanmarkkinoille**

---

Kiinalaisten yritysten kilpailukyky, samoin kuin kiinalaisten kulutusodotukset ovat nousseet nopeasti. Kiinalaisten tuotteiden laatu kehittyä, vaikka taso vaihtelee laidasta laitaan. Silti näkemys Kiinasta massavalmistajana, joka ei kykene muuhun, on rankasti aliarvioiva. Monilla aloilla paikalliset kiinalaiset toimijat ovat ottaneet kovaa vauhtia kiinni länsimaisia yrityksiä. Eräillä aloilla kiinalaiset ovat ajaneet jo ohi. Tällaisia aloja ovat muun muassa verkkokaupankäynti ja mobiilimaksaminen.

Kiinalaiset yritykset haastavat yhä voimakkaammin länsiyritykset Kiinassa. Vaikuttaa ilmeiseltä, että kiinalaisten yritysten ja tuotteiden läpimurto maailmanmarkkinoille on vain ajan kysymys. Kasvualustan kiinalaiset yritykset hankkivat ensin laajoilta kotimarkkinoilta. Suomessa ja muualla Euroopassa tätä kehitystä ei ymmärretä. Ulkomaiset toimijat Kiinassa kyllä tiedostavat kilpailun kovenemisen, mutta se ei vielä takaa että pääkonttori kuuntelee, saati sitten sisäistää asian merkityksen.

Ulkomaisten yritysten taloudellinen merkitys Kiinassa on yhä huomattavan korkea. Kiinalaisyriyten toiminta ei ole kuitenkaan enää yksinomaan halpatuotantoa tai alihankintaa länsimaisille yrityksille. Koska merkittävä osa länsimaiden tuotannosta on ollut jo pitkään Kiinassa, paljon osaamista on siirtynyt kiinalaisille. Myös kilpailuttamalla megaprojekteja Kiina on houkutellut länsimaisia yrityksiä käytännössä siirtämään teknologiaansa paikallisille kiinalaisille partnereille. Nykyään kiinalaiset tekevät myös aidosti omaa tuotekehitystä eikä kyse ole pelkästä matkimisesta.

---

20 Näitä ovat muun muassa niin kutsutut "Dim Sum bondit", Hongkongissa liikkeelle lasketut, juaneissa määritellyt joukkolainapaperit.

21 China Daily: Shanghai Launches its Gold Exchange, 19.9.2014.

22 Oskar Helling: Tuleeko Shanghaista globaali kultaubi, Kiina8 Analyysikirje #37, 2014.

23 Luettelo maailman virallisista kultavarannoista: World Gold Council, Latest World Official Gold Reserves, October 2014.

Kiinalaisten kotimarkkinoilla kustannustehokkaat “tarpeeksi hyvät” tuotteet ovat keskeisiä uudelle kuluttavalle keskiluokalle. Kiinalaisten vahvuuksiin kuuluvat lisäksi laajat tuotevalikoimat ja niche-markkinat, joilla kerätään paloittain mahdollisesti suuriakin markkinoita. Esimerkiksi kiinalaisvalmistaja Haierin tuotevalikoimaan kuuluu mitä erilaisimpia jääkaappeja, kuten opiskelijoille tarkoitettuja pienikokoisia malleja, jotka toimivat myös kirjoituslupastana.

Paikallisten kiinalaisten yritysten tuotekehitys on luonteeltaan opportunistista ja tiukasti kytköksissä kaupallistamiseen. Prosessit optimoidaan kiinalaisen kustannusrakenteen mukaisesti ja laatua pyritään tarjoamaan aikaisempaa edullisemmin. Taloudellista tuottoa haetaan markkinoilta nopeasti. Tuotekehitys tapahtuu usein tuotantolinjalla ja käytössä oleville teknologioille etsitään alati uusia sovelluskohteita. Kiinalaisyrittäjien sisällä voi tapahtua yllättävän paljon, ja vain harvat yrityksen kiinalaisjohtajat tietävät mitä kaikkea yrityksessä on meneillään.

Kiinalaiset yritykset ovat menestyneet maantieteellisesti syrjäisillä alueilla, kuten Kaakkois-Aasiassa ja Afrikassa. Toiminta kehitysmaissa ja vähän läpinäkyvillä markkinoilla on lähempänä kotioloja Kiinassa, kuin toiminta kehittyneillä markkinoilla. Kehitysmaissa kaupankäyntiin yhdistyvät usein myös laajemmat poliittiset kytkökset. Kiinalaisyrittäjiltä vaaditaan paljon, mikäli ne todella aikovat menestyä kehittyneillä markkinoilla. Kiinalaisilla yrityksillä on heikkouksia yleisesti vielä monilla osa-alueilla. Kiinalaisilla ei ole paljoa kokemuksesta länsimarkkinoista ja niiden kulutustottumuksista. Palvelukäytännöt ovat haaste ja monet liiketkulttuurin sekä toimintatapojen erot aiheuttavat vaikeuksia, kuten myös kieli-muuri.

Vaikka monien länsimaisten yritysten kilpailukyky on kova, silti niiden kannattaisi olla varuillaan yhä voimakkaamman kiinalaiskilpailun suhteen. Siirtyminen tuotevalikoiman suhteen kohti korkeampaa jalostusarvoa ei välttämättä ole kestävä ratkaisu. Sillä mikäli kiinalaiset pääsevät ydinmarkkinoille, jalansijan saatuaan ne saattavat päästä yhä vahvempaan asemaan laajetukseen edelleen<sup>24</sup>.

Immateriaalioikeudet nousevat usein keskustelussa pintaan. Kiinan johtoporras haluaa parantaa immateriaalioikeuksien suojaa Kiinassa. Toisaalta myös kiinalaiset johtavat teknologiayritykset ovat kartuttaneet patenttisalkkujaan ja viimeistään niiden kansainvälistyessä tarve noudattaa kansainvälisiä sääntöjä tiukkenee. Suojautukseen länsiyrittäjien keskeistä rekisteröidä Kiinassa tavaramerkit. Myös epäsuorien kanavien käyttö voi olla tarpeen<sup>25</sup>. Esimerkiksi viranomaiskontaktien kautta on mahdollista saada vedettyä oikeuksia loukkaavia tuotteita pois markkinoilta. Eräs strategia on aloittaa oikeustoimet kiinalaisen yrityksen ulottautuessa Kiinan ulkopuolelle. Vaikka immateriaalioikeuksien suoja Kiinassa vaikuttaa kehittyvän pitkällä aikavälillä, on syytä varautua siihen että käytännöissä tulee jatkossakin olemaan kiinalaisia ominaispiirteitä.

24 Ming Zeng, Peter J. Williamson: *Dragons at Your Door – How Chinese Cost Innovation is Disrupting Global Competition*, Harvard Business School Press, 2007.

25 Immateriaalioikeuksia Kiinassa pohditaan yritysten näkökulmasta muun muassa julkaisussa: David Ulewelyn, Peter J. Williamson: *Strategies for Surviving in China's Intellectual Property Minefield*, Research Collection School of Law, 2014. Saatavilla: [http://ink.library.smu.edu.sg/sol\\_research/1298](http://ink.library.smu.edu.sg/sol_research/1298)

Usein sanotaan, että kiinalaisten vahvuus (ja vastaavasti eurooppalaisten heikkous) on motivaatio tehdä paljon työtä. Tämä pitää paikkaansa. Silti on huomattava, että ajatusmallit ja toimintatavat uuden 1980- ja 1990-luvulla syntyneen kiinalaisen sukupolven kanssa ovat jo toisenlaisia. Nuoret kiinalaiset arvostavat luovuutta, vastuuta ja omien ideoiden esilletuomista, mikä on hyvä pitää mielessä myös Kiinan tulevaisuuden T&K&I potentiaalia arvioitaessa.

Kiinalaiset panostavat tieteelliseen tutkimukseen, mukaan lukien uusilla aloilla joilla länsimailla ei ole sen enempää kokemusta. Monet uusien poikkitieteellisten alojen tieteelliset julkaisut ovat kiinalaisia nimiä tulvillaan. Myös taiteen alalla tapahtuu paljon kiinalaisittain. Euroopan ja Amerikan yliopistojen jatkotutkiminto-ohjelmissa on suhteellisesti ottaen suuri määrä kiinalaisia. Pääosin kiinalaiset opiskelijat valitsevat aineita, jotka yhdistetään "rahan tekemiseen" kuten taloutta tai insinööritieteitä, tai muuten "kovia aineita", kuten luonnontieteitä.

Maailmalla tunnettuja kiinalaisista yrityksiä ovat muun muassa Huawei ja ZTE. Shenzheniläisen Tencentin tuotoksia ovat muun muassa Kiinassa huippusuositut sosiaalisen median ohjelmistot QQ ja WeChat. Viimeisimpänä uutisena oli Alibaban 25 miljardin dollarin ennätyskokoinen listaus New Yorkin pörssissä<sup>26</sup>. Uusia nimekkeitä kiinalaisia yrityksiä ja brändejä tulee. Kiinan start-up sektori on myllerryksessä ja osa näistä yrityksistä tulee tekemään läpimurron. Valtava kotimarkkina on kiinalaisille yrityksille valtti ja tarjoaa edellytykset kovaan kasvuun, mutta kiinalaisyritysten pääsy kansainväliselle huipulle kestää aikansa.

Kiinalaiset laajenevat lopulta kehittyneille länsimarkkinoille sekä orgaanisella kasvulla että yritysostoin. Usein on tapana jaotella kiinalaiset kaupungit eri kategorioihin, joista ensimmäiseen kuuluvat Peking, Shanghai, Guangzhou ja Shenzhen. Toiseen kategoriaan kuuluvat seuraavan kehitysasteen kaupungit kuten Dalian ja Ningbo sekä kolmanteen vähemmän kehittyneet kaupungit. Mutta miltä asetelma näyttää kiinalaisesta näkökulmasta? Lontoo, Tokio ja New York ovat ensimmäisen kategorian kaupunkeja. Milano ja Toronto kuuluvat toiseen ja Helsinki kolmanteen kategoriaan. Kolmannen ja alemman kategorian länsikaupungeilla ei ole välttämättä helppoa päästä näkyviin kiinalaisten tutkalla.

### **Kiinan vuosisata?**

---

Kiina vaikuttaa monin tavoin paradoksaaliselta. Kaikki liittyy kaikkeen ja voimakkaiden virtojen kokonaisvaikutusta on vaikea arvioida. Lisäksi Kiinasta tihkuu ristiriitaista informaatiota ja montaa tiedonpalasta ei ole saatavilla, tai ne perustuvat karkeisiin arvioihin. Osa tiedosta on julkisesti saatavilla, mutta vain kiinan kielellä. Kiinan tapoihin ei kuulu myöskään paljastaa kaikkia todellisia aikeitaan, mikä on ollut keskeinen valtiopolitiikan oppi jo Sun Tzun ajoista asti. Ja kun päätelmät on saatu kirjoitettua paperille, sillä välin Kiina on saattanut mennä jo menojaan, savuverhon suojissa.

---

26 International Business Times, 23.9.2014, <http://au.ibtimes.com/articles/567168/20140923/alibaba-sells-extra-shares-ipo-raises-25b.htm#VFT3tlICRdG>

Onko edessä Kiinan vuosisata? Toisten mukaan Kiina tulee romahtamaan hetkenä minä hyvänsä. Toisten mielestä Kiina kasvaa kasvamistaan ja tulee vie-mään lopulta tuhkatkin pesästä. Kiinassa asuvat länsimaalaiset vaikuttavat suhtautuvan yleensä paljon myönteisemmin Kiinan näkyymiin kuin ulkopuolelta tilannetta tarkastelevat henkilöt, tosin poikkeuksia löytyy. On myös mielenkiintoista, että paluumuutto Kiinaan vaikuttaa olevan yhä suosituampi vaihtoehto ulkomailla opiskeleville kiinalaisille.

Kiinalaisessa mallissa ruohonjuuritason dynaaminen markkinatalous yhdistyy keskitettyyn tavoitteiden asetteluun ja ohjaukseen. Poliittinen järjestelmän uskotaan säilyvän vakaana ainakin niin kauan kuin talous kehittyy edes jotenkin ja ihmisillä on kyky vaikuttaa omaan elintasoonsa. Kiinan kehitys kulkee kuin vuoris-toradalla. Välillä huimaa, mutta pääasia on että raiteilla pysytään. Ja kun vauhti uhkaa yltyä liian lujaksi, keskushallinto toimii tarvittaessa myös jarrumiehenä. Vaikka puolueen sanotaan olevan läsnä kaikkialla, ihmisten arjessa puolue jättäytyy kuitenkin taka-alalle.

Harpauksista huolimatta Kiinassa on monia ongelmia. Elintasoerot köyhien maaseudun ja vauraiden kaupunkialueiden välillä ovat suuria, ja Kiinan hallinto pyrkii tasapainottamaan tilannetta ohjaamalla kehitystä kohti sisämaata. Ympäristönsaastuminen on huolenaihe ja ilmanlaatua seurataan jatkuvasti älypuhelimista. Kiina investoi uusiutuvaan energiaan enemmän kuin mikään muu valtio. Turvallinen ja viihtyisä ympäristö ovat myös kilpailutekijöitä kaupungeille ja yrityksille. Massiiviset investoinnit joukkoliikenteeseen ovat edesauttaneet tilannetta monissa kaupungeissa. Toisaalta myös vaurastuminen aiheuttaa haasteita, sillä esimerkiksi autojen määrä on lisääntynyt.

Suuri huolenaihe on useiden kaupunkien asuntojen hintojen rakettimainen nousu. Esimerkiksi 70 neliön kerrostaloasunto Shenzhenin keskustassa maksoi vuonna 2005 vielä 40 000 euroa, nyt myyntihinta on jopa yli 300 000 euroa. Asuntojen hinnat ovat todella kalliita paikalliseen ansiotasoon nähden. Tilanne on vaikea varsinkin nuorille kiinalaisille, sillä kiinalaisessa kulttuurissa perhettä perustettaessa on tärkeää hankkia oma asunto.

Myös paikallistason opportunismin lietsoma löysä luotonanto on herättänyt paljon keskustelua<sup>27</sup>. Rahaa on syydetty kunnianhimoisiin ja epämääräisiinkin projekteihin. Kaupungit ovat kilpailleet sijoituksista ja kehityksestä myös kyseenalaisin keinoin. Mukana kuvioissa on valvonnan rajamailla häilyvä varjopankkijärjestelmä. Tosin on syytä tiedostaa, että länsimaisella talousajattelulla on rajoitteensa ja oletuksensa<sup>28</sup>. Kiinan suhteen täytyy ottaa huomioon, että talouskehitys on kytköksissä keskusjohtoiseen suunnitteluun ja maailmanhistorian suurimpaan muuttoliik-keeseen. Siksi on usein vaikea arvioida, onko kyseessä liiallinen, kannattamaton investointi. Rakennettavalle “haamukaupungille” saattaa olla tarvetta, mikäli sinne todella muuttaa miljoonia kiinalaisia. Tällaista ilmiötä ei tapahdu länsimaissa nor-

27 Näitä riskejä on pohdittu tarkemmin muun muassa teoksessa: Matti Nojonen: Kiinan pitkä varjo – suurvallon käiketyt ongelmat voivat synkenätä maailmantalouden, EVA analyysi no 35, 2014.

28 Myös erinomaissa nk. itävallalaisessa bisnessykliteoriassa (Ludwig von Mises *et al*) on monia taustateleuksia.

maalioloissa. Luotonanto Kiinassa on kokonaisuutena ottaen ollut silti liian löysää ja ainakin alueellisesti talouskuplien aineksia on olemassa.

Edellä mainitut ongelmat ovat tiedossa, mutta miten tästä tilanteesta luovi-taan eteenpäin? Kiinan johtoporrasta ei ole missään tapauksessa syytä aliarvioida. Kiinan johtohenkilöiden kompetenssi on todella korkea. Kiina vaikuttaa olevan yksi niistä harvoista valtiollisista tahoista, jotka todella miettivät pitkän aikavälin näky-miä ja joilla on kokonaisvaltainen tulevaisuuden suunnitelma. Myöskään länsimai-den finanssikriisi ei vaikuttanut tulevan varsinaisena yllätyksenä kiinalaisille johta-jille, vaan kriisin tekijöistä tiedettiin kauan ennen kriisin puhkeamista.

Länsimaalaisen ei kannata jäädä myöskään retoriikan tai symboliikan van-giksi. Ei ole epäilystäkään, onko puolue tosissaan tietyissä arkaluontoisissa asioissa. Poliitiikan seuraaminen Kiinassa vaatii kuitenkin omanlaista sisälukutaitoa, joka poikkeaa länsimaisesta demokratiakäsityksestä. Länsimaalaisten ei tulisi sortua yli-mielisyyteen ja monia yleisiä ennakkoluuloja on syytä murtaa<sup>29</sup>. Kiinalaiset luotta-vat puolueeseen, jonka katsotaan vievän eteenpäin Kiinan yhteistä asiaa. Lojalitee-tin vaatimus on molemminpuolinen. Puolue tarjoaa myös kiinnostavia uramahdolti-suuksia lahjakkaiden kiinalaisten silmissä<sup>30</sup>.

Monet odottivat, että Kiina muuttuisi asteittain demokraattiseksi, länsimaita muistuttavaksi yhteiskunnaksi. Näin ei tule tapahtumaan. Sen sijaan on syytä varautua siihen, että kiinalaisten toimintatapojen merkitys maailmassa tulee kasva-maan<sup>31</sup>. Kiinan avautumisen jatkuessa ja eritoten finanssikriisiin myötä kiinalaisten suhtautuminen länsimaiseen yhteiskuntamalliin vaikuttaa muuttuneen pikemmin-kin kriittisemmäksi. Vastaavasti luottamus Kiinan omaan tulevaisuuteen on vahvis-tunut.

Kiinalaiset ovat tottuneet toimimaan vaikeassa liiketoimintaympäristössä. Kilpailu ja vaativa tapa tehdä bisnestä ovat takoneet kiinalaiset koviksi. Mikäli kiin-alaiset saavat yhdistettyä tämän voimavaran vielä kykyyn operoida kansainvälisillä markkinoilla, kiinalaisilla voi todellakin olla valtit käsissään.

Ehkä kysymyksenasettelu tulisikin kääntää toisinpäin ja pohtia miten me itse pärjäämme tulevaisuuden maailmassa? Ennen mietittiin koska kiinalaiset oppivat puhumaan englantia vai oppivatko koskaan. Nyt paikallisen letkauksen mukaan kiinalaiset pisteyttävät ulkomaalaisia mandariinikiinan osaamisen perusteella.

Euroopassa ja Suomessa ei ymmärretä Kiinassa tapahtuvaa muodonmuutosta. Kiinalaisuuden ymmärtämiseksi on syytä sukeltaa kiinalaisuuteen, pää edellä. Syväluotaus on tärkeää myös yrityksille, jotta ne pystyisivät navigoimaan paremmin muuttuvassa ympäristössä. Pelkkä läpileikkaus hetken tilanteesta Kiinassa ei riitä.

---

29 Monet länsimaalaiset ovat sortuneet ylimielisyyteen aikaisemminkin. Tämä kirja kertoo vuosisatojen varsilta ulkomaalaisista, jotka lähtivät Kiinaan egotripille muuttaakseen Kiinan länsimaiseksi yhteiskunnaksi, mutta jotka sittemmin lähinnä hämmennyivät ja muuttuivat itse. Jonathan Spence: *To Change China: Western Advisers in China*, Penguin Books, 1980.

30 Erittäin mielenkiintoinen katsaus Puolueen sielunelämään: Richard McGregor: *The Party – the Secret World of China’s Communist Rulers*, Penguin, 2010.

31 Tätä teemaa käsiteltiin mm. aikaisemmassa teoksessa: Jack Ilmonen, Sakari Puisto: *Kiina nullistaa lännen*, EVA analyysi no 7, 2009.



On pystyttävä sisäistämään Kiinan toimintalogiikka ja sen perusteella tekemään analyysiä päätöksenteoksen tueksi.

Liiketoiminnan mahdollisuuksia Kiinassa kyllä riittää, tosin kilpailu on nyt paljon kovempaa kuin aikaisemmin. Ongelma voi yllättäen ollakin se, että kysyntä on mittavampaa kuin mihin pystytään vastaamaan. Pohjoismaiden väkimäärä yhdessäkin vastaa vain yhtä kiinalaista suurkaupunkia esikaupunkialueineen. Tässä teoksessa olen pyrkinyt luonnehtimaan eräitä tärkeimpiä Kiinan kehitysnäkymiä. Varsinainen yritysten toimintamahdollisuuksien tarkastelu vaatisi kuitenkin toisen teoksen kirjoittamista.

Nostetaan esille kuitenkin pari asiaa Suomen näkökulmasta. Mielikuvakupla on puhkeamassa ja Suomen talous köhii. Monista vahvuusistamme huolimatta nykyisen ajattelutavan rajat ovat tulleet vastaan jo aikoja sitten. Huolestuttavaa on myös se, että Suomella ei ole juuri pääomia. Suomella on pienet valuuttavarannot, lähinnä maksuvalmiuden ylläpitämiseksi. Suomella ei ole myöskään ostovoimaista kotimarkkinaa jolta yritykset voisivat ponnistaa. Vaikka Suomi on paistatellut kansainvälisten kilpailukykytilastojen kärkisijoilla viime vuosikymmenen, vaikutus kansantalouden ja valtaväestön varallisuuteen on ollut luvattoman heikko. Suomi ei ole köyhä, mutta vähävarainen. Tilanne ei ole suomalaisten kannalta suotuista, sillä maailmantalouden rakenne muuttuu ja uusia ehtoja sanellaan pitkälti valta-voimasuhteiden mukaan. Nousevassa autoritäärisessä valtiokapitalismissa ja sen liiketoimintaympäristössä varallisuus on voimaa, jota meille ei ole kertynyt.

Vaikka Suomea ja Kiinaa on hankala vertailla keskenään, Kiinassa tapahtuneet muutokset voivat kuitenkin antaa virikkeitä Suomellekin. Kiina on kiinnostava mikrokosmos, jonka onnistumisia voisi tarkastella esimerkkinä muuallakin. Meillä olisi paljon opittavaa kiinalaisten yrittäjyydestä ja talouskasvun dynamiikasta. Ymmärtääkseen maailman menoa, on yhä tärkeämpää oppia hahmottamaan miltä se näyttää kiinalaisin silmin.

## Kirjallisuuslähteitä

- Ansiokas kuvaus Kiinan Qing-dynastian ja myöhemmästä historiasta: Jonathan Spence: *The Search for Modern China*, W.W. Norton & Company, 1999.
- Martin Jacques: *When China Rules the World – The Rise of the Middle Kingdom and the End of the Western World*, Penguin Books, 2009.
- Michael Backman: *Asian Eclipse – Exposing the Dark Side of Business in Asia*, John Wiley & Sons, 2001.
- Alibaba-yrityksen ja laajemminkin kiinalaisen verkkokaupankäynnin kehityksestä: *The Economist: Alibaba – The World's Greatest Bazaar*, 23.3.2013.
- Kiinan maatiedosto, Ulkoasiainministeriö Pekingin suurlähetystö
- Ulkoministeriön kansainvälistymis- ja kaupanesteselvitys 2013 (toimittaneet Mikko Nieminen, Heli Siikaluoma, Akseli Koskela, Leila Vilhunen).
- AmCham China: *China Business Climate Survey Report 2013*.
- Kyselytutkimus pohjoismaisista yrityksistä Kiinassa, saatavilla tekijöiltä: Sakari Puisto, Peter J. Williamson, Anu Penttilä, Päivi Karhunen, Riitta Kosonen: *Nordic Companies in China – Survey Executive Report*, 2014.
- John Jullens, Hannu Suonio, Tony Tang: *Sino-Finnish Paths to International Competitive Advantage*, Booz & Co, 2013.

# Suomen ja Venäjän välinen kauppa

ANTON NIKOLENKO

Venäjä on Suomen suurin tuontikumppani ja kolmanneksi suurin vientimarkkina, mutta kaupan volyyymi on ollut laskeva viennin osalta jo kauan ennen Ukrainan kriisiä<sup>1</sup>. 2000-luvun aikana olemme tottuneet jatkuvasti kasvaviin öljyn hintoihin ja sen myötä nopeasti kasvavaan Venäjän talouteen. Viimeaikaisen taloudellisen kehityksen myötä meidän on kuitenkin luovuttava siitä lähtöoletuksesta, että Venäjän talous kasvaa aina nopeammin kuin Suomen. Kauppaa voisivat edistää kaksi tekijää: talouskasvu tai kaupan vapauttaminen.

Vienti Venäjälle on ollut laskussa jo vuonna 2013 kauan ennen Itä-Ukrainan kriisiä, sillä maan talouskasvu on hyytynyt, eikä näköpiirissä ole yllättävän öljyn hinnan kasvun ohella merkittävää potentiaalia tilanteen korjaamiseen. Neuvostoliiton romahduksen jälkeen jäänyt tuotantokapasiteetti on nyt kokonaan käytössä. Työkäisen väestön määrä tulee putoamaan alle kahdeksankymmenen miljoonaan vuoteen 2020 mennessä – kymmenen miljoonan pudotus vuodesta 2006. Nuorten aikuisten ja oppilaitoksista valmistuvien oppilaiden määrä lähes puolittuu vuodesta 2010 vuoteen 2015<sup>2</sup>. Tämän seurauksena työttömyys on käytännössä sen luonnollisella tasolla. Venäjän ”output gap” eli erotus kansantalouden potentiaalisen ja tosiasiallisen tuotannon välillä on lähellä nolaa<sup>3</sup>.

Väestön pientymisen pysäyttäminen vaatisi Venäjältä ennätysten rikkomista kuolleisuuden vähentämisessä ja syntyvyyden kasvattamisessa, eikä Suomella ole keinoja auttaa maan demografisissa ongelmissa. Sen sijaan Suomi voi edistää työn tuottavuutta, joka on Venäjällä puolet pienempi kuin euroa käytävillä mailla. Suomella on merkittävä koneita, laitteita ja muita investointitarvikkeita valmistava sektori, jonka osuus viennistä Venäjälle oli yli puolet ennen vuoden 2009 taluskriisiä, mutta ei ole vielä kukaan palautunut huipputasolleen. Investointihyödykkeiden kauppa auttaisi merkittävästi molempien maiden talouksia, mutta tämä vaatisi huomattavaa kasvua Venäjän investointikysynnässä.

Venäjän investointien osuus BKT:stä on noin 20 prosenttia<sup>5</sup>. Tämä on noin kaksi prosenttiyksikköä enemmän kuin Suomella, mutta riittämätön taso kehityvälle taloudelle. Kiinteät investoinnit kääntyivät selvään laskuun tämän vuoden aikana. Venäjän keskuspankin omien ennusteiden mukaan pääomapako Venäjältä tulee olemaan 100 miljardia dollaria vuoden 2014 aikana, 64 prosenttia enemmän kuin edellisellä vuonna. EKP:n arvioiden mukaan pääomapako oli 222 miljardia dollaria jo ensimmäisen puolen vuoden ajalta<sup>6</sup>. Investointien lasku on johtunut

---

1 Suomalais-Venäläinen kauppakamari 2014  
2 The World Bank, ”New Social Policy Challenges in Russia”, 2012  
3 Oxford analytica 2013  
4 Bofit Discussion Papers 11/2014  
5 IMF 2014  
6 The Telegraph 8.5.2014

Venäjän heikentyvistä talousnäkymistä ja huonosta investointi-ilmapiiiristä, ja Ukrainan kriisi pakotekierteineen ovat ainoastaan vahvistaneet tätä kehitystä.

Venäjän kasvun moottoreina ovat aikaisemmin toimineet hiilivetyjen vientihinnan kasvu ja sitä kautta kulutuksen kasvu. Vuonna 2007 valtion budjetin tasapainoon riitti öljyn hinta 40 dollaria tynnyriltä. Tänä vuonna vastaava luku on eri arvioiden mukaan 100–110 dollaria tynnyriltä. Rahat on käytetty tulonsiirtoihin, julkisen sektorin palkkoihin ja puolustusmenojen kasvuun. Tämä on tapahtunut osittain valtion ja sen omistamien yritysten kustannuksella, jotka laskivat 20 prosenttia vuonna 2013<sup>7</sup>. Vaikka Venäjän valtio on käytännössä velaton, sen luottoluokitus on sama kuin Italialla poliittisten riskien ja heikon talouskasvun takia. IMF:n kritiikin mukaan Venäjä pilottaa velkaantumista valtion omistamien yritysten taseisiin, joiden velka oli 127 prosenttia BKT:stä vuonna 2012<sup>8</sup>.

Öljyn hinnan pudotessa syksyllä 2014 Venäjän julkisen talouden kestävyys nousi puheenaiheeksi. Lännen talouspakotteiden takia Rosneft on pyytänyt valtiolta apua velkojen uudelleenrahoitukseen noin 50 miljardin dollarin edestä. Muut pakotteiden alle joutuneet yhtiöt tulevat todennäköisesti tekemään samoin. Venäjän valtiolla on varmuusrahastoja, joihin on säästetty budjettiylijäämää korkeiden öljynhintojen aikakaudella, ja tuo rahasto pystyy periaatteessa kattamaan valtionyhtiöiden rahoitustarvetta. Mutta valtionyhtiöiden lainottaminen valtion rahoilla finanssimarkkinoiden sijaan tarkoittaisi kaikkien munien samaan koriin laittamista ja entistä voimakkaampaa riippuvuutta raaka-ainemarkkinoiden hinnoista.

Venäjän keskuspankillla on myös huomattavat noin 500 miljardin dollarin valuuttavarannot, joita periaatteessa voisi käyttää valtion budjetin alijäämän rahoittamiseen. Tänä vuonna keskuspankki on käyttänyt näitä varantoja ruplan kurssin tukemiseen yli 50 miljardin dollarin edestä<sup>9</sup>. Ruplan kurssin puolustamisen hyödyt ovat kyseenalaiset. Kurssin lasku ei merkittävästi edistä maan vientiä, sillä raaka-aineiden, öljyjalosteiden ja metallien kauppa käydään useinmiten dollareissa. Tästä syystä edellämainitut arviot öljynhintojen vaikutuksesta valtion budjettiin ovat harhaanjohtavia, sillä suurin osa tuloista tulee raaka-aineiden viennistä. Nyrkisääntönä voidaan pitää sitä, että 5 prosentin lasku öljyn hinnassa voidaan paikata 10 prosentin dollarin kallistumisella ruplan suhteen.

Ruplan kurssi on hyvin altis raaka-ainemarkkinoiden hinnanmuutoksille. Samaan aikaan huomattava osa maan kulutustavaroista tuodaan ulkomailta. Venäläiset ovat kokeneet useita devalvaatioita 90-luvulla ja luottamus maan valuuttaan arvon säilyttäjänä on melko heikkoa. On tavanomaista että kotitaloudet säilyttävät osan käteisvarannoistaan dollareissa tai euroissa. Valuuttavaihtopaikat ja niiden kurssitaulut ovat tavanomainen osa katukuvaa. Keskuspankki joutuu ohjailemaan valuuttakurssia, jotta ei syntyisi paniikkia ja välttääkseen pakoa pankkitalletuksista, sekä estääkseen nopeita muutoksia kuluttajainhinoissa. Valuuttakurssien ohjaus on käytännössä subventio tuonnille, mutta koska sitä käytetään ainoastaan ruplan

---

7 Bofit 2014

8 Moscow times 26.5.2014

9 Venäjän keskuspankki

heikkenemisen tasoittamiseen, siitä ei tule olemaan merkittävää hyötyä suomalaisille vientiryityksille.

Ellei öljyn hinnoissa tapahdu yllättävää ja pysyvää käännettä ylöspäin, ainoa mahdollinen lähde valtion menojen ja yksityisen kulutuksen kasvulle ovat aikaisemmin kerättyjen varojen lisääntyvä käyttö. Tämä olisi kuitenkin lyhytnäköistä sillä edellä mainitun output gapin seurauksena kaikki fiskaalinen ekspansio siirtyisi hyvin nopeasti inflaatioon.

Lyhyesti sanottuna Venäjällä on vähän talouskasvua tai tekijöitä jotka sitä talouskasvua tulevaisuudessa auttaisivat. Suomen ja Venäjän kauppaa voisi kuitenkin kasvattaa helposti poistamalla kaupan esteitä eli edistämällä vapaata kauppaa. Tällaiset toimet vaativat aina ensisijaisesti poliittista tahtoa.

### **Vapaakauppasopimusten historia ja tavoitteet**

---

Kun suomalaista vasemmiston edustajaa pyytää määrittelemään Venäjän taloudellista järjestelmää, hän sanoo todennäköisesti sen edustavan riistokapitalismia jota määrittelevät korkeat tuloerot ja oligarkit. Kun saman kysymyksen esittää talousliberaalille he vastaavat todennäköisesti, että Venäjän talousjärjestelmä on kerettiläinen valtiokapitalismi, jota määrittävät valtio-omisteiset suuryritykset. Molemmat ovat tavallaan oikeassa. On kuvaavaa ettei mikään meille tunnetuista ideologioista tunnusta Venäjän talousjärjestelmää omakseen. Tähän on hyvin yksinkertainen syy: Putinilla ei taloudellista ideologiaa vaan hän tekee ratkaisunsa muista lähtökohdista käsin. Putinilla tarkoitan sitä pientä ihmisryhmää joka tekee Venäjän talouspoliittiset linjaukset ja jolle maan presidentti antaa kasvot ja äänen. Ulkomaalaisille sijoittajille tarkoitettussa Pietarin Talousfoorumissa sanotaan usein vapaata kauppaa ja talousyhteistyötä tukevia sanoja, kun käytännössä tapahtuu usein aivan jotain muuta. Näin ollen vallitsevan poliittisen johdon suhtautuminen vapaaseen kauppaan saadaan selvitettyä vain käymällä läpi konkreettisia esimerkkejä ja tehtyjä valintoja.

Venäjä haki Maailman Kauppajärjestön jäsenyyttä vuonna 1992. Neuvottelut jatkuivat vuosia ja alkoi näyttää siltä ettei Venäjä liity WTO:hon meidän elinaikamme. Neuvotteluissa Venäjälle tärkeintä näytti olevan oman teollisuustuotannon, erityisesti yhden tehtaan ympärille perustuvien niin kutsuttujen monokaupunkien tuotannon suojeleminen. Vuonna 2012 tapahtui kuitenkin yllättävä täyskäännös ja Venäjä sai sopimuksen aikaiseksi. Jostain syystä sopimuksen ratifoinnilla oli kova kiire ja kansanedustajat joutuivat äänestämään asiasta saamatta sopimusehdotuksen virallista käännöstä<sup>10</sup>.

Venäjän seuraavaksi kohteeksi kamppailussa vapaamman kaupan puolesta valikoitui Yhdysvaltojen Jackson-Vanik-laki, joka esti Venäjää ja Yhdysvaltoja solmimasta normaaleja kauppasuhteita. Kyseinen laki astui voimaan jo vuonna 1974 vastalauseena sille, että Neuvostoliitto esti juutalaisten vapaan poismuuton. Yhdys-

---

<sup>10</sup> Kommersant, 8.4.2013

vallat luopui joulukuussa 2012 Venäjän kauppajärjestelmistä, mutta otti tilalle Magnitski-lain, joka asetti henkilökohtaisia pakotteita kymmeniä venäläisiä viranomaisia vastaan. Vastapakotteina Venäjä kielsi orpojen adoptiot Yhdysvaltoihin. Tämä oli äärimmäisen huono uutinen venäläisille orvoille, mutta ainakin vastakkainasettelu saatiin pois kauppasuhteiden ulottuvuudesta.

Venäjän WTO-jäsenyys ei alkanut mutkattomasti. Viikko jäsenyyden alkamisen jälkeen maa otti käyttöön ulkomailta tuotujen autojen kierrätysmaksun, jonka suuruus oli hyvin lähellä sitä tuontitariffia josta WTO-jäsenyyden myötä maa oli joutunut luopumaan. EU valitti asiasta WTO:lle ja niin Venäjä teki uuden ennätyksen missä ajassa järjestön uusi jäsen saa kauppakiistan aikaiseksi<sup>11</sup>.

WTO:n rinnalla Venäjän kauppapolitiikan painopiste on ollut Euraasian talousunioni (EEC). Neuvostoliiton hajoamisen jälkeen on ollut lukuisia yrityksiä luoda kauppaliittoja IVY-maiden välille, mutta käytännössä nämä kaikki projektit ovat epäonnistuneet. EEC on näistä yrityksistä toistaiseksi pitkäaikaisin. Vuonna 2010 solmittiin Venäjän, Valko-Venäjän ja Kazakstanin välille tulliliitto, jonka tarkoituksena on poistaa maiden välisen kaupan esteitä ja tässä tavoitteessa on osittain onnistuttu. Vuonna 2012 tulliliitto muuttui Yhtenäiseksi talusalueeksi, jossa yhteistyönä oli tarkoitus laajentua palveluiden, työvoiman ja pääomien vapaan liikumisen alueeksi. Mikään näistä tavoitteista ei ole toistaiseksi toteutunut, mutta se ei estänyt Putinia julistamasta taloudellisen yhteistyön lopullista tavoitetta: EU:n kaltainen instituutio jossa jäsenmailla on yhteinen ulko-, puolustus- ja talouspolitiikka. Ongelmaksi jäi lähinnä se, etteivät kaksi muuta jäsenvaltiota halunneet yhteistä ulko- ja puolustuspolitiikkaa. Valko-Venäjä ja Kazakstan ovat erittäin kiinnostuneita Venäjän markkinoista, mutta he ovat koko tulliliiton olemassaolon ajan valittaneet sitä, että he kohtaavat jopa enemmän kaupan esteitä kuin aikaisemmin erilaisten teknisten standardien ja erikoismenettelyjen myötä<sup>12,13</sup>.

Tämän vuoden toukokuussa maat kuitenkin allekirjoittivat lähinnä julistuksellisen sopimuksen siirtymisestä Euraasian talousunioniin. Venäjälle hankkeen tavoitteet olivat lähinnä poliittisia, kahdelle muulle jäsenelle kauppaan liittyviä. Mikään osapuoli ei ole saanut haluamaansa täydessä määrin, ja erityisesti Venäjälle osa vapaan kaupan alueen seurauksista on tullut yllätyksenä: Jotkut Venäjän markkinoille tähtäävät yritykset ovat siirtyneet Kazakstanin alueelle pienemmän byrokratian ja verotuksen piiriin. Valko-Venäjän talous pysyy pinnalla Venäjältä saatavan halvan öljyn ansiosta. Maa jalostaa halvan öljyn ja maksaa osan myyntivoitoista Venäjälle. Vuonna 2012 Valko-Venäjän voiteluaineiden ja liuottimien vientimäärät ampaisivat kovaan nousuun. Todellisuudessa öljyjalosteiden vienti oli tilastoitu tarkoituksella väärään kategoriaan jotta maa välttyi maksamasta osaa voitoista Venäjälle. Venäjä raivostui, ja Valko-Venäjä suostui lopettamaan tai ainakin pienentämään huijaustaan yli miljardin dollarin voittojen jälkeen<sup>14</sup>.

---

11 The Wall Street Journal 15.10.2013

12 Ulkopoliittinen instituutti, "The Eurasian Economic Union: Breaking the pattern of post-Soviet integration?" 2014

13 Bofit policy brief 7/2014

14 The Moscow Times, 28.9.2012

Talousunionin jäsenten keskenäinen epäluottamus oli myös selvästi esillä Venäjän ilmoittaessa tämän vuoden elokuussa omista vastapakotteista, jotka rajoittivat elintarvikkeiden tuontia länsimaista. Valko-Venäjä ja Kazahstan ilmoittivat vastapakotteiden olevan puhtaasti Venäjän oma ratkaisu joka ei koske heitä. Viikkojen sisällä venäläisten ruokakauppojen hyllyille alkoi ilmestymään valkovenäläisiä katkarapuja ja mascrapone-juustoja. Elokuun lopussa pidetyssä talousunionin kokouksessa Putin syytti avoimesti Valko-Venäjää EU:ssa tuotettujen tuotteiden jälleenviennistä. Tämä käytäntö ei ole ristiriidassa EEC sääntöjen ja sopimusten kanssa, mutta Venäjän dominoimassa kauppaliitossa sopimukset ovat lähinnä neuvoantavia dokumentteja. Jokainen syytös ja valitus on riittävä aihe uusille neuvotteluille, joissa sovitaan miten asiat käytännössä toimivat.

Kaikesta huolimatta Venäjä on aktiivisesti pyrkinyt saamaan uusia jäseniä talousunioniin. Venäjä ymmärtää omien kotimarkkinoiden merkityksen lähialueiden maille. Samaan aikaan Putin näkee talousyhteistyön samalla tavalla kuin hän näkee geopolitiikan – nollasummapelinä. Hänen mielestään maa ei voi samanaikaisesti olla lähestymässä EU:ta ja kuulua tulliliittoon. Tässä yksipuoleisessa reviiirtaistelussa talouspakotteet ovat samanlainen keino kuin sotilaallisen voiman käyttö. Kun vuoden 2013 syksyllä näytti siltä että Ukraina voisi allekirjoittaa EU:n yhdenmisyssopimuksen talousrintamalla alkoi tapahtua. Ensimmäisessä teollisuustuotteiden tullimenettelyjä hankaloitettiin merkittävästi, joskin Venäjä kiisti tahallisuuden. Sitten ukrainalaisten lihatuotteiden vienti kiellettiin kokonaan väliaikaisesti bakteerilöydöksiin vedoten. Kun Moldova allekirjoitti EU-yhdenmisyssopimuksen vuoden 2014 kesällä, Venäjä kielsi maan hedelmien ja säilykkeiden tuonnin. Hedelmistä oli löytynyt tuholaisia ja samanaikaisesti säilykkeiden etiketit lakkasivat vastamaan kuluttajansuojalainsäädäntöä. Venäjän elintarviketurvallisuusviranomaiset ovat muuttuneet ulkoministeriön jatkeeksi, jotka löytävät automaattisesti puutteita niiden maiden tuotteista, jotka eivät käyttäydy niin kuin Venäjä toivoisi. Elintarvikkeiden tuontirajoitukset koetaan toimiviksi, koska ala on työvoimaintensiivistä ja sen vienti on kausiluonteista. Oikein ajoitetut tuontikiellot voivat syöstä yksittäisen maan maataloussektorin kriisiin ja sen työntekijät vaatimaan Venäjä-myönteistä politiikkaa. Vaikka tämän talousaseen käytön tavoitteet ovat useinmiten ilmeisiä, virallisella tasolla nämä motiivit kiistetään, kuten venäläisten sotilaiden läsnäolo Krimillä tai Itä-Ukrainassa.

## **Tavarakaupan näkymät**

---

EEC:n laajentumisessa ja pyrkimyksessä piilee myös mahdollisuus Suomen vientiyrityksille. Kuten aikaisemmin on käynyt ilmi, Venäjälle kyse on poliittisesta hankkeesta, minkä vuoksi se on valmis jossain määrin sietämään sen talouspolitiikalle epäominaista kaupan vapautumista ja jopa täysmittaisia huijauksia muiden jäsenmaiden suunnalta. Talusliiton tuontitariffit ja kiintiöt päätetään konsensusperiaatteella, mutta näitä suurempi este Venäjän kaupalle ovat heikko investointi-ilmapiiri, korruptio ja ennalta-arvaamattomat instituutiot. Taloudellinen integraatio

luo kannustimet liiton pienimmille jäsenmaille kehittää oma talouspolitiikkaa niin, että he voisivat hyötyä läpikulkukaupasta Venäjälle ja samalla luoda parempia kauppayhteyksiä ja logistiikkaa molempiin suuntiin.

Valitettavasti kiertotiet ja oikopolut Venäjän markkinoille voisivat auttaa ainoastaan yksinkertaisia kulutustavaroita vieviä yrityksiä. Investointihyödykkeiden myynissä itse tuotteen lisäksi sopimukseen kuuluvat usein myös asennustyöt, työntekijöiden koulutus ja ylläpitopalvelut, jotka on hankalaa toimittaa asiakkaille ilman jatkuvaa läsnäoloa ostajamaassa. Tällöin kaupan esteiksi muodostuvat samat tekijät jotka haittaavat myös paikallisten yritysten liiketoimintaa: Lukuisten valvontaelinten monimutkaiset standardit, laatuvaatimukset ja säännökset, jotka ovat osittain monimutkaisia ja osittain järjenvastaisia. Esimerkiksi autotalliin perustettu korjaamo, joka käyttää sähköistä nosturia on lainsäädännön perusteella ”erityisen vaarallinen teollisuuslaitos” jonka täytyy noudattaa kymmeniä eri säännöksiä.

Maailmanpankin liiketoiminnan helppoutta mittaavassa ”Doing business 2014”-vertailussa Venäjä on sijalla 92/189. Sijoitus voi olla harhaanjohtava, sillä tutkimus mittaa pitkälti vain lainsäädäntöä eli sitä kuinka vaikeaa liiketoiminnan harjoittaminen kun kaikki menee kirjattujen lakien mukaan. Suomessa on viime aikoina lisääntynyt keskustelu turhasta sääntelystä. Venäjällä turhaa säännöstelyä on vähemmän, sillä etuliite ”turha” on sellaisten maiden etuoikeus, joissa viranomaiset eivät käytä säännöksiä lahjusten keräämiseen. Venäjän kauppaa käyvät yritykset menettävät kilpailukykyään joutuessaan ydintoimintojen lisäksi erikoistumaan maan lainsäädännön ja kirjaamattomien toimintatapojen tulkintaan.

Venäjän liiketoimintaympäristön hankaluudet ovat maan hallituksen tiedossa. Sen tavoitteena on saavuttaa 20. sija Maailmanpankin vertailussa vuoteen 2018 mennessä. Sijoituksen lievä parantaminen voi olla mahdollista, mutta liiketoiminnan konkreettinen ympäristö vaatisi huomattavaa poliittista tahtoa, sekä toimivaa ja riippumatonta oikeuslaitosta, jota Venäjällä ei tällä hetkellä ole. Lisäksi erillaisilla valvontaviranomaisilla on vahvat ja vakiintuneet vaikutuskanavat maan poliittisen järjestelmän sisällä. Ei ole epätavanomaista, että esimerkiksi rakentamista ja teollisuutta valvova Rostehnadzor sallii itselleen olla avoimessa sanasodassa valtiokapitalismin kruununjalokivien Rosneftin ja Gazpromin kanssa. Näin ollen on epätoivottavaa, että Venäjän sisällä tapahtuisi lähiaikoina sellaista muutosta, joka johtaisi tavarakaupan huomattavaan helpottamiseen.

### **Palveluiden, matkailu ja työvoiman vapaan liikkuminen**

---

Näkymiä palveluiden kaupan kehittämiseen voidaan sanoa ristiriitaisiksi. Matkailu ja konsernin sisäisten asiantuntijapalveluiden vienti riippuvat pitkälti ihmisten oikeudesta liikkua vapaasti rajan yli ja tästä aiheesta on Venäjällä käyty runsaasti keskustelua viime vuosina. Venäjän ja EU:n välillä ollaan käyty neuvotteluja viisumivapaudesta lähes yhtä pitkään kuin WTO-jäsenyydestä. Venäjällä on Yhdysvalto-

jen jälkeen toiseksi eniten laittomia siirtolaisia, yhteensä yli 11 miljoona ihmistä<sup>15</sup>. Pääosin nämä siirtolaiset ovat lähtöisin Keski-Aasian ja Kaukasuksen IVY-maista, joista ihmiset voivat matkustaa Venäjän alueelle ilman viisumia. Suurin osa näistä maista saapuvista siirtolaisista päätyy tekemään töitä käymättä läpi monimutkaista työviisumin hakuprosessia, mikä tekee heistä de jure laittomia siirtolaisia. Venäjän ja IVY-maiden rajat ovat tuhansia kilometrejä pitkiä ja eikä niitä käytännössä pysyttä valvomaan. Tämä on ollut EU:n suurimpia kynnyskysymyksiä viisumineuvotte- luissa, koska nykyisessä tilanteessa viisumivapaus voisi käytännössä tarkoittaa sitä, että Pakistanista tai Afganistanista olisi EU:n alueelle melko helppo maayhteys.

Venäläiset suhtautuvat maahanmuuttoon kielteisesti. Elokuun lopussa tehdyn kyselytutkimuksen mukaan 76 prosenttia vastaajista haluaisi rajoittaa sitä. Saman- aikaisesti 2014 alussa tehdyssä kyselyssä 46 prosenttia vastaajista piti viisumiva- paussopimuksen solmimista EU:n kanssa tärkeänä tai erittäin tärkeänä<sup>16</sup>. Käytän- nössä Venäjä kuitenkin käyttäytyy päinvastaisesti: Vuoden 2013 lopussa presidentti Vladimir Putin kommentoi ehdotuksia viisumipakosta Keski-Aasian maille totea- malla että se ainoastaan ”työntäisi IVY-maat kauemmas Venäjästä” ja korosti siirto- laisten työvoiman tärkeyttä maan taloudelle. Samaa logiikkaa soveltaen voimme päätellä, ettei Putinia haittaa työntää EU-maita kauemmas, eikä Venäjää ole kiin- nostunut Euroopan työvoimaresursseista. Mikään ei siinänsä estä Venäjää luopu- masta yksipuolisesti viisumipakosta, kuten Ukraina teki vuonna 2005, mutta täl- laista käännettä on tällä hetkellä hyvin vaikeaa kuvitella.

Ihmisten vapaan liikkuvuuden kannalta tapahtui erityisen huolestuttava käänne huhtikuussa 2014 kun Venäjä kielsi poliisin, sisäministeriön, vankilaitok- sen ja osa puolustusministeriön työntekijöitä, matkustamasta sataanviitenkymme- neen maahan. Matkustuskieltolistalle pääsi Suomi muiden länsimaiden kanssa, mutta myös sellaiset maat kuin Kuuba, Egypti ja Thaimaa<sup>18</sup>. Rajoitus on merkittävä, sillä se koskettaa neljää miljoona työntekijää ja välillisesti heidän perheitään. Kyseinen ihmisryhmä on merkittävä myös siksi, että he ovat jatkuvasti kasvattaneet osuuttaan Venäjän hyvin toimeen tulevassa keskiluokassa. Toisin kuin maan viralli- set uutislähteet ovat viime aikoina antaneet ymmärtää, ns. voimaministeriöiden työntekijät lomailivat mieluiten Välimeren aurinkorannoilla, eivätkä Itä-Ukrai- nassa. Matkustuskielolla ja samanaikaisella ruplan kurssin heikkenemisellä oli yllät- tävä seuraus. Useita matkatoimistoja meni loppukesän ja alkusyksyn aikana kon- kurssiin ja yli sadan tuhannen venäläisen matkasuunnitelmiin tuli muutoksia. Vaikka venäläisten matkustusinto Suomeen on ollut tänä vuonna voimakkaassa las- kussa, tämä on todennäköisesti johtunut puhtaasti ruplan kurssista.

Vaikka Venäjä on Suomen naapurimaa, se ei ole koskaan saavuttanut vastaava vapaa-ajan matkustuskohteen suosiota kuin Viro tai Ruotsi. Venäjä on suomalaisten matkankohteena sijalla neljä Espanjan jälkeen<sup>19</sup>. Vuoden 2014 tilastoja ei ollut kir-

---

15 YK, "International migration 2013"

16 Levada 26.8.2014

17 Levada 21.1.2014

18 Lifenews, 22.4.2014

19 Tilastokeskus, 10.4.2014



joitushetkellä saatavilla, mutta Venäjän suurlähetystö on kertonut elokuussa lehdistölle turistiviisumeiden hakumäärien olleen selvässä laskussa. Ukrainan kriisi on vaikuttanut suomalaisiin paljon enemmän kun taas ruplan kurssin heikkenemisellä ei ilmeisesti ole ollut juuri lainkaan vaikutusta<sup>20</sup>.

Kokonaisuudessaan matkailu on ollut Suomen ja Venäjän välisen kaupan valopilkku. Pietariin on saatu nopea junayhteys, buffet-pöydästä ja nuuskan vähittäiskaupasta voi nauttia myös itään suuntautuneella risteilyllä ja Finnair aloitti tänä vuonna suorat lennot Kazaniin, Samaraan ja Nizhny Novgorodiin. Venäläisten matkailu Suomeen on kasvanut kaksinkertaisia prosenttilukuja erityisesti 2010-luvun alussa. Suomalaiset matkailuyritykset ovat tehneet läksynsä ja kapasiteettia on riittänyt yllättävän hyvin. Tällainen kasvu ei voinut jatkua loputtomiin, koska puhtaasti aritmeettisesti ajatellen se olisi parissakymmenessä vuodessa johtanut tilanteeseen jossa Suomessa on jatkuvasti enemmän venäläisturisteja kuin suomalaisia. Suomi on pystynyt luomaan huomattavaa lisäarvoa venäläisturisteille. Millään muulla keinoin ei voida selittää sitä tosiasiaa, että Suomi on IVY-maita laskematta suosituin matkakohde. Tämänhetkisestä laskusuhdanteesta huolimatta matkailussa tuskin tulee olemaan mitään pysyvää kriisiä tai romahdusta.

## **Pääomien vapaa liikkuminen ja investoinnit**

---

Pääomien vapaa liikkuminen ja investointivapaus ovat Venäjästä puhuttaessa hankalasti määritettävissä. Pääomia saa ainakin toistaiseksi liikuttaa vapaasti rajojen yli, joskin valistuneita huhuja, siitä että Venäjän keskuspankki pohtii pääomaviennin rajoitusten käyttöönottoa alkoi ilmestymään lehdistöön syyskuun lopussa<sup>21</sup>. Vuodesta 2009 jatkunut pääomapako maasta on heikentänyt ruplan kurssia. Vuonna 2014 pääomapako kiihtyi entisestään ja länsimaiden asettamat pakotteet rahoitussektoria kohtaan rajoittavat pääoman saantia ulkomailta. Jos Venäjä ryhtyy rajoittamaan pääoman poistumista maasta, se käytännössä myöntäisi että ulkomaalaisilla sijoittajilla on hyvin vähän syytä tulla Venäjän markkinoille ja yrittäisi vain pitää kiinni niistä pääomista mitä maassa on valmiiksi.

Venäjällä on maailmanlaajuisessa vertailussa kuudenneksitoista eniten ulkomailta saatuja suoria investointeja. Luku on vähemmän mairitteleva jos kertyneet investoinnit suhteuttaa väestömäärään: Venäjällä on yhtä paljon ulkomaalaisia investointeja kuin Ruotsilla. Lisäksi huomattava osa investoinneista, jotka laskeaan ulkomaalaisiksi kansainvälisten kansantalouksien kirjanpitolähtökäytäntöjen mukaan, ovat todellisuudessa kotimaisia investointeja jotka on kierrätetty veroparatiisien kautta.

Kypros, Luxemburg ja Neitsytsaaret ovat vuosia olleet ulkomaalaisten investointien lähtömaiden kärkikymmenikössä<sup>22</sup>. Veronkierto ei todennäköisesti ole merkittävin syy tähän, koska tulo- ja yritysverotus on Venäjällä kohtuullisella tasolla.

---

20 Iltalehti, 9.8.2014

21 Bloomberg, 30.9.2014

22 EU:n komissio 2008

Osittain syy on Venäjän pankkisektorissa ja sen sääntelyssä. Valtionyhtiöidenkin pankkiasiat sujuvat helpommin ulkomaalaisten pankkien kautta. Osittain ilmiö johtuu Venäjän heikoista omistusoikeutta suojaavista instituutioista. Öljy-yhtiö Jukosin oikeudenkäynnit ja konkurssiin ajaminen, ei ollut ainutlaatuinen tai edes kovin harvinainen tapaus. Venäjänkielessä on muodostunut laajasti käytetty termi: ”корпоративное раидерство” joka vapaasti suomennettuna tarkoittaa ”liiketaloudellista merirosvousta”. Tavoitteet ovat käytännössä samat kuin vihamielisessä yritysostossa, mutta keinoina ovat useinmiten tekaistut syytteet ja oikeuslaitoksen ostettu puolueellisuus. Tästä ilmiöstä johtuen Venäjällä toimivat yritykset siirtävät voittonsa ja käteisvarantonsa turvaan ulkomaille. Kun näitä rahoja käytetään yritysten Venäjä-investointeihin, ne näkyvät tilastoissa ulkomaalaisina sijoituksina.

Kotimaisten ja ulkomaalaisten sijoittajien yleistä epäluottamusta Venäjän instituutioihin kuvataan usein termillä ”epäsuotuisa investointi-ilmapiiiri”, jonka maan johto tunnustaa ja lupaa jatkuvasti parantaa. Kuitenkin käytännössä maan johdon toimet harvoin edistävät investointimahdollisuuksia. Useilla strategisilla aloilla, kuten energiateollisuudessa, pankkisektorilla, vakuutusallalla ja joukkotiedotusvälineissä on rajoituksia ulkomaalaiselle pääomalle<sup>23</sup>. Nämä rajoitukset voivat myös muuttua yllättäen, kuten kävi joukkotiedotusvälineiden osalta tämän vuoden syksyllä. Uuden lain myötä ulkomaalaisten sallittu omistusoikeus medioissa laskee puolesta viidesosaan. Suomalaiselle Sanoma-konsernille tämä tarkoittaa sitä että sen paikallisille omistuksille on löydettävä nopeasti uusi omistaja. Hinnasta joudutaan tinkimään, koska potentiaalisten ostajien joukko on rajoitettu venäläissijoittajiin. Toisaalta vanhan venäläisen sananlaskun mukaan Venäjän lakien ankaruutta kompensoidaan niiden vaihtelevalla käytäntöönpanolla. On mahdollista, että Venäjällä siirrytään samanlaiseen järjestykseen kuin Kazahstanissa: median markkinointi ja toimitus ulkoistetaan kokonaisuudessaan ulkomaiseen omistukseen, mutta läheitys- tai julkaisutoiminnot noudattavat 20 prosentin ulkomaalaisomistuksen rajoitusta<sup>24</sup>. Suomalaisille Venäjän hallituksen ennalta-arvaamaton toiminta on tuttua myös TIR-kuljetusten loppumisen kautta. Tämä ennalta-arvaamattomuus haittaa jo olemassa olevia investointeja ja luo mielikuvaa siitä, ettei ulkomainen pääoma ole Venäjälle tervetullutta.

Kaikesta huolimatta Suomalaiset yritykset ovat investoinnit Venäjälle yhteensä noin neljän miljardin euron edestä, Suomen seitsemänneksi isoin investointikanta ulkomaille. Yksinkertaistettuna voisi todeta, että suomalaisilla yrityksillä on kaksi mahdollista lähestymistapaa Venäjän markkinoihin: Suurille konserneille ja pitkälle erikoistuneille investointiyhdykkeiden valmistajille Venäjä on yksi markkina-alue muiden joukossa, jonka osuus maailman BKT:sta on vain kaksi prosenttia. Toiselle joukolle yrityksiä maan maantieteellisesti läheisellä sijainnilla on merkitystä. Juuri nämä pääasiallisesti vähittäiskaupan, elintarviketuotannon, metsä- ja energiasektorin yritykset ovat sijoittaneet Venäjälle. He ovat tuoneet maa-

---

23 Doingbusiness.ru 2014

24 RBK 24.9.2014

han kuluttajien suosiossa olevien tuotteiden lisäksi uutta teknologiaa ja länsimaalaista yrityskulttuuria.

Virallisten tilastojen mukaan venäläisten sijoitusten määrä Suomeen on noin 900 miljoonaa euroa<sup>25</sup>. Todellista määrää on kuitenkin hankalaa laskea, koska venäläiset yritykset tekevät investointinsa ulkomaalaisten pankkien kautta. Venäläisestä näkökulmasta Suomi on yksi länsimaa muiden joukossa, eikä täällä ole mitään merkittäviä etuja investointihalukkuuden kannalta. Ne sijoitukset, jotka Suomeen on tehty ovat pääosin liittyneet täällä valmiiksi olevaan tietotaitoon ja teknologiaan tietyllä sektorilla. On vaikea keksiä mitään uutta ja innovatiivista poliittista päätöstä jolla erityisesti venäläisiä investointeja voisi Suomeen houkutella, mutta yleisen liiketoimintaympäristön parantaminen tuo lisää myös venäläistä rahaa.

Sen sijaan on helppoa mitä Suomen ei pitäisi tehdä. Lakialoite venäläisten mökkikauppojen rajoittamisesta on onneksi kuopattu, mutta nykyään energiariippuvuus Venäjästä on noussut poliittisen keskustelun vakituiseksi pelottelukeinoksi. Venäjän toimet ulkopoliitikassa ja Ukrainassa erityisesti, ovat herättäneet huolta täysin perustellusti ja länsimaiden asettamat talouspakotteet ovat olleet oikeutettuja. Myös huoli energiariippuvuudesta on aiheellinen. Mutta on ymmärrettävä huoltovarmuuden tarkoittavan sitä, että kriisin aikana tuonnin lähde voidaan vaihtaa. Pyrkimys luopua venäläisestä energiantuonnista kokonaan ei ole järkevä, koska Venäjällä on sen tuottamiseen suhteellinen etu: Energiaa tuodaan idästä, koska se on taloudellisesti järkevin vaihtoehto. Koska Venäjällä talouselämä on niin vahvasti poliittisen päätöksenteon ohjauksessa, merkantilistinen asenne energian tuontiin johtaa todennäköisesti samanlaiseen asenteeseen suomalaista vientiä kohtaan.

## Johtopäätökset

---

Venäjän poliittinen johto rakentaa talouspolitiikkansa vanhentuneista lähtöoletuksista käsin. Se pyrkii suojelemaan ja lisäämään tuotantoa perinteisillä teollisuudenaloilla. Teollisuustyöpaikkojen tärkeyden korostaminen palvelualojen kustannuksella on yleinen ilmiö maailmalla, mutta harvassa maassa sillä on niin vahvat historialliset ja kulttuurilliset juuret kuin Venäjällä. Neuvostoliiton aikana satoja uusia kaupunkeja perustettiin yksittäisen tehtaan ympärille. Kirjailijat ohjeistettiin kirjoittamaan ns. tuotantoromaaneja – teollisuutta ylistäviä teoksia, joista myöhemmin tehtiin elokuva- ja oopperasovituksia. Maan lehdistössä teollisuustuotantoluvut syrjäyttivät kaikki muut elintasomittarit. Tässä paradigmassa maa elää edelleen. Autoteollisuus pelastetaan kriisistä toiseen vaikka edes kotimaiset kuluttajat eivät halua ostaa sen tuotantoa.

Vuoden 2012 alussa julkaistiin Putinin kolumni jota ollaan yleisesti pidetty hänen talouspoliittisena ohjelmanjulistuksena. Siinä perustellaan valtion puuttumista talouselämään sillä että yksityinen sektori ja pääomamarkkinat ovat liian lyhytnäköisiä, eivätkä halua ottaa riskejä. Putinin mielestä Venäjä tarvitsee ainakin

muutaman sektorin jossa se olisi teknologiajohtaja, ja tällaiseksi hän näkee lääketieteellisuuden, korkeateknologisen kemian, komposiittimateriaalit, IT-teknologiat, lentokonerakentaminen ja nanoteknologiat. Samalla teknologinen johto ydinvoimateollisuudessa ja avaruusallalla olisi samalla säilytettävä<sup>26</sup>. Tällä luettelolla on hyvin vähän yhteistä sen kanssa mitä Venäjän taloudessa on sittemmin tapahtunut tai tulee jatkossa tapahtumaan, mutta se avaa Putinin ajatusmaailmaa talouden suhteen. Kuten Venäjän historiassa on ollut tapana, maan kehitys ja talouden modernisaation katsotaan olevan lähtöisin maan johdosta. Suuret harppaukset syntyvät kun valtio alkaa toteuttamaan suuria projekteja. Putin näkee Venäjän tilan Neuvostoliiton romahduksen jälkeen pienenä mutkana matkassa. Pienellä valtion työntöavulla ja oikeiden alojen pääomittamisella maa voi palata kultaisen 60-luvun tilaan, jossa se kilpaili Yhdysvaltojen kanssa avaruuden valloituksessa. Käytännössä Venäjä on kuitenkin jäänyt länsimaiden teknologisesta kehityksestä pahasti jälkeen, ja tämä välimatka kasvaa edelleen. Venäjästä on tullut alkutuotantoon keskittynyt maa, jonka muu tuotanto on suunnattu koti- ja IVY-maiden markkinoille.

Matkustin vuonna 2007 junalla Ulan Batorista Moskovaan. Neljä viidesosaa junan matkustajista olivat mongoleja, jotka olivat siirtäneet vaeltavan elämäntyylinsä raiteiden päälle. Junaan astuessa he piilottivat kymmeniä kiloja Kiinasta tuotuja halpoja tavaroita sänkyjen patjoihin, vaunuun rakennettuihin välipohjapiiloihin ja ilmastointikanaviin. Maiden rajalla venäläiset rajavartijat tutkivat junaan kuuden tunnin ajan, takavarikoivat kilokaupalla tavaraa ja jakoivat sakkoja. Suurin osa tavaroista jäi kuitenkin junaan, ja jokaisella Siperian juna-asemalla mongolit riensivät käyttämään viiden minuutin pysähdyksen vähittäiskaupan harjoittamiseen. Heitä odotti joukko venäläisiä, jotka välittivät yhtä vähän Venäjän valtion tuontitariffituloista, kotimaisen teollisuuden suojelemisesta tai kuluttajaviranomaisten tuotevaatimuksista. He vain halusivat ostaa tavaroita, joiden hintalaatusuhde oli paikallisten tavaratalojen tuotteita parempi, ja viralliset kaupan rajoitukset vain haittasivat heidän elämää. Venäjän ja muun maailman keskinäisen ja molempia hyödyttävän kaupan tulevaisuus riippuu Venäjän sisäistä päätöksenteosta ja asenteista.

Pitkällä aikavälillä Venäjällä on erittäin paljon potentiaalia taloudelliseen kasvuun ja kauppasuhteiden parantamiseen. Maa tarvitsee teknologiaa ja pääomaa, eli kahta asiaa joita Suomella ja länsimailla on tarjota. Näiden asioiden siirtoa ei kuitenkaan merkittävässä määrin tule tapahtumaan Venäjän heikosti toimivien instituutioiden takia. Tässäkin asiassa länsimaat ovat selvästi edellä ja usein suorastaan tuputtavat omia toimintatapojaan muille. Pitäisi löytyä vain poliittista tahtoa neuvojen kuulemiseen. Tätä muutosta odottaessa venäläiset myyvät meille hiiliveityjä, ja me ostamme niitä pohtimatta sen kummemmin onko alkuperämaa Venäjä vai Saudi-Arabia.

Suomella sanotaan olevan hyvät suhteet Venäjään. Yksityisellä sektorilla on paljon toimijoita, jotka osaavat ratkaista Venäjän kauppaan liittyviä ongelmia asiantuntemuksen ja hankittujen suhteiden kautta. Hyvä poliittiset suhteet kahden maan

välillä ovat kuitenkin pitkälti myytti tai ainakaan niistä ei näyttänyt olevan apua puutulliasioissa, metsäpalojen hoidossa tai lapsiasiakiiistoissa. Vaikka Suomella olisi erinomaiset poliittiset suhteet Venäjään, kahdenväliset vapaakauppasopimukset toisivat vain vähän hyötyä verrattuna Venäjän laaja-alaisempaan integraatioon maailman talousjärjestelmään. Suomi on osa tätä maailman talousjärjestelmää, jossa lopullisten tuotteiden eri osat tuotetaan siellä missä se on tehokkainta. Vuonna 2009 puolet Suomen viennin lisäarvosta oli tuotettu maan ulkopuolella<sup>27</sup>. Vastavasti huomattava osa Suomessa tuotetusta lisäarvosta jälleenmyydään kolmansiin maihin esimerkiksi Ruotsin tai Saksan kautta. Paluu Neuvostoliiton kanssa käytyyn clearing-kauppaan, johtaisi tilanteeseen, jossa Suomelle muodostuisi suhteellinen etu Venäjälle suuntautuvan viennin koonti- ja läpikulkualueeksi. Erikoistuminen Venäjän markkinoihin parantaisi työllisyystilannetta, muttei merkittävästi lisäisi kotimaista lisäarvon tuotantoa. Tämä kuitenkin veisi resursseja ja sitä kautta kilpailukykyä muille alueille suuntautuvalta vientisektorilta, ja jättäisi maan talouden alttiiksi Venäjän taloudellisille ja poliittisille muutoksille.

## Kirjoittajat

---

### Thomas Taussi

Thomas Taussi on laskentatoimen maisteriopiskelija Aalto-yliopiston Helsingin kauppakorkeakoulussa. Viime vuosina hän on kirjoittanut aktiivisesti näkyvää talousblogia ja toiminut mielipidevaikuttajana.

### Marko Juutinen, YTM

Marko Juutinen on väitöskirjatutkija Tampereen yliopiston Johtamiskorkeakoulussa politiikan tutkimuksen yksikössä. Juutinen on erikoistunut kansainväliseen taloushallintaan, transatlanttiseen integraatioon ja liberalismiin. Muita kiinnostuksen kohteita ovat federalismi, kansainvälisen järjestelmän tulevaisuus sekä rahajärjestelmä. Perheeseen kuuluvat puoliso ja tytär.

### Sakari Puisto, FT

Sakari Puisto väitteli tohtoriksi Cambridgen yliopistossa fysiikan alalla vuonna 2004. Sakarilla on mm. työkokemusta Kiinassa kiinalaisissa yrityksissä ja nykyään hän toimii vierailevana tutkijana Cambridgen yliopistossa liiketaloustieteen alalla keskittyen Kiinan näkyymiin. Sakari oli ehdolla eurovaaleissa ja on mukana kevään 2015 eduskuntavaaleissa perussuomalaisten listalla.

### Anton Nikolenko

Anton Nikolenko on helsinkiläinen taloustieteen opiskelija ja Venäjä-aiheisen blogin kirjoittaja.



Suomen talouskasvu on viime vuosina kääntynyt negatiiviseksi. Ulkomaanvienti on tyrehtynyt heikentyneeseen kustannuskilpailukykyyn, jota ei euroaikana voida palauttaa kansallisen valuutan ulkoisella devalvaatiolla. Työmarkkinoiden rakenteelliset uudistukset loistavat poissaolollaan samaan aikaan kun kohoava työttömyys muistuttaa sisäisen devalvaation vaatimasta hinnasta. Vallitsevissa olosuhteissa on ymmärrettävää, että ratkaisuksi esitetään vapaan kaupan ja kilpailun hillitsemistä eri keinon. Suosiiko suomalaisten tuotteiden suosiminen Suomea?

Raportissa tarkastellaan vapaata vaihdantaa sekä yleisen talousteorian että kolmen Suomelle tärkeän vientimarkkinan näkökulmasta. Yhdysvaltain ja Euroopan Unionin välillä neuvoteltavan TTIP-sopimuksen analyysi puntaroi sopimuksen mahdollisia vaikutuksia Euroopan ja Suomen talouskasvulle. Kiinan ja Venäjän analyysit esittelevät kahden Suomelle tärkeän kauppakumppanin erityispiirteitä ja näkymiä.

Vapaan vaihdannan teoriaa käsitellään aina 1700-luvulta saakka, jolloin ensimmäiset valistuksen aikakauden ajattelijat oivalsivat ja osoittivat, miten vapaaehtoisesti tapahtuva vaihdanta edistää kaikkien osapuolten hyvinvointia. Tässä yhteydessä on mahdoton olla erikseen mainitsematta Suomessa vaikuttanutta taloustieteen uranuurtajaa Anders Chydeniusta.

Suomen kannalta valistuksen ajan oivallukset vapaan vaihdannan eduista ovat erityisen ajankohtaisia, sillä ensi vuonna tulee kuluneeksi 250 vuotta Chydeniuksen Kansallinen voitto -pääteoksen julkaisemisesta. Aiommeko juhlistaa sitä käpertymällä muistelemaan menneitä ”hyviä aikoja” vai rohkeasti uudistamalla talouttamme kilpailukykyiseksi kiristyvässä globaalissa kilpailussa?

ISBN 978-952-280-040-4



www.libera.fi